

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Diplomski rad

NARUČITELJSKA DJELATNOST OBITELJI ERDÖDY NA PODRUČJU GRADA

JASTREBARSKO

Petra Batelja

Zagreb, 2012.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET

Diplomski rad

NARUČITELJSKA DJELATNOST OBITELJI ERDÖDY NA PODRUČJU GRADA
JASTREBARSKO

Petra Batelja

Mentorica: dr. sc. Dubravka Botica, docentica

Zagreb, 2012.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski studij

NARUČITELJSKA DJELATNOST OBITELJI ERDÖDY NA PODRUČJU GRADA JASTREBARSKO

Petra Batelja

Obitelj Erdödy prisutna je na području grada Jastrebarsko od 1519. g. kada postaje vlastinom trgovišta Jastrebarsko i na toj funkciji ostaje sve do ukidanja kmetstva. Posljednji član obitelji stanovao je u dvorcu u Jastrebarskom sve do smrti 1922. g. Naručiteljska djelatnost članova obitelji obuhvatila je spomenike u gradu Jastrebarskom: franjevački samostan i crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije, dvorac Erdödy, kapelu sv. Duha, nekadašnju kapelu sv. Petra; te na širem području grada: crkvu Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju, crkvu sv. Jurja i kapelu sv. Franje Ksaverskog na Plešivici. Erdödyji su značajnim donacijama zaslužni za podizanje, dogradnju i obnovu spomenika kao i za opremanje spomenutih crkava vrijednim oltarima.

Rad je pohranjen u: Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

Rad sadrži: 92 stranice, 73 reprodukcije, 1 tablicu. Izvornik je na hrvatskome jeziku.

Ključne riječi: Jastrebarsko, Erdödy, franjevački red, Volavje, Plešivica.

Mentor: dr. sc. Dubravka Botica, docentica, Filozofski fakultet u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Dubravka Botica, docentica; dr. sc. Sanja Cvetnić, redoviti profesor;

dr. sc. Danko Šourek, viši asistent

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

SADRŽAJ:

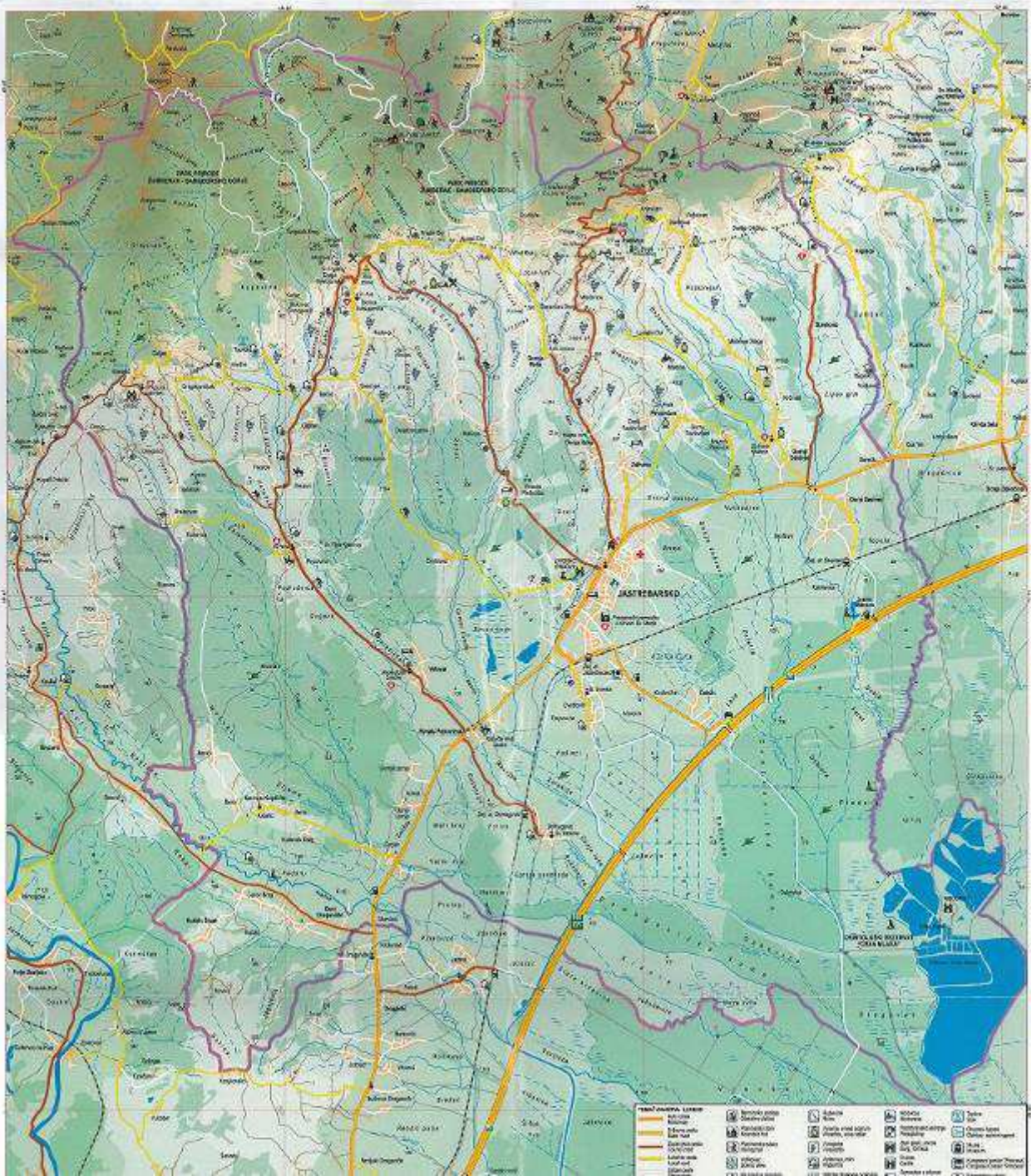
I. Uvod	5
II. Pregled literature i dosadašnjih istraživanja	7
1. Povijest trgovišta i vlastinstva Jastrebarsko	9
1.1. Plemička naselja i obitelji.....	12
2. Povijest obitelji Erdödy	14
Obiteljski grb.....	15
2.1. Grofovi Erdödy - donatori na području Jastrebarskog	17
2.2. Jastrebarsko trgovište i vlastinstvo pod vlašću Erdödyja	22
3. Naručiteljska djelatnost obitelji Erdödy na području grada Jastrebarsko	28
3.1. Dvorac obitelji Erdödy.....	28
3.2. Kapela sv. Petra.....	34
3.3. Kapela sv. Duha.....	35
3.4. Franjevački samostan i crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Jastrebarskom.....	37
3.4.1. Franjevački red i tradicija donatorstva obitelji Erdödy.....	37
3.4.2. Povijest samostana i crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Jastrebarskom.....	40
3.4.4. Dolazak franjevaca.....	41
3.4.5. Razvoj samostanskog sklopa.....	43
3.4.6. Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije.....	46
Crkveni inventar.....	48
Bratovština i kapela Majke Božje Škapularske.....	50
3.4.7. Franjevački samostan.....	52
Franjevački samostan u kontekstu ostalih franjevačkih samostana Provincije sv. Ćirila i Metoda.....	52

4. Naručiteljska djelatnost obitelji Erdödy na širem području Jastrebarskog....	62
4.1. Crkva Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju.....	62
Crkveni inventar.....	66
4.2. Crkva sv. Jurja na Plešivici.....	71
4.3. Kapela sv. Franje Ksaverskog na Plešivici.....	74
5. Zaključak.....	83
6. Popis slikovnih priloga	85
7. Literatura.....	87

I. Uvod

U radu je provedeno istraživanje vezano za naručiteljsku djelatnost članova obitelji Erdödy na području grada Jastrebarsko. Rezultati istraživanja pokazali su raznovrsnost naručiteljskog djelovanja Erdödyja, te ih tako nalazimo u spisima vezano za opsežne radove nadogradnje i proširenja samostanskog sklopa franjevačkog samostana i crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Jastrebarskom tijekom 17. st., kao i novčanim i ostalim davanjima koja su izvršavali sve do 20. st. Zaslužni su za povećanje i nadogradnju kapele Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju za koju su donirali i dva oltara. Vrijednim oltarima su darovali crkvu sv. Jurja i kapelu sv. Franje Ksaverskog na Plešivici, a spominju se vezano za darovnice uz kapelu sv. Duha u Jastrebarskom. Svakako je najvažniji projekt u koji su stalno ulagali jedna od njihovih rezidencija, dvorac Erdödy u Jastrebarskom, dok je od nekadašnje kapele bana Petra II. danas sačuvan samo epitaf s likom bana. Iako je područje pod upravom Erdödyja nekad obuhvaćalo šire područje i granice njihova posjeda su se kroz povijest mijenjale na prostor gdje bismo također mogli naći neke tragove obitelji, npr. u crkvi sv. Marije Magdalene u Donjoj Kupčini koja je do 1992. bila pod upravom grada Jastrebarsko ili u crkvi sv. Marije pod Okićem, istraživanje je ograničeno na područje pod trenutnom upravom grada Jastrebarsko.¹ Cilj istraživanja bio je proučiti u kojoj mjeri je plemićka obitelj Erdödy iz Jastrebarskog podupirala umjetnost na području grada koje je bilo na njihovom posjedu od 1519. do 1922. g. Istraživanje će pokazati u kojoj mjeri su vladajući u Jastrebarskom ulagali u umjetnost i bili otvoreni za suradnju s ostalim članovima obitelji te drugim višim i nižim slojevima društva. Zbog velikog broja članova obitelji, ne samo s područja Jastrebarskog, već i šire, koji su na razne načine bili uključeni u razvoj spomenutih spomenika, te zbog mnogih nejasnoća o kojim je članovima riječ, s obzirom na šturost ili čak nepostojanje literature, uvid u obiteljsko stablo pomoglo je pri identifikaciji i dopunjavanju postojeće literature. Nakon odabira i proučavanja literature određenih objekata uz koje smo iz raznih razloga povezali obitelj Erdödy, pojavila su se pitanja stilskih srodnosti među spomenicima i narudžbama, te otvorio prostor za daljnje istraživanje.

¹ v. slikovni prilog br. 1.

Slika 1. Aktualna karta grada Jastrebarsko na kojoj je ljubičastom bojom označena granica.

II. Pregled literature i dosadašnja istraživanja

Tema naručiteljske djelatnosti obitelji Erdödy na području grada Jastrebarsko slabo je istražena. Postojeća literatura bavi se pojedinačnim spomenicima preko koje saznajemo poneki podatak o povijesti spomenika i osobama uključenim u obnovu i opremanje. Kod istraživanja su se javljale nedoumice i nelogičnosti vezane za povezivanje pojedinaca za pojedini spomenik pri čemu ostaje zaključak da još ima prostora za detaljniju obradu i analizu te temeljitije istraživanje povijesti obitelji Erdödy. Izravan uvid u povijesna događanja te u nekim slučajevima i jedini izvor podataka čine kanonske vizitacije goričkog arhiđakonata te franjevačkog Provincijalnog arhiva. Svako istraživanje baštine jastrebarskog kraja započinje konzultacijom Emilija Laszowskog² koji pišući s povijesnog aspekta iznosi činjenice na temelju dokumenata iz državnih arhiva. Sličan pristup koristio je i Josip Adamček,³ a važno je spomenuti i franjevca, Paškala Cvekana koji je svojim djelom⁴ također dao značajan doprinos. Povjesničarka Agneza Szabo⁵ se u nekoliko članaka bavi ženskim članicama te plemićke obitelji koje su najčešće izostavljene unatoč vrijednom doprinosu umjetnosti. U sistematizaciji je od neizmjerne pomoći bilo rodoslovno stablo i natuknica o obitelji Erdödy u Hrvatskom biografskom leksikonu, iako je brojna građa još uvijek neistražena u državnim arhivima u Budimpešti i Zagrebu. Đurđica Cvitanović dala je važan doprinos ovoj temi člankom o samostanu u Jastrebarskom⁶ s povijesno-umjetničkog aspekta te, oslanjajući se na spomenuta djela Laszowskog koji su joj poslužili kao temeljno polazište, autorica donosi povijest samostana, faze gradnje i pregradnje (do 1969./70. g.), te detaljan opis kompleksa uz popratne fotografije pročelja, unutrašnjosti te tlocrta i presjeka dajući valorizaciju objekta. Autorica

² Laszowski, Emilij, *Jastrebarsko*, u: *Narodne starine*; sv. 35, Zagreb, 1935.; Laszowski, Emilij, *Stara hrvatska županija Podgorska*, Zagreb, 1899.; Laszowski, Emilij, *Franjevački samostan u Jastrebarskom*, u: *Vjesnik Kr. državnog arhiva u Zagrebu*, god. I/1925., II. 1/1925., Zagreb, II. 1/1925.

³ Adamček, Josip, *Povijest trgovišta i vlastelinstva Jastrebarsko*, u: Zbirka vodiča časopisa „K A J“; Društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, br. 1-2, VIII, sij.-velj; str. Zagreb, 1975.

⁴ Cvekan, Paškal, *Franjevci u Jaski: povijesno-kulturni prikaz prisutnosti franjevaca u slobodnom, kraljevskom naselju Jastrebarska prigodom 260 godina proglašenja formalnog samostana i 380 godina dolaska u Jastrebarsko*, Jastrebarsko (i.e) Virovitica, 1982.

⁵ Szabo, Agneza, *Jastrebarska grana grofova Erdoedy (Erdedi)*; u: *Gazophylacium*, 14 (2009), 1/2.; Szabo, Agneza, *Istaknute žene iz jastrebarske i zagorske grane grofova Erdödy*, *Pro historia Croata 1*, Zagreb, 2002.; Agneza Istaknute grofice iz obitelji Erdödy i osnivanje Bratovštine sv. Barbare u Brdovcu, *Zaprešićki godišnjak* (ur. Laljak, S.), *Zaprešić*, 12(2002), 2. izdanje, 1991.; Szabo, Agneza, *Tradicija donatorstva i javnih djelatnosti ogranaka obitelji Erdödy u Klanjcu od početka 17. st. do sredine 19. st.*, *Anali Galerije Antuna Augustinčić*, br. 12, Klanjec, 1981.

⁶ Cvitanović, Đurđica, *Franjevački samostan u Jastrebarskom*, u: *Peristil*, br. 12-13, 1969-70., Zagreb: Društvo historičara umjetnosti SR Hrvatske, Zagreb, 1972.

člankom o Erdödyjima⁷ iz 2000. g. dovodi u vezu obitelj Erdödy i franjevački red; na taj način i uklapa samostan i crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Jastrebarskom u kontekst s drugim franjevačkim samostanima i po prvi puta sistematizira naručiteljsko djelovanje obitelji Erdödy. Važno sjedište obitelji Erdödy stoljećima je bio dvorac u Jastrebarskom, no iznenađujuća je činjenica koliko je malo podataka poznato o tom vrijednom spomeniku. Kroz povijest se spominje tek na nekoliko mjesta (preko darovnih listova), a tek krajem 20. st. ponovno mu je posvećena pozornost u sklopu radova (1954., 1981., 1985. i 1987. g.) Konzervatorskog zavoda kada je izrađena dokumentacija iz koje je moguće pratiti razvoj i promjene na objektu. Iako dobro sačuvan, dvorac je izostao iz literature koja obrađuje ovaj tip profane arhitekture⁸ i rijetko se spominje. Recentnija literatura koja se uglavnom oslanja na stariju, gore navedenu literaturu, je monografija grada Jastrebarsko iz 2001. g.⁹

⁷ Cvitanović, Đurđica, *Grofovi Erdödy – pokrovitelji franjevaca*, u: *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*, Baričević, Doris [et al.], 12. siječnja - 23. travnja, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2000.

⁸ Obad-Šćitaroci, Mladen, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga Zagorja*, Zagreb, 1991.

⁹ Potrebica, Filip, Matešić, Krunoslav (ur.), *Jastrebarsko: 1249.-1999.: 750 godina grada*, Jastrebarsko, 2001.

1. Povijest trgovišta i vlastelinstva Jastrebarsko

Na području današnjeg grada Jastrebarsko te mnogo šire, sve do 14. st. prostirala se Podgorska županija¹⁰ kao jedan od oblika prostorne organizacije života. Od 6. i 7. st. osnivale su se nezavisne oblasti koje su se sastojale od starohrvatskih plemenskih župa koje su se dalje dijelile na manje upravne jedinice. Sastojale su se od sjedišta - vlastitog grada (*castrum*), podgrađa (*suburbium*), te su bile okružene selima (*ves*). Trgovišta (naselja obrtnika i trgovaca) u pravilu su nastajala kao predgrađa pokraj županijskih ili vlastelinskih tvrđava te je vjerojatno na taj način kao samostalno naselje-trgovište nastao i današnji grad Jastrebarsko.¹¹ S obzirom da je Jastrebarsko bilo dosta udaljeno od Podgorske tvrđe (*Castrum Podgorya*), krivo se zaključivalo kako je prvotno nastao kao samostalno naselje, u prvoj polovici 13. st.¹² Naime, prvi put se spominje 1249. g. u ispravi bana Stjepana kojom se tvrđavi podgorske županije vraćaju otuđene zemlje, i to pod nazivima „terra Jastraburcza“ i „forenses de Jastraburcza“ što je bio uobičajen naziv za gradsko naselje bez kraljevske slobode (*forum*).¹³ To se mijenja 12. siječnja 1257. g. kada na molbu stanovnika Jastrebarsko Bela IV. dodjeljuje povlasticu (*libertates*) „slobodnog trgovišta“ (*liberae villae*) što dokazuje da je grad već imao određenu razinu razvijenosti i gospodarskog napretka,¹⁴ za razliku od statusa iz 13. st kada se za Jastrebarsko koriste nazivi „terra“, odnosno „forenses“. Povelja je bila temeljni pravni dokument trgovišta sve do sredine 17. st.; na njoj se temeljilo i unutarnje uređenje općine koja

¹⁰ Podgorska županija, Podgorya, Podkoria (*camotatus, castrum, comes de Podgoria*) – „ovim imenom, raznog oblika, nazivlju stare izprave grad i županiju podgorsku. Danas nema nit grada nit razvaline takova imena, na celom obsegu negdašnje podgorske županije. Podgorjem se nazivlje sav priedjel oko Slavetića i Sv. Jane.... Uzalud tražimo Podgorski grad na ma kojoj karti, a ne poznaje ga niti narodna tradicija ondješnjeg žiteljstva. Nu unatoč svemu tomu nije moguće da je stari podgorski grad netragom izbrisan sa površine zemaljske... Morao je dakle grad Podgorje stajati izpod gore, a nipošto na gori i usred široke ravnice...“ Stari popis župa zagrebačke biskupije od 1501.g. spominje nam Petra, župnika crkve sv. Ane „in Podgorya“. Isprava iz 1543. g. navodi: „subtus castellum seu turrim partium ipsarum Podgorya vocatum“...“*possessio Felsew Wolawlya supra turrim*“...“*apud ecclesiam sanctae Annae matris gloriosae virginis Mariae in Podgoria*“. Iz teksta se doznaje da je grad postojao polovicom 14. st. pod starim imenom, da se iznad grada Podgoria nalazilo selo Felsew Wolawlya (Gornje Volavje) i da je župna crkva sv. Ane stajala u Podgorju. Selo Felsew Wolawlya je današnje selo Draga, odn. Gorica Svetojanska, a castellum je današnja razvalina „Turanj“; usp. Laszowski 1899: 18. Župa podgorska imala je svog izabranog župana i utvrđeni grad „Podgorje“ (obrambena točka i sjedište); župan je vrhovni sudac, a bira ga župa iz pojedinih rodova ili bratstva.

¹¹ Naziv Jastrebarsko u starim ispravama nalazimo zapisano kao: Jastraburcza, Jaztraburzcka, Jaztrabacka, Jaztrebarzka, Jastrabraczka, Jaztrebazka, a u ispravama se u 16. st. počeo pojavljivati kao kratica punog naziva, Jazka ili Jaska što se uvrijedilo do danas.

¹² Prema Adamček 1975: 122.

¹³ Mjesto sastanka (trg, sajmište), kako navodi Laszowski, može se zaključiti iz listine iz 1249. g. u kojoj se spominje „terra Jaztraburcka“ i „forenses de Jaztraburzcka“, dok druga povelja iz 1257. g. navodi isto mjesto kao „villa“ što dovodi do zaključka da je riječ o današnjem Jastrebarskom.; usp. Laszowski 1899: 28.

¹⁴ Laszowski navodi da su takvu povelju imali Petrinja (1240.) i Samobor (1240. g. od Kolomana dobivaju povlastice, a 1242. g. Bela IV. daruje im povlastice „slobodnog kraljevskog trgovišta“); a ista je još ranije potvrđena i Varaždinu (1209.), Virovitici (1234.) i Križevcima (1253.). Nije se ničim razlikovala od „libertates“ koje su dobivala naselja na kraljevskim posjedima.

se u 17. st. zvala „plemenita Obćina, Purgari i ašešori plemenitoga i slobodnoga cesarove i kraljeve Svetlosti varoša Jastrebarsko“.¹⁵ Poveljom je kralj trgovištu priključio i neke zemlje „plemenitih jobagiona“¹⁶ sinova Cvetkovich, Kundisovich sinova, Dragoslavova roda i nekih castrensa“ te šume,¹⁷ što potvrđuje već iznesenu tvrdnju o Jastrebarskom kao naselju koje je nastalo naseljavanjem obrtnika i trgovaca (tzv. neagrarnim naseljima).

Dolaskom na vlast ugarskih kraljeva iz dinastije Arpadovića, dolazi do postupnog propadanja podgorske županije,¹⁸ a pogotovo kada kralj Andrija III. prodaje (1283. g.) cijelu podgorsku županiju knezu Radoslavu Baboniću [Babonegu] (u posjedu 1293.-1330.).¹⁹ Grad je zatim u posjedu kralja Matije Korvina²⁰ za vrijeme kojeg se trgovište razvija i doživljava polet. Nije poznato kako je nakon Korvina trgovištem zagospodario Franjo Bernardov iz Budima koji ga 1394. g. prodaje lipovačkom²¹ vlastelinu Ivanu Mutini²² u sklopu čijeg je vlastelinstva Jastrebarsko bilo jedino gradsko naselje. Tijekom ovih promjena vlasnika, Jastrebarsko je izgubilo mnogo od svoje samostalnosti i samouprave, a prava stanovnika naselja često su bila kršena; pogotovo za vlasti privatnog feudalca koji je prisvajao prava koja je prema povelji Bele IV. namijenjena kralju. Kći Ivana Mutine, Jelena, prenijela je 24. ožujka

¹⁵ Bulom je građanima zajamčena osobna sloboda (svaki stanovnik mogao se slobodno kretati - odseliti, ali i drugi su se mogli doseliti u Jastrebarsko), slobodno raspolaganje imovinom (mogao je prodati imovinu kome želi ili je oporučno ostaviti ukoliko nije imao nasljednika), uređene su odredbe o sudstvu nove općine, čime je gradska općina izuzeta iz ovlasti župana i bana (građani su mogli slobodno birati suca, najviši organ vlasti, senatore i sudske prisežnike), te pravo izbora i postavljanja svećenika (jus patronatus); usp. Adamček 1975: 122-123.

¹⁶ „Jobagiones“ su „plemenita bratstva“ (plemenita braća), „najznatniji dio žiteljstva stare podgorske županije“; bilo ih je mnogo i držali su najveći dio posjeda podgorske županije. Prvotno je stanovništvo podgorske županije bilo samo jedan brojni rod koji se s vremenom podijelio u više generacija (bratstva). Usp. Laszowski 1899: 37.-38. (donosi popis poznatih jobagiona iz 13. st.)

¹⁷ Usp. Adamček 1975: 122.

¹⁸ Do 1330. g. neki dijelovi Podgorske županije pripojeni su lipovačkom vlastelinstu (sela Slavetić, Gorica, Brebrovac, Dvorjani, Belčići, Reka), okićkom (Draganić, Cvetković, Stankovo) i ozaljskom (Hrnetić, Pribić, Krašić) čime je posjed rascjepkan; usp. isto: 123; Županija podgorska trajala je od 1293. g. pod imenom „comitatus“ ili „districtus“ i to samo po imenu jer je nestalo stare županove vlasti, a nakon polovice 14. st. više se i ne spominje, usp. Laszowski 1899: 36.

¹⁹ Babonići su velikaška obitelj koja se prvi puta spominje već u 12. st.; prvotne posjede imali su između Karlovca i Siska. Obitelj bilježi uspon krajem 13. st. kada uz knezove Bribirske postaju najmoćnija vlastela u Hrvatskoj; usp. Škrabe, Nino, *Po dragome kraju – područje Jastrebarskog*, u: *Zbirka vodiča časopisa „K A J“*; Društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, br. 1-2, VIII, sij.-velj., Zagreb, 1975: 65; Županija je počela propadati nakon što je kralj Andrija III. darovao županiju kneževima Babonić koji su sjedište preselili u Lipovac, s obzirom da su već bili vlasnici tog grada. Naime, potpavši pod vlast Radoslava Babonića, županija Podgorska ne postoji više kao županija nego kao privatno vlasništvo čime postaje nasljedno imanje roda Babonića, no unutarnji život županije se barem donekle održao i dalje o čemu svjedoče neke uredbe, usp. Laszowski 1899: 33-34.

²⁰ Matija (Matijaš) Korvin (1443.-1490.), bio je ugarsko-hrvatski kralj od 1458. do 1490.

²¹ Sredinom 13. st. na brdu Lipovac okićki vlastelin Ivan I. sagradio je istoimenu tvrđavu koja je vjerojatno služila kao strateško uporište uz granicu sa slovenskim pokrajinama. Kraljevskom darovnicom postala je jezgrom lipovačkog vlastelinstva kojoj je s vremenom pripojen veći dio teritorija podgorske županije.

²² Usp. Potrebića, Matešić (ur.) 2001: 297.; Adamček 1975: 9.

1442. g.²³ lipovačke posjede na muža, kneza Martina Frankopana, a 1455. g. kralj Ladislav mu je potvrdio posjede. Nakon smrti Frankopana (1479. g.), kralj ponovno postaje vlasnik Jastrebarskog i ostaje sve do svoje smrti, nakon čega grad preuzima njegov sin Ivan [Ivaniš] Korvin.²⁴ Kralj je stanovnike oslobodio svih davanja gradu Lipovcu, odredio sajmišni dan te potvrdio slobostine Bele IV.²⁵ U to vrijeme (krajem 15. st.) dolazi do preseljenja uprave lipovačkog vlastelinstva u Jastrebarsko izgradnjom kaštela; izvori navode kako je početkom 16. st. lipovačka tvrđava potpuno napuštena, dok se njeni posjedi sve češće nazivaju jastrebarsko vlastelinstvo (*dominium Jaztrebarzka*).²⁶ Ban Ivan Korvin je 9. ožujka 1502. g. grad Jastrebarsko zajedno s Lipovcem darovao obitelji Pethö de Gerze.²⁷ Oni su kaštel i trgovište (*castelum et oppidum*) Jastrebarsko i Lipovac ugovorom od 9. lipnja 1519. g. zamijenili s Tomom Bakačem za njegove posjede u Ugarskoj te od tada Erdödyji postaju „gospodari Jastrebarske“.²⁸ Toma Bakač i njegov nećak Petar I. službeno su uvedeni u posjed jastrebarskog vlastelinstva 28. rujna 1519. g.²⁹ Petra II. 1567. g. naslijedila je supruga Barbara Alapić sa sinovima Tomom II. i Petrom III. Nije potpuno istraženo koji članovi su stanovali u dvorcu, te bili vlastelini Jastrebarskog, no nakon Petra III. spominju se još: Mirko I. (Emerik), Aleksandar I., Juraj III., Krsto II., Krsto III., Ladislav III. te Stjepan IV. Unatoč stalnim pritužbama građana Jastrebarsko, vlast obitelji Erdödy nastavila se sve do ukidanja feudalnih odnosa, a posljednji član slavne obitelji, grof Stjepan IV. živio je u dvorcu na posjedu Jastrebarsko do smrti 1922. g.

²³ Usp. isto: 96; izvor navodi da je riječ o mjesecu kolovozu.

²⁴ Ivan (Ivaniš) Korvin, nezakoniti je sin Matije Korvina.

²⁵ Povelja je naknadno potvrđena još nekoliko puta: ban Mikac potvrdio ju je 24. 4. 1340., Matija Korvin 1480., Ivan Korvin 1495., kralj Ferdinand III. 1648. i kralj Leopold I. 1670. g.

²⁶ Usp. Adamček 1975: 130.

²⁷ Još i Petev; Laszowski 1935: 101; ili Pethö, usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 289; Ladislav i Toma iz obitelj Pethö de Gerze bili su časnici Ivaniša Korvina koje je sam doveo u Hrvatsku, darovavši im brojne posjede i gradove (oko 1503. grad Belu u Hrv. zagorju), dobra Jurketinec, Ivanec, i dr.; a osim posjeda, obitelj je stekla i ugled. Održali su se od 17. st., a jedan od članova (Ivan) pokopan je 1681. g. u bivšoj pavlinskoj crkvi u Lepoglavi, usp. Dobronić, Lelja, *Dvor Jastrebarsko*, u: *Zbirka vodiča časopisa „K A J“*; Društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, br. 1-2, VIII, sij.-velj., Zagreb, 1975.; 150.

²⁸ Usp. Laszowski 1935: 101.

²⁹ Usp. Adamček 1975: 130.

1.1. Plemićka naselja i obitelji

Na području trgovišta Jastrebarsko od vremena nekadašnje Podgorske županije već u 14. st. došlo je do udruživanja okolnih sela u provincije, tzv. plemićke (seoske) općine, s plemićkim obiteljima koje dobivaju određenu autonomiju.³⁰ U sjedištu županije, zvanom Turanj,³¹ stolovao je župan kojeg su birala bratstva, odn. rodovi (*generationes*³²) cijele županije.³³ U starim ispravama spominju se stara bratstva ili općine: Turopolje, Pribići, Draganići, Cvetkovići, Krašići, Gornji Kupčinci, Desinčani.³⁴ Oni su bili slobodni na svojim zemljištima, no imali su vojničke obaveze dok su neki obrađivali posjede županijskog grada, npr. Slavetičanci, Malunčani, Rečani. Nakon što je podgorska županije spala pod vlast Babonića, cijelo stanovništvo, pa i dio starih plemićkih rodova (*generationes*) pretvoren je u kmetove,³⁵ a izuzeti su mogli biti samo oni koje su kraljevi za vojne zasluge i usluge nagradili naslovom „plemeniti“. Prema, R. Lopašiću, neke slobode zadržali su samo Draganići i Domagovići.³⁶ U 15. st. obnovljena je plemićka općina u Domagoviću, no pri popisivanju je uz njihovo ime dopisano „dicit se esse nobilem“ – za sebe su tvrdili da su plemići, tzv. jednostelci.

Važnost plemićkih općina sve je više rasla, te su tako u 16. st. činile svojevršne „organizacijske jedinice vlastelinstva“.³⁷ Potpavši pod vlast feudalaca, dolazilo je do raznih sukoba plemenitih općina s vlastelom vezano za očuvanje privilegija i određenu samostalnost. Obitelji su bile nepokolebljive kad su u pitanju bila prava koja su dobili poveljom Bele IV., te

³⁰ Usp. Potreblica, Matešić (ur.) 2001: 281.-283.

³¹ Grad Turanj smješten je na 220m/nv; prvotno se naziva „castellum Podgoria“, a kasnije „Turris lapidea“ što je vjerojatno označavalo kamenu kulu – *turen*, koja se izdizala iz strukture burga. Pretpostavlja se da je bio građen kao četverokut s visokom okruglom kulom na zapadnoj strani. Većinom je porušen do temelja, a vidljivi ostaci grada su: cilindrična kula i obodni zid iz kojeg se mogu razaznati četiri kata; usp. isto: 285-287.

³² V. bilj. 16; Članovi pojedinog roda, imali su svoje pravo na „zemljišni posjed celosti zemalja onoga bratstva, kojemu su pripadali“. Glavna dužnost im je bila vojna (braniti castrum i domovinu od vanjskih neprijatelja); posjed im je bio vezan za županijski grad od čega ga je mogao osloboditi samo kralj.; usp. Laszowski 1899: 37-38.

³³ Pojam „generatio“ označava pojam „plemenita braća“ – bratstva – zajednice.; usp. isto: 50. i Nežić, Dragutin, *Povijest župa i crkvi Jastrebarskog dekanata*, Odbor za euharistijski kongres, Jastrebarsko, 1939.; 5.

³⁴ U 13. i 14. st. postojalo ih je 5: bratstvo Cvetkovića, Draganića, Krašića, Jačkovića, Domagovića, a u 15. još 2 bratstva: Gornjo-Kupčinčana i Desinčana. Najveći dio je pripadao generaciji (rodu) Pribića (de generatione Priba), koja je 1244. g. postala plemićkom te se tako oslobodila podređenosti gradu. Među jobagione spadao je i rod Cvetkovića (generatio Cyvckoigi) koji se prvi put spominje 1249. g., te 1257. g. kao jobagioni; rod Draguslavića (generatio Draguzlaii) te sinovi Kundisovi. Spominje se i generacija Krašića (Kraysig) i Jačkovića (generatio Jachkouichi); usp. Laszowski 1899: 37-38.

³⁵ U drugoj polovici 15. st., na lipovačkim posjedima živjelo je 280-330 kmetskih obitelji, osim plaćanja kraljevskog poreza i crkvene desetine Zagrebačkom kaptolu, bili su obvezani na različite novčane i *naturalne daće* i radove, usp. Adamček 1975: 124.

³⁶ Usp. Lopašić, Radoslav, *Jastrebarsko*, Vienac, br. 23., 1881.; 123.

³⁷ Usp. Potreblica, Matešić (ur.) 2001: 283.

njome pokušavali kontrolirati i spriječiti gramzljivost vlastele. Dobročinitelji (*procuratores* i *benefactores*) franjevačkog samostana u Jastrebarskom u 17. i 18. st. bili su grofovi Erdödy i okolni plemići. S obzirom na loše odnose između vlastele, tj. obitelji Erdödy, i naroda, (obični) građani Jastrebarskog u početku nisu pokazivali naklonost prema samostanu Erdödyjevih kao ni prema redovnicima koji su im služili. Dapače, između samostana i općine dolazilo je do oštih sukoba glede daća kmetova na franjevačkim posjedima.³⁸ Ovakva situacija se s vremenom promijenila. S druge strane, plemićke obitelji ostavile su znatan trag u podržavanju dominikanaca i franjevaca i to raznim donacijama prilikom izgradnje, radovima na objektima, kao i opremanju unutrašnjosti sakralnih objekata. Kao što će u nastavku biti spomenuto, u povijesti franjevačkog samostana i crkve u Jastrebarskom ističu se stanovnici Cvetkovića koji su, ne samo udarili temelje crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije, već i dobro parirali moćnoj obitelji Erdödy u pomaganju prilikom tridesetgodišnjih radova na samostanskom sklopu. Podaci o kontinuiranom postojanju plemenitih općina temelj su pretpostavki da su one zaslužne za gradnju i održavanje župnih crkvi i kapela. E. Laszowski navodi kako su neka od „podgorskih bratstva“ izgradila crkve u „Pribićima, Krašićima, Desincu, Vrbovcu i na Šipku“.³⁹ Priznanje za svoju pomoć neki su dobili u obliku posebne časti – ukopom u crkvu, neki se spominju u spisima, dok su imena nekih dobrotvora, kako je to čest slučaj, još uvijek nepoznata ili zaboravljena.

³⁸ usp. Adamček 1975: 141.

³⁹ usp. Laszowski 1899: 53.

2. Povijest obitelji Erdödy

Obitelj potječe iz ugarske županije Szatmár⁴⁰ po mjestu Erdöd gdje je u 15. st. radio Franjo Bakocs (hrv. Bakač). Njegov sin, također Franjo, imao je petero djece među kojima se posebno ističu Nikola, otac četvero sinova (među kojima je Petar I., zvan „praocem hrvatske grane obitelji“ te Ivan, koji će vršiti službu zagrebačkog biskupa); i Toma, ostrogonski nadbiskup i kardinal (1442.-1521.). Obitelj je 1459. g. dobila plemstvo,⁴¹ a darovnicom kralja Vladislava II. Jagelovića Toma je 1493. g. dobio posjede Stjepana Čupora Moslavačkog na sjeveru Kupe: Moslavinu, (1504.) Susedgrad, Medvedgrad, Okić,⁴² Cesargrad, Kutinu, Želin, Plovdin, Dijanovec i (1519.) Jastrebarsko; ukupno 75 naselja na području zagrebačke i križevačke županije. Posjed Okić zajedno s bratom Nikolom i njegovim sinovima, kupio je 1493. g., a slijedeće godine utvrdu i trgovište Sztrapko s 33 sela u županiji Zemplén. Toma je nastavio kupovati posjede, a kad se oni zbroje zajedno s onima koje je dobio darovnicama, po izvještaju mletačkog izaslanika Alvisea, posjedi Tome vrijedili su preko 400 000 dukata.⁴³ Oporučno je najveći dio imovine ostavio nećaku Petru I., a manji dio Stjepanu I. i Vuku I., sinovima Valentina IV.

Tomin nećak Petar I. Erdödy⁴⁴ naslijedio je sve njegove posjede u Hrvatskoj, a njega nasljeđuje sin Petar II. Erdödy (o. 1504.-1567.) koji je nakon smrti pokopan u Jastrebarskom. U četvrtom koljenu, obitelj se podijelila na dvije grane, ugarsku s Tomom II., pobjednikom u bitci kod Siska 1593. g., i Petrom III. od kojeg potječe hrvatska grana obitelji.⁴⁵ Toma II. se 1614. g. povlači sa bojišta i živi na svojim posjedima (između ostalog, i u Jastrebarskom). Obitelj je imala nasljednu čast velikog župana varaždinske županije 1607.-1848. g. (funkciju je vršilo ukupno sedamnaest članova obitelji), a od 1615. g. bili su vrhovni petrinjski kapetani. Smrću Nikole IV. izumire obiteljska loza (1706. g.), a sva imanja ove jastrebarske grane prelaze na ugarsku granu obitelji Erdödy u Hrvatskoj.⁴⁶ Tako ostaje sve do 18. st. kada se javljaju potomci i dijele u dvije grane: mađarsku i hrvatsku koja se vratila u 19. st. vratila

⁴⁰ Danas Szabolcs-Szatmár, na istoku Mađarske.

⁴¹ Godine 1565. dobili su Ugarsko-hrvatsko grofovstvo, no postoje dokazi da je Petar II. koristio titulu *comes* i prije spomenute godine; 1566. austrijsko, a 1580. češko grofovstvo; Petar I. Erdödy zadobivanjem barunata 1511. g., koji daje pravo promjene imena, odbacuje prezime Bakač i zadržava Erdödy; usp. Macan, Trpimir (ur.), natuknica *Erdödy*, u: *Hrvatski biografski leksikon 4, E-Gm*, Zagreb, 1998.; 54.

⁴² Podno Okića u mjestu Novo Selo Okičko, na portalu cinktora crkve sv. Marije, ispod lika Bogorodice Marije nalazi se isklesan grb obitelji Erdödy.

⁴³ Usp. Pongrac, Tin, *Obitelj Erdödy u 16. st.*, (diplomski rad), Zagreb, 2009.; 10

⁴⁴ Za potpuniji prikaz, v. slikovni prilog br. 2.: Rodoslovno stablo obitelji Erdödy

⁴⁵ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 317.

⁴⁶ Usp. isto: 315-323.

stekavši vlastelinstva Novi Marof, Jastrebarsko i Vidovec. Erdödyji su imali brojne posjede kojima su trgovali. Andrej Čebotarev⁴⁷ navodi podatke kako su se obiteljski posjedi nalazili u 49 urbanijnih općina (kotarevima Velika Gorica, Pisarovina, Sisak, Moslavina, Novi Marof itd.). U 16. stoljeću posjedovali su: Cesargrad (Nove Dvore klanječke), Jastrebarsko, Karlovac, Lipovec, Moslavinu, Okić, Samobor, Varaždin (Stari grad) i dr., a od 18. stoljeću još posjeda u Hrvatskom zagorju. Poslije pada Austro-Ugarske monarhije Erdödyji su izgubili veći dio posjeda, a zadržali su Jastrebarsko do 1922., Novi Marof do 1923. i Stari grad Varaždin do 1924. g. U Mađarskoj dvorci obitelji nalazimo u naseljima: Doba,⁴⁸ Sajólad,⁴⁹ Szombathely,⁵⁰ Vép,⁵¹ u Slovačkoj: Hlohovec;⁵² u Austriji: Verešvar (prije dio zapadne Mađarske)⁵³ i Eberava (Monyorókerék).⁵⁴

Obiteljski grb

Grb obitelji Erdödy od sredine 15. st. pa do pred kraj 16. st. doživio je razne modifikacije. No, kroz te promjene zadržao je neka obilježja, s obzirom da mu je glavna karakteristika da identificira osobnost, karakteristike, svjetonazor i društveni položaj vlasnika. Grb najčešće sadrži određene elemente koji evociraju određeni važan događaj iz prošlosti vlasnika ili njegovih predaka, a nužno predstavlja i aktualni identitet vlasnika. Grb Tome Bakača kao glavni i središnji element ima lik jelena na polovici kotača. Element je to koji će ostati nepromijenjen i nakon promjene prezimena Bakač u Erdödy te u narednim stoljećima dok će grb doživjeti razne modifikacije. Kotač se veže s prvotnim zanimanjem člana obitelji iz vremena prije zadobivanja plemstva (bakács = kolar), a jelen kao poveznica s ambijentom iz kojeg su potekli (baköz = srndač). Uz ovo objašnjenje često se veže i „legenda o

⁴⁷ Usp. Čebotarev, Andrej, *Prvi svjetski rat u očima grofa Stjepana Erdödyja*, u: *Gazophylacium*, 1-2. Zagreb, 1995.; 38

⁴⁸ Link u bilješci tek informativno donosi pogled na dvorac, pri čemu usmjeravam pažnju na različite tipove dvorca obitelji Erdödy; dvorac u naselju Doba - http://hu.wikipedia.org/wiki/Erd%C5%91dy-kast%C3%A9ly_%28Doba%29 (5.11.2012.)

⁴⁹ Dvorac u naselju Sajólad - <http://www.historicgarden.net/print.php?varos=2213&nyelv=pgevtbghq> (5.11.2012.)

⁵⁰ Dvorac u naselju Szombathely - http://en.wikipedia.org/wiki/File:Szombathely_1%C3%A9gifot%C3%B3.jpg (5.11.2012.)

⁵¹ Dvorac u naselju Vép - http://hu.wikipedia.org/wiki/Erd%C5%91dy-kast%C3%A9ly_%28V%C3%A9p%29

⁵² Dvorac u naselju Galgóc (hrv. Hlohovec) - <http://en.wikipedia.org/wiki/Hlohovec> (5.11.2012.);

⁵³ Dvorac u Vasvörösvár (hrv. Verešvar) - http://hu.wikipedia.org/wiki/Erd%C5%91dy-kast%C3%A9ly_%28Vasv%C3%B6r%C3%B6sv%C3%A1r%29 i <http://www.burgen-austria.com/Archiv.asp?Artikel=Rotenturm> (5.11.2012.)

⁵⁴ Dvorac u naselju Monyorókerék (hrv. Eberava) - <http://hr.wikipedia.org/wiki/Eberava> (5.11.2012.);

slomljenom kotaču putnih kola i čudotvornom jelenu koji unesrećenim putnicima u posljednji čas pokazuje izlaz iz opasne i začarane šume.⁵⁵

Prvotna i najjednostavnija verzija iz 1459. g. sadržavala je plavo polje u kojem se iz polovice crvenog kotača izdizao zlatni jelen, s križićem na čelu. Na gospodarskoj zgradi u Novim Dvorima Klanječkim izvedena je takva varijanta grba. (v. **slika 3**) Unutar okomito postavljenog pravokutnika u gornjem polju nalazi se isklesani grb, a u donjem polju natpis. Identična jednostavna varijanta grba nalazila se i na ulazu u Nove Dvore Klanječke. Riječ je o kružnom grbu koji u sredini sadrži motiv jelena i polovice kotača, okružuje ga polje akantovog lišća te vanjsko polje s natpisom „THOMAS ERDEODI COMES PERPETVVS MONTIS CLAVDII 1603“. Na epitafu bana Petra II. Erdödyja u župnoj crkvi u Jastrebarskom nalazi se grb iz 1567. g. s prikazom jelena i kotača u grbu iznad kojeg su tri okrunjene kacige, a iznad njih se dižu desnica (lijevo), ruka sa zastavom (desno) i orao s raširenim krilima (u sredini). (v. **slika 4**) Grb Žigmunda I. Erdödyja u sastavljen je od štita u sredini koji je podijeljen na četiri polja. U gornjem lijevom polju na zlatnoj podlozi prikazan je crni orao s raširenim krilima, a nasuprot njemu dolje desno na zlatnoj podlozi bijela utvrda s kulom s dva prozora. Gornje desno i donje lijevo polje plave su boje te sadrže dvije vodoravne valovite crte između kojih su dvije zlatne zvjezdice. U sredini štita je peto polje u kojem je na crvenoj podlozi prikazan jelen koji se propinje iznad polovice kotača. Iznad štita nalaze se tri kacige iz kojih padaju listovi akantusa. Na kacigama su krune, a iz njih se diže desnica, ruka s nožem i u sredini crni orao s raširenim krilima. Na tjemenu polukruga grba piše: „BAN, SIGISMUND GRAF ERDÖDY“; a na dnu: „1627.-1639“. (v. **slika 5**) Identičnu varijantu grba izradio je i Ivan Kommerstein na spomeniku za Nikolu Erdödyja (umro 1693.) koji se nalazi u južnoj apsidi zagrebačke katedrale. Grb s grobnice Tome Erdödyja (umro 1624.) iz zagrebačke katedrale sadrži istu podjelu polja na štitu, a iznad tri kacige s perjanicama (akantovim lišćem) diže se desnica s mačem i sa zastavom, no na ovom primjeru je u sredini umjesto orla prikazana biskupska mitra. Ovakav grb uzidan je i na ulazu u dvorac u Jastrebarskom 1592. g. (v. **slika 6**), a istovjetan je s grbom Ivana II. Erdödyja (umro 1626. g.) na nadgrobnoj ploči. Slijedeća varijanta obiteljskog grba ima štit s već ustaljenom podjelom polja i motivima, no s razlikama u boji pozadina. Umjesto zlatne boje ispod orla i kule, nalazi se crvena, a ispod jelena na kotaču zlatna boja. Također, kacige su bijele boje; a iz kacige (lijevo) perjanica (lišće) je crvene boje, dok kod središnje i krajnje desne isti motiv je

⁵⁵ Peić - Čaldarović, Dubravka, *Grbovi hrvatskoga plemstva – činjenice kulturnog naslijeđa i identiteta*, Zagreb, 2006.: 88.

plave boje. Iz kruna desno diže se desnica s mačem, lijevo desnica sa zastavom (žuto-plave boje) te zlatni orao u sredini. Ovakva varijanta grba samo s umetnutim motivom krune iznad štita, iz koje se zatim nižu kacige, nalazi se na klecalu u župnoj crkvi sv. Nikole u Jastrebarskom (v. **slika 7**),⁵⁶ a dokazuje kako se tijekom vremena izgled štita ustalio te prolazio kroz minimalne modifikacije.

2.1. Grofovi Erdödy - donatori na području Jastrebarskog

Počeci obiteljskog stabla obitelji Erdödy ukratko su opisani u prethodnom poglavlju, no, s obzirom da je na području grada Jastrebarsko vrijedne narudžbe i donacije ostvario znatan broj članova obitelji Erdödy koji su često izostavljeni iz popisa donatora ili se za njihove naručiteljske djelatnosti nije znalo, važno je kratko se osvrnuti i na njih. Petar III. Erdödy smatra se utemeljiteljem hrvatske grane obitelji koja se održala do šestog koljena kada je umro Nikola IV. (1691.-1706.), posljednji muški potomak, te njegova sestra Ana Barbara, s kojom je grana izumrla i u ženskoj lozi. Vlasništvo posjeda je 1707. g. potvrdio kralj Josip I. ugarskoj grani Tome II., odnosno, potomcima Krste I. koji su time nastavili obiteljsku granu. Unatoč tome što je Petar III., a time i njegovi nasljednici, imao kao sjedište Jastrebarsko, djelovanje im nije bilo isključivo na tom području. Nadalje, istraživanje za ovaj rad pokazalo je da je većina dobročinitelja sakralnih objekata na području Jastrebarskog iz ugarske grane obitelji (svi navedeni osim Petra III. i Nikole III.) tako da je važno spomenuti i ostale članove obitelji koji su vršili svoje dužnosti van grada Jastrebarsko.

Tomo I. Bakač (1435. ili 1442.-1521.) – Dolaskom na dvor Matije Korvina 1470.-ih godina počinje njegov uspon, a kao zastupnik interesa Mletačke Republike navodno je postao Carigradskim patrijarhom (1507. g.). Dužnost gubernatora Zagrebačke biskupije vršio je od 1512. do 1517. g., a nakon smrti kralja Vladislava II., Toma je formalno dobio nadzor nad odgojiteljima mladog kralja Ludovika II. U to vrijeme, Toma se vjerojatno povlačio iz politike. Zamjenom posjeda, 1519. g., dobiva dvorac i vlastelinstvo Jastrebarsko. Od godine 1513. pa do smrti 1521. bio je senjski biskup.⁵⁷

Petar I. Erdödy (1463.-1547.) – Godine 1511. primio je barunat čime je stekao pravo promjene prezimena. Nakon smrti Tome, naslijedio je najveći dio njegovih posjeda u

⁵⁶ Usp. Potrebića, Matešić (ur.) 2001: 226.

⁵⁷ Usp. Pongrac 2009: 20.

Hrvatskoj i Ugarskoj. Nakon 1520. g. bio je veliki župan županije Vas i ugarske županije Zala. Spominje se kao veliki dobrotvor franjevac a te im je 1531. g. utemeljio samostan sv. Leonarta opata kraj Samobora. U travnju 1539. g. potvrdio je građanima trgovišta Jastrebarsko povlasticu prava sudovanja (jus gladii) stečenu 1257. g.

Petar II. Erdödy (o. 1504.-1567.) – Hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban, postao je vlasnikom mnogih posjeda na temelju raznih zamjena. Preuzima Jastrebarsko od Petra I., a posjed mu se potvrđuje 1559. g.⁵⁸ Značajno je njegovo ukidanje kmetskih obaveza kmetovima Ivančić te gušenje pobuna u jaskanskim seoskim općinama. Jaskancima je potvrdio povelju Bele IV. o pravima i slobodama građana (uz uvjet da otvore svratišta za putnike i trgovce te prodaju vino s vlastelinstava). Brinuo se za samostan u Jastrebarskom, a tijekom života sagradio je kapelu sv. Petra uz župnu crkvu sv. Nikole u kojoj je i pokopan 1567. g., a do danas je kao dokaz tome sačuvana samo nadgrobna ploča ugrađena u župnu crkvu u Jastrebarskom.

Toma II. Erdödy (1558.-1624.) – bio je hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban, istaknuo se po brojnim bitkama s Turcima od kojih je najpoznatija pobjeda kod Siska. Bio je kapetan grada Varaždina te na utvrdi izvršio neke radove popravka, proširenja i nadogradnje (kapela sv. Lovre). Naslijedio je grad Samobor (1587.), nadogradio dvorac u Jastrebarskom čiji je vlasnik bio od 1567. g. pa do svoje smrti, obnovio samostan i crkvu u Jastrebarskom. Zaslužan je za dolazak franjevac a u Jastrebarskog gdje im je obnovljen i dograđen bivši dominikanski samostan. Bio je dobrotvor crkvenih redova – franjevac a i isusovac a, a pokopan je u zagrebačkoj prvostolnici gdje mu se nalazi i nadgrobna ploča.

Petar III. Erdödy (1560.-1613.) – smatra se utemeljiteljem hrvatske grane sa sjedištem u Jastrebarskom. Ratovao je s Turcima zajedno s bratom Tomom II. Od godine 1587. bio je veliki kapetan Žumberačke kapetanije, kapetan plaćenika i uskoka. Bio je vlasnik kaštela u Kerestincu. Godine 1604. sklopio je ugovor s plemićkim bratstvima Draganićima o pravila bratstva i njegovim obavezama prema vlastelinu, obitelji Erdödy.⁵⁹ Bio je sklon protestantizmu, no odrekao ga se pod utjecajem biskupa Petra Domitrovića.

Elizabeta Erdödy (?–1653.) – kći Tome II. i Ane Marije Ungnad, iz 4. koljena ugarske grane, te supruga grofa Nikole I. Draškovića. Spominje se kao najistaknutija

⁵⁸ Ferdinand I. potvrdio mu je vlasništvo nad posjedima: Cesargrad, Okić, Lipovac, Jastrebarsko, Želin, Hrastilnica, itd., usp. Macan (ur.) 1998: 68.

⁵⁹ Usp. Macan (ur.) 1998: 55.

donatorica obitelji, posebno isusovaca, koji su joj se zahvalili na njezinoj zadušnoj misi. Za gradnju isusovačkog kolegija u Zagrebu darovala je 1000 forinti, te im i oporučno ostavila novčani prilog i bogate zlatarske radove. Isusovačku crkvu sv. Katarine obdarila je vrijednom mostrancem od srebra te novčanim prilogom za gradnju glavnog oltara. Uz posredstvo isusovaca mirila je zavađene velikaše na svom posjedu u Samoboru.⁶⁰ Darovala je i samostan u Jastrebarskom.

Žigmund I. [Sigismund] Erdödy (1596.-1639.) – s bratićem Nikolom II. utemeljio je franjevački samostan u Klanjcu. Godine 1629. darovao je samostanu u Jastrebarskom „neku prebendu u župnoj crkvi trgovišta Jaska, osnovana uz pobočnu kapelu sv. Petra sa svim pravima i prihodima“.⁶¹

Juraj I. stariji Erdödy (? - prije 1. VIII. 1724.) – bio je veliki župan Varaždinske županije, kapetan Koprivnice te član Ugarskog izaslanstva na saboru u Požunu. Zajedno sa suprugom Elizabetom Batthyány obnavljao je franjevački samostan i crkvu u Remetincu ispod Grebengrada. Nakon smrti Tome II. postao je vlasnik dvorca u Jastrebarskom na kojem je izvršio neke radove obnove.

Mirko I. [Emerik] Erdödy (1620.-1690.) – Mirko je bio kapetan Petrinje i Koprivnice, kasnije i veliki župan Varaždinske županije. Spominje se kao dobrotvor franjevačkih samostana u Jastrebarskom i Klanjcu (gdje je i pokopan), isusovačkog samostana u Zagrebu, pavlinskog samostana u Lepoglavi i crkve Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju.⁶² Mirko I. ili Mirko II., ili oboje, bili su donatori crkve sv. Jurja, odnosno, kapele sv. Franje Ksaverskog na Plešivici.

Aleksandar I. Erdödy (? - prije 1724.) – sin Jurja I.; bio je veliki župan Varaždinske županije, pukovnik i kapetan Petrinje. Godine 1697. dao je obnoviti kapelu sv. Duha u Jastrebarskom.⁶³ Spominje se kao suvlasnik dvorca i posjeda u Jastrebarskom, zajedno sa Jurjem III. i Krstom II.⁶⁴

Adam Erdödy – sin Mirka Erdödyja; spominje se godine 1665. kada se odrekao položaja velikog župana Varaždinske županije, a nakon 1666. mu se gubi svaki trag. Prema

⁶⁰ Usp. Szabo 2002: 159.

⁶¹ Usp. Cvitanović 1972: 130.

⁶² Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 58

⁶³ Isto: 59.

⁶⁴ Usp. Dobronić 1975: 153.

podacima iz vizitacija iz 1668. – 1674. g., bio je jedan od vlasnika posjeda na kojem se nalazi crkva u Volavju; posjed je vjerojatno naslijedio od oca Mirka I. koji je bio dobrotvor crkve.

Juraj III. Erdödy (1645. ili 1647.-1712.) – bio je veliki župan Varaždinske županije (1690.-1712.) te ugarskih županija Bars, Arva i Saros; tavernik za Ugarsku, dvorski sudac, tajni kraljevski savjetnik i komornik. Popravljao je utvrdu Varaždin, a poznat je i kao donator kapucina u Varaždinu, Kotarima i Klanjcu (gdje je pokopana njegova supruga Elizabeta Rákóczy), te utemeljitelj župe sv. Ane u Osekovu (1711.). Nakon smrti Jurja I. starijeg, posjed i dvorac Jastrebarsko podijeljen je između njega, brata Krste II. i bratića Aleksandra I.⁶⁵ Godine 1701. izdao je zakladno pismo za uzdržavanje samostana u Jastrebarskom.

Krsto (Antun) II. Erdödy (? - 1704.) – bio je zapovjednik kraljevske straže, predstojnik Ugarske riznice i tavernik za Ugarsku (do 1693). Sudjelovao je u obrani Beča od Turaka zbog čega je primljen u užu pratnju Leopolda I. Zajedno sa bratom Jurjem III. i bratićem Aleksandrom I. bio je suvlasnik posjeda i dvorca u Jastrebarskom.⁶⁶

Mirko II. Juraj Erdödy (? – 1736.) – Bio je potkapetan Kraljevstva, pukovnik i kapetan Kostajnice, Jasenovca, Novoga Grada na Uni, te zadnji kapetan Petrinje (1734.) iz obitelji. Poznat je kao donator crkava Majke Božje od sedam žalosti (nekad sv. Juraj ob Jezeru) u Velikom Trgovišću i sv. Katarine u Zagrebu, dok se u crkvi sv. Franje Ksaverskog nalazi votivna slika s njegovim likom.

Aleksandar II. Erdödy (?) – Aleksandar II. i Krsto II. bili su sinovi Gabrijela I. (6. koljeno ugarske grane obitelji). Možda je bio donator glavnog oltara u crkvi Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) .

Aleksandar III. Erdödy (? – 1729.) – bio je predsjednik Ugarske komore, veliki župan Varaždinske županije (1713.-29.) i županije Vas, te general i kapetan Petrinje (1723.-28). Osigurao je novčanu i građevinsku pomoć za dovršenje radova na samostanu u Jastrebarskom.⁶⁷

Juraj IV. Leopold Erdödy (1672.-1759.) – bio je kapetan Kostajnice, potkapetan Kraljevstva, veliki župan Varaždinske županije (1729.-59.), predsjednik Ugarske komore (1732.) te dvorski sudac i državni barun. U Popovači je dao izgraditi barokni dvorac (1746.-

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Usp. Cvitanović, 2000: 194.

54.) Vjerojatno je bio donator oltara sv. Ivana Nepomuka u crkvi Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju, a spominje se i u pismu upućenom župniku crkve u Volavju.⁶⁸

Ladislav II. Erdödy (1693.-1747.) – bio je kapetan Petrinje te major u Banskoj krajini; stekao je posjede obitelji Petheo de Gerse u Varaždinskoj županiji te na stečenim posjedima gradio dvor u Gornjem Cerju i pregradio dvor u Ivancu; a godine 1741. obnavljao je grad Jastrebarsko.⁶⁹

Ludvig [Ljudevit I.] Erdödy (1694.-1753.) – između ostalih dužnosti koje je vodio tijekom života, bio je banski namjesnik u Hrvatskoj i general-major te je iste godine (1749.) imenovan za velikog župana Požeške županije. Njegova supruga Kristina Stubenberg pokopana je u franjevačkoj crkvi u Jastrebarskom. Obnovio je 1. veljače 1726. zakladu osnovanu 1701. g. franjevačkog samostana u Jastrebarskom.⁷⁰

Ladislav III. (1746.- 1786.) – od 1770. bio je vijećnik Hrvatskoga kraljevskog vijeća i od 1777. veliki župan Križevačke županije. Vjerojatno je 1774. g. on doveo ljubljanske majstore koji su izveli radove na dvorcu u Jastrebarskom.⁷¹ Umro je u Beču.

Krsto III. Erdödy (? – 1793.) – bio je kraljevski komornik, trgovao žitom i stokom te bio član više trgovačkih društava u Ugarskoj. Zbog kartaških dugova u Genovi, zaplijenjeni su mu 1777./78. posjedi u Hrvatskoj. Spominje se u vezi s crkvom u Volavju kada 1775. g. daje odredbe o vječnom svjetlu.⁷²

Stjepan IV. Erdödy (1848. - 1922.) - bio je posljednji vlasnik i stanovnik dvorca u Jastrebarskom koji je od 1903. pa do kraja života vodio opsežan dnevnik o lovu, gospodarstvu, ali i o ekonomskim i političkim zbivanjima u okolici Jastrebarskog i Hrvatskoj. Od oca je naslijedio dvorac Jastrebarsko gdje je imao prirodoslovnu zbirku i umro 1922. g. Pokopan na groblju u Jastrebarskom.

⁶⁸ Usp. Kovačić 1991: 172.

⁶⁹ Usp. Macan (ur.) 1998: 60.

⁷⁰ Usp. Cvitanović 2000: 119.

⁷¹ Usp. Buturac, Josip, *Regesta Jastrebarskog i okolice: 1237.-1919.*, Jastrebarsko, 1993.: 65.

⁷² Usp. Kovačić 1988: 172, 381.

2.2. Jastrebarsko trgovište i vlastelinstvo pod vlašću Erdödyja

Pogoršanje položaja zavisnih seljaka na području vlastelinstva Jastrebarsko započelo je u 16. st., a razlog je bio sve veća neimaština i siromaštvo; seljački posjedi sve više su postajali prazni zbog odlaska seljaka uzrokovano glađu i nemogućnošću plaćanja poreza. Takva situacija potakla je vlastelu na pljačkanje opustošenih posjeda. J. Adamček zaključuje da je „do pogoršanja položaja zavisnih seljaka u 16. st. došlo zbog povećanja naturalne rente i njihova potiskivanja iz trgovine poljoprivrednim proizvodima“.⁷³ Ipak, E. Laszowski⁷⁴ navodi da je Petar II. Erdödy bio omiljen među građanima i „znao dobro braniti svoje“ od stalnih napada Turaka. Dva puta je (1539. i 1563. g.) „potvrdio slobode općine jastrebarske, a svojim kastelanima zabranjivao je najstrože činiti ovima ma i kakova nasilja“.⁷⁵ R. Lopašić smatra da su odnosi trgovišta i vlastelinstva u 16. st. bili „idilični“, a sukobi su započeli tek u 17. st.⁷⁶ U 16. st. građani su bili podložni, redovito plaćali novčanu daću za ugovoreni iznos za mitnicu; nisu pružali otpor kod pobiranja poreza za crkvu; no onda se dogodio zaokret i došlo je do zaoštavanja odnosa. Seljaci su bili obvezani davanju desetine za crkvu, a to pravo preuzeo je feudalac pretvorivši novčana davanja u davanja u naturi. S obzirom na porast vrijednosti poljoprivrednih dobara i trgovine, *naturalna davanja* su se povećala zbog čega je došlo do borbe i sukoba među staležima i otvorenih seljačkih buna. Crkvenu desetinu prvi je prisvojio upravo „omiljeni“ Petar II. Erdödy 1548. g. S tom praksom nastavila je i supruga Barbara Alapić, a na kraju 16. i 17. st., unatoč pritužbama zagrebačkih kanonika kralju, „Erdödyjevci su gotovo neprekidno pobiranje crkvene desetine imali u zakupu, tako da su se crkvene desetinske daće pretvorile u vlastelinska podavanja.“⁷⁷ Osim povećanja naturalne rente, uveden je i monopol feudalaca u trgovini i pravo prvokupa na viškove proizvodnje seljaka. Važnu ulogu protiv feudalnog pritiska pružale su plemićke općine u Draganiću, Domagoviću, Cvetkoviću i Stankovu. U jednoj takvoj buni, da bi se obranio, Petar II. Erdödy je tražio pomoć od bana Nikole Zrinskog, nakon čega je selo (tadašnja plemićka općina) Draganić nemilosrdno opljačkano. U takvim akcijama spominje se Petar Hrvoj kao nemilosrdni vlastelinski upravitelj.⁷⁸ Nakon smrti Petra, naslijedila ga je udovica Barbara Alapić sa sinovima Tomom II. i Petrom III., a imanjima su upravljali „plemić Blaž Vrančić, poznati

⁷³ Adamček 1975: 132.

⁷⁴ Usp. Laszowski 1935: 99-103.

⁷⁵ Isto: 101.

⁷⁶ Usp. Lopašić 1881: 260.

⁷⁷ Adamček 1975: 132.

⁷⁸ Usp. isto: 133.

nasilnik, te Šimun Hrvoj, koji su kmetovima sto muka zadavali“.⁷⁹ Ne iznenađuje stoga što su se građani Jastrebarskog pridružili ustanku kmetova 1573. g.

Iako je bio uzoriti kršćanin, vojskovođa i državnik, Toma II. bio je poznat kao „ugnjetavač građana“. Štiteći stanovnike od Turskih provala, nakon slavne Sisačke pobjede 1593. g., izazvao je nered na svom trgovištu prisvojivši vinograde kmetova i razarajući podrum. „Mnogo gore bijaše po Jastrebarčane, kad je zavladao jastrebarskim imanje unuk Tome, Mirko I. Erdödy. Njegovi službenici i trabanti bijahu upravo grozni nasilnici.“⁸⁰ Unatoč potvrdi prava i povlastica kralja Ferdinanda, Mirkovi službenici, posebno gradski provizori Ivan i Petar Hrvoj, ne samo da su kršili prava građana, već su i slučajevi okrutnih ubojstva postali sve češći.⁸¹ Službenici Tome Erdödyja provaljivali su u privatne vinograde seljaka, a vlastelin im u međuvremenu povećao rentu *vinških daća* što je dodatno razbjesnilo seljake. Na jedan od zahtjeva općine za ukidanjem takvih naknadnih davanja, Žigmund I. Erdödy je odgovorio „da se to neće dogoditi dok je on živ“.⁸² Nakon što su seljaci organizirano proveli obustavu davanja, Mirko I. Erdödy je odgovorio silom i novim pljačkanjem. Nekoliko oružanih napada vodio je i sam ban. Građani su se potužili biskupu Petru Petretiću koji je, prividno djelujući posrednički i pravedno, zapravo bio na strani vlastele. „Petretićevom regulacijom“⁸³ iz 1649. g. vlastelinu je priznato pravo da utječe na postavljanje župnika u trgovištu. Tom odlukom su građani mogli samo predlagati kandidate za to mjesto, a vlastela je odabrala sebi najprikladnijeg. Pitanje odabira župnika jedna je od bitnih prava koja je općini dodijelio Bela IV. i još jedan od razloga stalnih sukobljavanja s vlastelom. Općina Jastrebarsko imala je patronatsko pravo nad župnom crkvom sv. Nikole što je omogućavalo građanima da imaju kontrolu nad svojom crkvom. Građani su svom župniku za uživanje priskrbili veliki posjed⁸⁴ (čiji vlasnik je ipak bila purgarska općina), a on se morao pridržavati nekih uvjeta te je materijalno ovisio o općini. Mjesto župnika bilo je vrlo atraktivno i utjecajno, stoga je razumljivo da je i vlastelin želio sebi blisku osobu na tom položaju.⁸⁵ Sredinom 17. st. samostalnost jastrebarske općine ograničena je do maksimuma, a „purgari“ su pretvoreni u grofove podložnike. Ovime se nasilje, dakako, samo povećalo, a tek

⁷⁹ Laszowski 1935: 101.

⁸⁰ isto: 102.

⁸¹ Usp. Laszowski: 1935: 102.

⁸² Usp. Adamček 1975: 135.

⁸³ Donesena je 16. siječnja 1650. g.

⁸⁴ Urbari iz 1650. i 1780. pokazuju da je posjed jastrebarske župe išao u red srednjih plemićkih posjeda. Župniku je 1780. pripadalo 13 kmetova, velike livade i oranice.

⁸⁵ Usp. Adamček 1975: 140.

nakon Mirkove smrti općini su „Leopoldovom regulacijom“ iz 1694. g.⁸⁶ obnovljene neke stare slobostine i prava, između ostalog, i pravo izbora župnika.⁸⁷ Sukobi su se napokon stišali oko 1710. g. i samo povremeno izbijali, „ali među građanima uvijek je živjela mržnja prema okrutnim grofovima Erdödy, koji su ih dulje od 300 godina nemilosrdno tlačili.“⁸⁸ Kontinuirani sukobi i nezadovoljstvo na toj relaciji trajalo je sve do ukidanja feudalnih odnosa 1848. g. Zapravo, kmetovi su na svoju inicijativu uoči zbivanja u proljeće 1848. g. prestali izvršavati feudalne obveze prema Erdödyjima i prije službenog proglasa bana Josipa Jelačića. U lipnju iste godine, saborskom odboru predan je zahtjev za ukidanjem vlasti obitelji Erdödy nad gradom („da se ukine svaka vlast 'obitelji knezovah Erdödy' nad njihovim mjestom“) te da se vrate svi oduzeti posjedi i prava.⁸⁹

⁸⁶ Leopold I. donio je ispravu 26. listopada 1694.

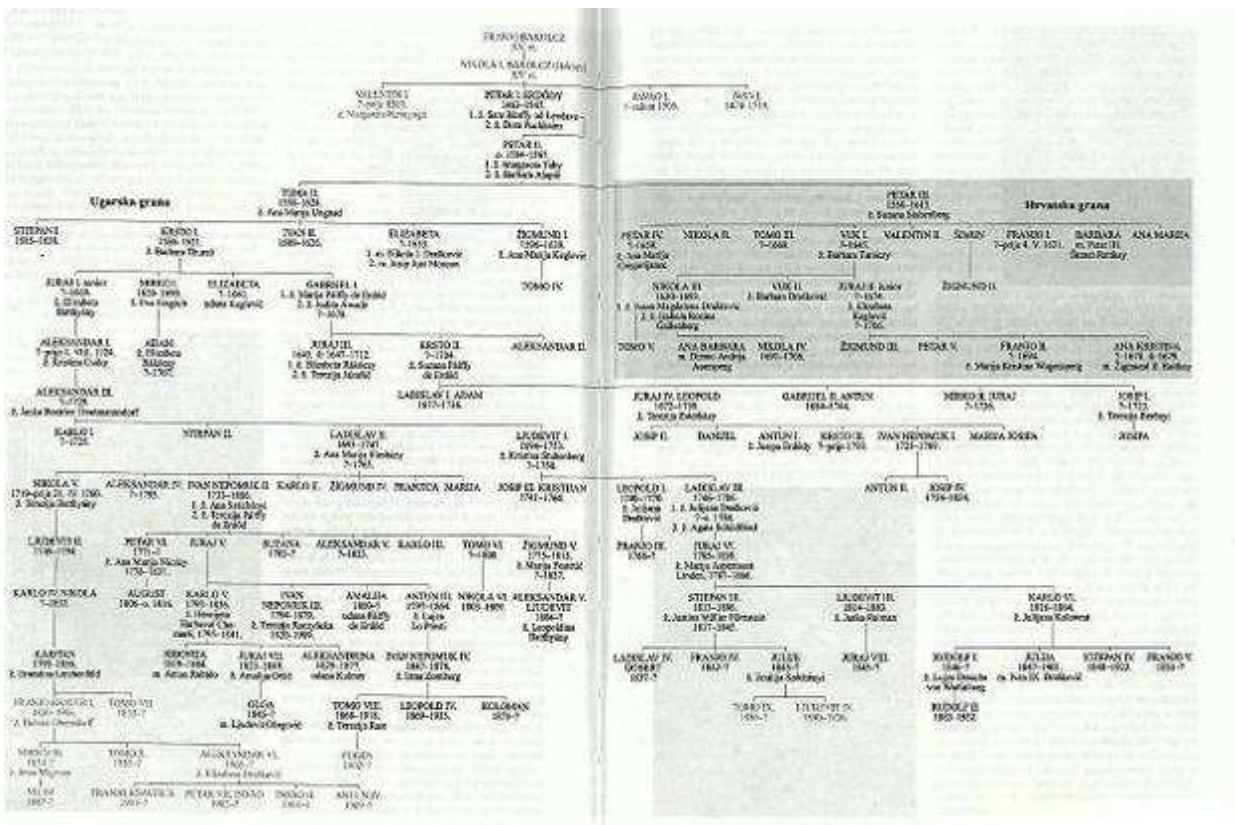
⁸⁷ Usp. Adamček 1975: 136

⁸⁸ Isto: 137.

⁸⁹ Usp. Isto: 148.

Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske				
Mjesto	Kulturno dobro	Vrijeme nastanka	Vrsta	Klasifikacijska oznaka
Jastrebarsko	Dvorac Erdödy	15. - 18. st.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Z-1574
Jastrebarsko	Franjevački samostan s crkvom Uznesenja Blažene Djevice Marije	16. - 18. st.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Z-1453
Jastrebarsko	Crkva sv. Duha	16. - 19. st.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Z-2068
Volavje	Crkva Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne)	16. - 18. st.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Z-1419
Plešivica	Crkva sv. Franje Ksaverskog	1752.-1757. g.	pokretno kulturno dobro - zbirka	Z-851
Plešivica	Inventar u crkvi sv. Franje Ksaverskog	17. - 20. st.	pokretno kulturno dobro - zbirka	Z-5630
Plešivica	Crkva sv. Jurja	17. - 19. st.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	Z-1881
Plešivica	Propovjedaonica u crkvi sv. Jurja u Plešivici	1768. g.	pokretno kulturno dobro - pojedinačno	P-4340

Tablica 1. Kulturna dobra iz Registra kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske (podaci preuzeti sa stranice Ministarstva kulture Republike Hrvatske, www.min-kulture.hr (5.11.2012.))

Slika 2. Rodoslovno stablo obitelji Erdödy (izvor: Macan (ur.) 1998: 56-57)

Slika 3. Grb obitelji Erdödy s gospodarske zgrade u Novim Dvorima Klanječkim (izvor: <http://www.klanjec.hr/kultura/spomenici-kulture/novi-dvori/> (5.11.2012.))

Slika 4. Grb s epitafa bana Petra II. u župnoj crkvi sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom. (izvor: slikala P.Batelja)

Slika 5. Grb Žigmunda I. Erdödyja (izvor: Macan 1998: 73.

Slika 6. Grb obitelji Erdödy na ulazu u dvorac Jastrebarsko (izvor: slikala P.Batelja)

Slika 7. Grb obitelji Erdödy s klupe u župnoj crkvi sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom (izvor: slikala P.Batelja)

3. Naručiteljska djelatnost obitelji Erdödy na području grada Jastrebarsko

Najvažniji profani spomenik na području grada Jastrebarsko zasigurno je dvorac obitelji Erdödy čiji su vlasnici od 16. st. pa sve do 20. st. Tijekom vremena doživljavao je razne promjene, a jedan je od najstarijih sačuvanih primjera kaštela koji je obnovom u baroknom razdoblju adaptiran u reprezentativan dvorac. U središtu grada je vrijedan spomenik sakralne arhitekture - franjevački samostan i crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Na poziv Tome II., oko 1600. g., franjevci su se nastanili u prazan samostan u kojem su prije njih boravili i djelovali dominikanci, te je uslijedila temeljita obnova i proširenje u samostanski sklop, nalik onima u Karlovcu i Senju. Važna je činjenica da su nacrti za gradnju samostana, kao i graditelji, stizali iz sjedišta provincije u Ljubljani što će rezultirati uvođenjem raznih arhitektonskih rješenja koja nisu u lokalnoj tradiciji. Današnja sakristija župne crkve u Jastrebarskom za vrijeme Petra II. bila je privatna kapela koju je izgradio i u njoj bio ukopan nakon svoje smrti 1567. g. Od inventara kapele sačuvao se vrijedan nadgrobni spomenik koji je ugrađen u istočni zid današnje župne crkve sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom. Osim financiranja i pomaganja gradnje samostana u Jastrebarskom, grofovi su po potrebi pomagali raznim darovnicama i druge spomenike, npr. kapelu sv. Duha u Jastrebarskom, brojne radove povećanja crkve Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju te vrijednim oltarima crkvu sv. Jurja i kapelu sv. Franje Ksaverskog na Plešivici.

3.1. Dvorac obitelji Erdödy

Nekadašnji vlasnik dvorca, Ivan Korvin, 1502. g. dao je svoja dobra Lipovac i Jastrebarsko Tomi Pethö de Gerze i njegovoj braći koji su 12. rujna iste godine bili uvedeni u posjed tog kompleksa. Kako je već spomenuto, on je kaštel i trgovište (*castelum et oppidum*) Jastrebarsko i Lipovac zamijenio s Tomom Bakačem i nećacima za njegove posjede u Ugarskoj, 22. lipnja 1519. g. Dokument „zamjembena promjena“⁹⁰ („concombialis permutatio“) sadrži podatak da Toma Bakač daje svoje razne posjede u Mađarskoj te plaća 750 forinti Tomi Pethö, a Toma zauzvrat dobiva burg (*castrum*) Lipovac te grad i trgovište

⁹⁰ Usp. Dobronić 1975: 151.

Jastrebarsko.⁹¹ Zamjenu je još iste 1519. g. na jesen obavio budimski kaptol, a u ispravi su navedeni slijedeći članovi: Toma I. Erdödy, (nećak) Petar I. Erdödy de Monyorokerek te sinovi Valentina Erdödy de Chabragh, Stjepan i Vuk (I.) [Wolfgang].⁹² Kao jedini živ potomak iz isprave vlasnik grada tako postaje Petar II. Erdödy,⁹³ nasljeđuje ga sin Toma II. (vlasnik od 1567. do smrti 1624.) i nakon njega njegov unuk Juraj I. stariji.

Povijest trgovišta Jastrebarsko seže u 13. st., no isprave iz 13., 14. i 15. st. ne spominju utvrđeni grad. O nastanku grada pisao je povjesničar E. Laszowski 1935. g. te navodi kako su građani Jastrebarskog od davnina na trgu imali drveni kaštel za obranu. Prof. Đuro Szabo potvrđuje navodom: „već je u srednjem vijeku ovdje postojao grad, koji donosi Jelena Muchyina sa Lipovcem, Kostajnicom i Komogovinom u miraz svome mužu Martinu Frankopan u g. 1442.“ Tada se spominje samo *oppidum* (utvrda/kaštel), a već g. 1520. spominje se *castrum*.⁹⁴ Naime, nakon što su se opirali vlasti Ivaniša Korvina, on ga je navodno razorio i kao dokaz vlasti oko 1500. g. sagradio svoj kaštel na otetom zemljištu građanina plemića Martina Domitrovića koji se navodi kao „današnji jastrebarski grad“. Cijeli ovaj slučaj završio je na sudu, no isti autor smatra kako je tužba falsificirani dokument kao i ona u kojoj se objašnjava postanak jastrebarskog kaštela. Iako sam E. Laszowski koristi spomenute podatke u knjizi koju objavljuje 1935., još ranije, godine 1926., sam je utvrdio da su izvori (spisi od 2. lipnja 1502. i 22. lipnja 1519.) za te podatke falsificirani. Naknadno pronađeni spisi iz Mađarskog državnog arhiva u Budimpešti odbacuju mogućnost da je Korvinov kaštel upravo dvorac Erdödy te se tako dvorac datira u 15. st. U rasvjetljavaju povijesti dvorca u Jastrebarskom, izuzetna je važnost pronađenih spisa iz Mađarskog državnog arhiva u Budimpešti, iz 1511. g. Iz njih, a donosi ih J. Adamček u prijevodu s latinskog na hrvatski, saznajemo bitne informacije za rekonstrukciju nastanka dvorca, a ujedno se sa sigurnošću može odbaciti mogućnost da je dvorac Erdödy Korvinov kaštel.

„Zatim blizu trgovišta Jastrebarskog dao je gospodin Matija Gereb urediti tri gornje prostorije i dvije donje, pogodno za pivnice.

⁹¹ U prijevodu s latinskog glasi: „Poslije spomenuti Korvin dao je lipovečka dobra među kojima je zapisano trgovište sa svim pripadnostima Tomi Pethoe. Taj Toma Pethoe zamijenio je gore rečena dobra s Tomo Bakačem, budimskim kardinalom, i o toj su zamjeni izdane isprave četvrtak prije bl. Barnabe apostola 1519.“

⁹² Usp. Pongrac 2009: 6.

⁹³ Toma je oporukom odredio i da Petar, Stjepan i Vuk, uključujući i njihove potomke, ne smiju prodati ni založiti nijedan od dobivenih posjeda, a u slučaju izumiranja Petrove grane, jedan dio će pripasti ostrogonskom kaptolu, drugi zagrebačkoj biskupiji i kaptolu, a treći nasljeđuju ostale grane obitelji. U slučaju izumiranja Vukove i Stjepanove grane (što se i dogodio jer su oboje umrli bez nasljednika), njihovi posjedi trebaju pripasti ostrogonskom kaptolu; usp. Pongrac 2009: 10.

⁹⁴ Usp. Bajić, Koraljka, *Dvorac Erdödy u Jastrebarskom*, (diplomski rad), Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, 1997; 2.

Zatim jednu dobru kuhinju izrađenu „ex barona“⁹⁵

Zatim jednu prostoriju – pekarnu.

Zatim dvije prostorije pogodne za pivnicu i plodine. I široki jarak s obilnom vodom...“⁹⁶

Podaci govore kako je dvorac (grad) izgradio ban Matija Gereb⁹⁷ (? -1493.) za vrijeme svog upravljanja kraljevskim posjedima Matije Korvina u Slavoniji od 1483. do 1489. g. Stoga možemo zaključiti da je i dvorac sagrađen u tom vremenu vladavine bana, dakle, između 1483. i 1489.⁹⁸ što je ranije od prijašnjih datacija dvorca u 1500., odnosno, 1520. g. Kaštel je opisan kao prostrana građevina sa tri velike prostorije na gornjem katu i dvije donje prikladne za pivnice; sadrži kuhinju te prostoriju za pekarnu u prizemlju te dvije prostorije za pivnicu i plodine. Nad ulazom je postojala kula koje danas više nema, a spominje se još 1691. g. u spisu o diobi među rođacima Erdödy. Okruživao ga je „široki jarak s vodom“ što znači kako je riječ o 'wasserburgu' (tipu dvorca sa svih strana okružen vodom), a ta je karakteristika u konfiguraciji terena vidljiva i danas. (v. **slika 8 i 9**) Uz kaštel je podignuto nekoliko gospodarskih zgrada, jedna u funkciji žitnice i druga raznovrsne namjene koje se nalaze preko puta dvorca, a sačuvane su u dobrom stanju te u 21. st. i obnovljene. Najdetaljniji opis dvorca iznio je R. Lopašić, iz kojega saznajemo o izvornom izgledu danas dosta izmijenjenog dvorca: „Vlastelinski grad stoji nabaška prema zapadu na povišenom obšančenom mjestu. Osnova mu je četverokutna, a u visini ima dva kata [prizemlje i prvi kat]; mjesto nekadašnja četiri tornja stoje prema sjeveru samo još dva.“⁹⁹ (v. **slika 10 i 11**)

Prvotno izgrađen kao kaštel, utvrda za smještaj vojnih posada i za obranu, današnji dvorac obitelji Erdödy ima relativno pravilni četverostrani tlocrt s krilima arkadno rastvorenim prema unutarnjem dvorištu i cilindričnim ugaonim kulama. (v. **slika 11**) Pretpostavljamo da se takvo stanje sigurno zadržalo do 1760. g. što pokazuje sačuvani snimak iz spomenute godine na kojoj je vidljiv četverostrani dvorac sa sve četiri ugaone kule¹⁰⁰ (v. **slika 12**) dok su se danas zadržale samo dvije (istočna i zapadna), a ostale pronađene u zoni

⁹⁵ Nije poznato značenje ovog izraza, odnosno od čega je sagrađena.

⁹⁶ Dobronić 1975: 149.

⁹⁷ Mathias Gereb de Vinegart bio je istaknuti rod od plemena Kačića koji su izumrli u 16. st. Sin erdeljskog kapetana Ivana Gereba te bratučeg kralja Matijaša Korvina. Spominje se da je utvrđivao međašne gradove i utvrde prema Turcima i Mlecima, a nije nevjerovatno da je pomagao i knezove Frankopane; usp. Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća: knjiga četvrta, treće doba: vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301 – 1526) (III); Doba Matijaša Korvina i Jagelovića (1458.-1526.)*, Zagreb, 1974.; 176.

⁹⁸ Matija Gereb se kao hrvatski ban prvi put spominje 14. svibnja 1483. g. kada mu kralj nalaže poslove Kraljevine Slavonije, a posljednji put u kraljevoj povelji iz 26. lipnja 1489. g. Već u studenom 1489. g. naslov bana nosi Ladislav od Egervára, usp. Klaić 1974: 176-180.

⁹⁹ Lopašić 1881: 258.-261. i Adamček 1975: 152.

¹⁰⁰ Usp. Potrebnica, Matešić (ur.) 2001: 290.

temelja. Karta iz 1862. g. pokazuje da nedostaju dvije kule. (v. **slika 13**) Iz projekta, kojeg je po nalogu grofa Erdödyja 1820. g. izradio Bartol Felbinger, saznajemo da se planirala prigradnja dviju srušenih ugaonih kula. Razlog i godina rušenja kula nije poznata, no pogledom na današnje stanje zaključujemo da do prigradnje nikad nije došlo. Dvorci u Hrvatskoj najčešće su jednokatne građevine, a tek rijetko dvokatne¹⁰¹ Dvorac u Jastrebarskom ima krila jednakih visina, no različitog broja katova. Izvori navode da je dvorac imao dva kata, odnosno prizemlje i prvi kat, međutim, uslijed nejednakog terena i raznih pregradnji, razine „podova“ nisu u svim krilima jednake, tako da je pretežno riječ o jednokatnoj visini.¹⁰² Naime, promjenom nivoa podzemne vode došlo je do poremećaja stabilnosti konstrukcije i slijeganja konstrukcije – što je ustanovljeno istraživanjima na podrumima jugozapadnog dijela. Pretpostavlja se da je to niveliranje na jedan kat (osim sjeveroistočnog krila) izvedeno 1822. g. projektom Bartola Felbingera.¹⁰³ Istraživanja koja su izvedena u dvorcu 1980.-ih godina, dala su podatke o unutarnjim prostorijama koja su kao posljedica naknadnog pregrađivanja malih dimenzija i nejednakih veličina. Bačvasto su (sa i bez susvodnica) i križno svodene, (v. **slika 17**) a o unutrašnjem izgledu i opremi dvorca postoje podaci iz „inventara pokretnina“ iz god. 1828. za vrijeme Jurja Erdödyja, dok je u Muzeju grada Jastrebarsko uređena soba sa sačuvanim originalnim namještajem.¹⁰⁴ (v. **slika 14-16**)

Današnje stanje dvorca (v. **slika 18-20**) kao i literatura ne govore nam mnogo o prvotnom izgledu, tako da svaki i najmanji spis može biti koristan za rekonstrukciju stanja do 20. st. Najviše podataka moguće je saznati iz službenih dokumenata koji se tiču vlasnika grada Jastrebarsko. Petar II. bio je vlasnik grada od 1519. do smrti 1567., a postoje podaci da mu je općina pomagala oko gradnje gospodarskih zgrada (staja i štagalj) 1549. g. Spis od 5. travnja 1553. g.¹⁰⁵ navodi korištenje veće količine opeke, te je vjerojatno 1552. g. izvršio veće građevinske radove na dvorcu, tadašnjem utvrđenom gradu (*arx*), kako ga u spisu navodi Petar. Najvjerojatnije je riječ o pregradnji ili povećanju dvorca s obzirom da je prije toga

¹⁰¹ Usp. Obad-Šćitaroci 1991: 27-29.

¹⁰² Usp. Dobronić 1975: 154.

¹⁰³ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 292.

¹⁰⁴ Detaljniji popis inventara, v. Dobronić, 1975: 156-157.

¹⁰⁵ Spis je „dan u našem utvrđenom gradu (*arx*) Jastrebarskom“, u prijevodu s latinskog glasi: „Mi Petar Erdödy od Monyorokereka, grof Moslavine, dvorjanik Kraljevskog Veličanstva itd. objavljujemo ovim pismom svima zajedno i pojedincima kojih se tiče kako smo mi u našoj potrebi, naime, za pećima za palenje opeka ne samo pomoću naših namještenika grada Jastrebarskog, već i plemićkog suca Zagrebačke županije pl. gosp. Franje Šajlonića koji su bili poslani sucu trgovišta Jastrebarsko molili i tražili da bude voljan iz šuma njegovih građana nama odstupati drva za palenje te peći; kad je to dopustio, dobrohotno je pristao da se oko osamdeset kola uz pomoć naših kmetova posjeku i odvuku (ali samo za ovaj put), isti sudac trgovišta moli i traži' da se tako nešto od njega nikad više ne će zahtijevati.“, usp. isto: 152.

opisivan kao manji utvrđeni objekt (*castellum*). Toma II. (vlasnik dvorca od 1567. do 1624.) izveo je obnovu dvorca o čemu svjedoči kamena ploča uzidana s lijeve strane ulaza u dvorac. Ispod obiteljskog grba nalazi se natpis: Thomas Erdedi comes per / petuus Montis Claudii ac Re / gnum Dal. Cro. et Sclavo / niae banus sac. caes. et regiae / Mtis consiliarius / 1592. (v. **slika 6**) Ispod ovog natpisa nalazio se i dodatak: „Georg. Erdödi / renovavit / 1636.“, koji je danas nestao, a spominjao je obnovu dvorca Jurja Erdödyja 1636.¹⁰⁶ Ovi natpisi izravno govore o izvedenim građevinskim zahvatima na objektu, ipak, o kakvim je radovima riječ, nije poznato. Godine 1691.¹⁰⁷ došlo je do podjele grada i posjeda Jastrebarsko između Jurjevog sina Aleksandra I., te Gabrijelovih sinova, braće Kristofora (Krstel II.) i Jurja III. koji su se još dodatno razgraničili. Spomenuti diobeni spis donosi i kratki opis dvorca iz kojeg saznajemo o izgledu krajem 17. st.¹⁰⁸ U grad se tada ulazilo preko „mosta kroz veliku kulu podignutu iznad vrata“ na istočnoj strani, koja je imala oružarnu, stražu, zvono i sat; pred gradom je stajao mlin, nova staja, vrtlareva kuća i stara žitnica, stara staja, nova žitnica, upraviteljeva kuća, vanjska kuća, zvjerinjak uz jarak, itd.¹⁰⁹ U jednom dijelu lijevo od ulaza pa sve do zapadne kule nalazila se dvorska kapela. Iz spisa saznajemo da je u dvorcu bio i zatvor, kuća uz kulu s parnom kupelji u dvorištu te „velika palača“ (vjerojatno dvorana) i „mala palača“. Godine 1774. grof Ladislav III. je zaposlio kranjske zidare kod obnove svoga dvorca u Jastrebarskom.¹¹⁰ Iznad ulaznih vrata nalazi se danas nečitljiva spomen-ploča čiji sadržaj je ostao poznat sa fotografije snimljene 1836. g., a spominje Jurja Erdödy:¹¹¹ „Excellentissimus ac illustrissimus Dominus comes Georgius Erdödy de Monyrokerek Montis Claudii et Comitatus Zagrabiensis perpetuus comes, arcis et civitatis Varasini haereditarius capitaneus, Sacratissimae Maiestatis status consiliarius H OO Magnae crasis Christi Melit [?] et Coronae [.....?] eques nec non Comitatus de Varasini actualis supremus comes 1836.“

Grof Stjepan Erdödy bio je posljednji vlasnik i stanovnik dvorca u Jastrebarskom koji je od 1903. pa do kraja života vodio opsežan dnevnik o lovu, gospodarstvu, ali i o ekonomskim i političkim zbivanjima u okolini Jastrebarskog i Hrvatskoj. Godine 1922. dvorac kupuje trgovac Eherman iz Zagreba, no već 1936. g. prodavan je na javnoj dražbi, a

¹⁰⁶ Usp. Dobronić 1975: 152.

¹⁰⁷ U prijevodu s latinskog naziv spisa glasi: „Dioba gospode grofova Jurja i Kristofora s jedne strane i Aleksandra Erdödyja s druge strane utvrđenoga grada Jaske, dobara Lipovec i drugi posjedovnih prava izvršena 18. lipnja i idućih dana 1691. godine.“, usp. isto: 153.

¹⁰⁸ Detaljnije o podjeli v. isto: 154-155.

¹⁰⁹ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 290.

¹¹⁰ Usp. Buturac 1993: 65.

¹¹¹ Riječ je o Jurju V. ili o Jurju VI. (1785.-1859.)

pokretnine prenesene u dvorac Januševac. U dvorcu je bio uređen Prirodoslovni muzej. Za vrijeme Drugog svjetskog rata, početkom 1939. g., potpuno napušten dvorac je prenamijenjen te je zajedno s pripadajućim gospodarskim zgradama služio kao Popravni dom za poodrasle dječake, utočište siročadi iz Osijeka te prihvatilište, bolnica za djecu spašenu iz logora Stara Gradiška i Jasenovac, te dječji ustaški logor.¹¹² Danas je dvorac u vrlo lošem stanju: u unutarnjem dvorištu raste drveće i žbunje, prvi kat iznad ulaza se urušio, sve je više otvora kroz koje se ulazi u objekt, itd. U sklopu kompleksa, dvije gospodarske zgrade preko puta dvorca obnovljene su i dobile novu stambenu funkciju.

Srodni primjeri s kojima bi se dvorac u Jastrebarskom mogao usporediti su dvorac Mali Tabor u Prišlinu i Novi Dvori Klanječki. Mali Tabor u Prišlinu poslužit će kao dobar primjer kaštela (castelum – tvrđavica) pregrađenog u dvorac te se navodi kao odličan primjer renesansnih kaštela kod kojeg se mogu različiti razvojne faze prema ranobaroknom dvorcu. Podigao ga je Ivaniš Korvin oko 1490. g., a prvotno je bio pravokutnog tlocrta s obrambenim zidovima i ugaonim kulama, nakon čega je pregrađen u dvokrilni dvorac s četiri cilindrične kule i obrambenim zidovima sa zapadne i sjeverne strane unutrašnjeg dvorišta. U zadnjoj fazi gradnje nadograđen je u jednokatni barokni dvorac bez sjevernog obrambenog zida.¹¹³ Prvotnim tlocrtom, jednostavnošću pročelja te arkadnim trijemom prema dvorištu možemo ga usporediti sa dvorcem Erdödy u Jastrebarskom. Godine 1603. grof Toma Erdödy izgradio je Nove Dvore Klanječke. Planiran je kao četverokrilni dvorac s unutrašnjim dvorištem i cilindričnim kulama na uglovima, no nikad nije bio dovršen. Unutrašnje dvorište zatvaraju tri različita krila s arkadama, a umjesto južnog krila bio je podignut ogradni zid.¹¹⁴ Izgled unutarnjeg dvorišta oko kojeg se arkadno otvaraju krila vrlo je sličan s onima u dvorcu u Jastrebarskom. Također, zamjetna je sličnost i u dugim hodnicima koji su križno svodeni. Pogledom na izduženi zvonik sa satom koji je bio iznad ulaza u Nove Dvore Klanječke, nameće se pitanje da li je tako izgledao i zvonik koji je navodno imao i dvorac Erdödy. Arhitektonska izvedba ulaznih vrata oba primjera dijeli mnogo sličnosti, iako se kod Novih Dvora ponešto ističe sa naglašenim zaključnim kamenom i vijencem.

¹¹² Usp. Batelja, Juraj, *Blaženi Alojzije Stepinac i grad Jastrebarsko (Euharistijski kongres 1939. i pohod ratnoj siročadi 1943.)*, Zagreb, 2008.; 69.

¹¹³ Usp. Pavišić, Ivančica, *Srednjovjekovni kaštel i dvorac Mali Tabor u Prišlinu*, ann.Inst.archaeol.III/2007.; 75-76.

¹¹⁴ Usp. Obad-Šćitaroci 1991: 184-189.

3.2. Kapela sv. Petra

Iz isprave Bele IV. 1257. g. kojom Jastrebarsko dobiva povlastice slobodnog kraljevskog grada vidljivo je da je grad dobio i tzv. kolatorsko pravo što je podrazumijevalo da je dužan brinuti se o stanju crkve. Iz ovoga se može zaključiti da je već u 13. st. postojala crkva u gradu, čiji izgled nije poznat, no smještaj joj je bio na istom mjestu gdje je i danas. Slijedeći spomen crkve bio je 1334. g. u prvom popisu župa zagrebačke biskupije Ivana arhiđakona goričkog. Iz tog razdoblja sačuvao se podatak o postojanju kapele sv. Petra uz crkvu, koju je 1561. g. dao izgraditi ban Petar Erdödy kao obiteljsku grobnicu u koju je pokopan 1567. g. Povelja Bele IV. jamčila je općini Jastrebarsko i pravo na župnu crkvu i kapelu sv. Petra, odnosno privilegij da može slobodno birati i postavljati župnika, no grofovi Erdödy prisvajali su to pravo patronata sve do 1670. kad im ga je dokinuo Leopold I.¹¹⁵ Tako se kapela spominje i kao prebenda¹¹⁶ sv. Petra što se može protumačiti činom kojim je grof Erdödy, darovavši posjed u sklopu kojeg je bila i župna crkva (zauzvrat je župnik imao određene dužnosti služenja), želio nametnuti i potvrditi svoju vlast i nad župom.

Od inventara kapela je imala oltar sa slikom posvećenom sv. Petru i Pavlu, a spominje se još u kanonskim vizitacijama iz 1842. g.¹¹⁷ Crkva je prvu obnovu doživjela 1757. godine kada joj je drveni zvonik zamijenjen zidanim, te u crkvu unesena barokna propovjedaonica koja se sačuvala do danas. Na poticaj građana, trgovaca i lokalnog plemstva, za vrijeme Stjepana Aranbasa 1771. g. pristupilo se izgradnji nove župne crkve na mjestu stare, uz postojeći zvonik. **(v. slika 21)** Gradnja je nove crkve sv. Nikole biskupa trajala je od 1772. do 1776. g., a nekadašnja kapela sv. Petra prenamijenjena je u sakristiju, smještenu uz sjeverni zid svetišta. **(v. slika 22 i 23)** Spomenik s groba bana iz kapele, koji se bez detaljnijeg opisa spominje još 1700. g. nestao je,¹¹⁸ no nadgrobna ploča s epitafom Petra Erdödyja uzidana je u stijenu crkve kod oltara sv. Roka. **(v. slika 24 i 25)** Neko vrijeme je bila sakrivena pod žbukom, no od 1922. g. ponovno je vidljiva. Epitaf je formata okomito postavljenog pravokutnika, a sadrži tri elementa: lik bana Petra, obiteljski grb¹¹⁹ te natpis. Ban je prikazan frontalno, kao stojeći ratnik u oklopu koji u lijevoj ruci drži mač, a u desnoj podignutu zastavu. Na glavi mu je kaciga iz koje leprša perjanica. Položajem tijela i pogleda usmjerenim

¹¹⁵ Usp. Cvekan 1982: 21.

¹¹⁶ Prebenda (nadarbina) – crkveni posjed darovan na uživanje svećeniku uz obvezu posluživanja prvostolne crkve ili crkve u vlasništvu pojedine župe.

¹¹⁷ Usp. Buturac 1993: 66.

¹¹⁸ Usp. Lopašić 1881: 3.

¹¹⁹ Opis se nalazi u poglavlju o grbovima obitelji Erdödy.

prema naprijed odaje snagu i odlučnost ratnika i pobjednika. A. Horvat¹²⁰ je posebno naglasila elemente manirizma koje primjećuje „u donkihotski izduljenom likom koji stoji na epitafiju u kutu župne crkve u Jastrebarskom kao na mrtvoj straži... decentrirano, da bude mjesta za uzviorenu zastavu u visini same glave, čime taj detalj postaje konkurentan bitnome na reljefu - samoj glavi“.¹²¹ Ispod zastave prikazan je obiteljski grb koji nose dva bradata muškarca, a na samom dnu epitafa nalazi se natpis.¹²²

3.3. Kapela sv. Duha

Kapela sv. Duha filijalna je kapela župe Jastrebarsko i prebendarska kapela Kaptola zagrebačkog. Spominje se već 1346. g. kada dobiva posjede u blizini Jastrebarskog. E. Laszowski navodi kako su je spomenute godine darovala tri građanina jastrebarskog: „plemeniti Mirko Mirin zemljama u Zdihovu“, a Andrija Jaškaj i plemeniti Stefan Matkov vinogradom.¹²³ D. Nežić, pišući povijest župa jastrebarskog dekanata¹²⁴ smatra da je već tada postojala prebenda i imala svog svećenika koji je primao prihode s tih posjeda; dužnosti služenja redovite sv. Mise, kao i mise za dobročinitelje kapele. Pretpostavlja se da su prebendu sv. Duha osnovali sami građani Jastrebarskog, no unatoč tome, kolatorstvo nad ovom kapelom vršili su Erdödyji.

Kapela se spominje u raznim izvorima 1478., 1501. te 1598. g. kao zidana kapela, s drvenim tornjićem u sjevernom dijelu tadašnjeg trgovišta Jastrebarsko. **Aleksandar I. Erdödy** dao je obnoviti kapelu godine 1697., no nije poznato o kakvoj se obnovi radi.¹²⁵ Godine 1704. u kapeli su se nalazila tri oltara: glavni oltar sv. Duha, sv. Josipa i sv. Barbare. Kapela se spominje također u vezi s darovnicom grofa Erdödyja koja je omogućila njenu obnovu i uređenje 1706. g.,¹²⁶ a postoji pretpostavka da su na obnovi sudjelovali graditelji

¹²⁰ Usp. Horvat, Anđela, *Između gotike i baroka /Umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.*, Zagreb, 1975.; 156.

¹²¹ Isto.

¹²² Natpis glasi: ILLUSTRISIMUS COMES MONTIS CLAUDI DOMINUS / PETRUS ERDEWDI DE MONIOROKEREK LIBER DOMINUS / AB OKICHLUPOLCH ET CHAZARWAR SACRA ROMANORUM / CAESAREAE REGIAE QUE MAIESTATIS CONSILIARIUS AC / REGNORUM DALMATIAE CROATIAE ET SCLAVONIAE BANUS VIGESIMA SEXTA DIE APRILIS ANNI 1567 IN CHRISTO / OBDORMIVIT QUI ETHIC SEPULTUSIACET CUIUS ANIMA / DEO VIVAT.

¹²³ Usp. Laszowski 1899: 57.-58. i Škrabe 1975: 71.

¹²⁴ Nežić 1939.

¹²⁵ Usp. Macan (ur.) 1998: 59.

¹²⁶ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 258.

franjevačke crkve u Jastrebarskom. Uslijed zahvata obnove iz 19. st. nije moguće provjeriti te pretpostavke.¹²⁷ (v. **slika 26 i 27**) Krajem 19. st. kapela je doživjela znatnu obnovu pri čemu je uz novi neogotički izgled i inventar (bočni oltar sa slikom Sv. Obitelji, novi svod broda i zvonik¹²⁸) zadržala staro trostrano svetište i bočne zidove broda.¹²⁹ Kapela sv. Duha danas je velika, jednobrodna, prostrana kapela (veličina joj je 12 x 5 m) s kratkim brodom koji je svođen visokim križno-rebrastim svodom s naglašenim pojasnicama, te osvijetljen s dva šiljasto zaključana prozora. Na zapadnom zida broda uz trijumfalni luk vidljivi su tragovi oslika (smeđenarančasti okvir unutar kojeg su razni geometrijski motivi). (v. **slika 31**) Prostor svetišta je niži od broda (što je jasno vidljivo izvana) i odvojen trijumfalnim lukom koji ima naznačene kapitele i zaglavni kamen, te je vizualno istaknut bojom. (v. **slika 29**) Izrazito izduženo i usko svetište je trostrano, križnorebrasto svođeno te osvijetljeno prozorom na istočnoj strani. Sastoji se od dva traveja od kojih je prvi križno-rebrasto svođen te je u njemu danas oltar. Iz tog prostora ulazi se u malu kvadratnu sakristiju koja je dodana crkvi sa zapadne strane, a prvi put se spominje 1765. g. Nad vratima u sakristiji također je vidljiv zidni oslik s motivima plave boje. Drugi travej svetišta svođen je kalotom sa susvodnicama, odijeljen je pilastrima koji se u donjem dijelu naziru tek bojom, a prostorno su istaknuti tek u gornjem dijelu gdje se formira kapitel. Na njima se oslanjaju rebra svoda. Između dva traveja svetišta nalazi se drveni neobarokni oltar postavljen 1852. g. koji, rastvoren lukovima s obje strane, omogućava kružni ophod oko oltara. Oltarna pala sadrži prikaz Dolaska Duha Svetoga na Mariju i Apostole.¹³⁰ Zapadni, ulazni dio u crkvu čini pravokutni prostor duljine pola traveja broda. Dva masivna stuba s izvedenim kapitelima nose cijeli zapadni dio svoda kapele i drveno pjevalište iz kojeg u prostor broda izlazi balkon gdje su nekad bile orgulje. Ograda pjevališta izvedena je jednostavno. (v. **slika 30**) Od inventara je sačuvan glavni neobarokni oltar te visoki, drveni, neogotički oltar na sjevernom zidu broda postavljen u kapelu krajem 19. st., s prikazom sv. Obitelji. Vanjština crkve je u dosta dobrom stanju, za razliku od unutrašnjosti čiji zidovi otkrivaju probleme s vlagom. Središnja os glavnog pročelja naznačena je ulaznim vratima koja su šiljato zaključana s reljefno izvedenim nadprozornikom u obliku girlande koja na krajevima ima križić. Isti arhitektonski element s dekoracijom ponavlja se na prozorima u osi iznad vrata, na zvoniku, te svim prozorima na bočnim pročeljima. Glavno pročelje artikulirano je samo otvorima, no na uglovima je dekoracija koja

¹²⁷ Usp. isto: 258.

¹²⁸ <http://www.dvd-jastrebarsko.hr/content/view/83/> (20.10.2012.)

¹²⁹ Usp. Buturac 1993: 54.

¹³⁰ Usp. Škrabe 1975: 71.

uokviruje cijelo pročelje, sve do zone gdje se vizualno odvaja zvonik. Riječ je o stiliziranoj rustici - izmjenično horizontalno postavljenim pravokutnim i kvadratnim kamenim blokovima koji se tekstutom i (tamnijom) bojom razlikuju od ostatka pročelja čime daju dojam dinamike i razigranosti. Zvonik je arhitektonski horizontalno podijeljen na dva dijela – dolje, stiliziranom rustikom, te gore profilacijom iznad koje se ponavljaju prozori na sve četiri strane. Nakon neogotičke obnove u 19. st. kapeli su dodani novi svod, zvonik i bočni oltar. Na žalost, iako je njome kapela osvježena novim stilom, izgubila je svoje izvorne elemente u kojima bismo mogli iščitati utjecaj ljubljanskih majstora ukoliko je točna tvrdnja da su bili angažirani i na ovom spomeniku. Daljnja istraživanja mogla bi dati nove informacije i ukazati na poveznice i veze između Ljubljane i samostana franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda.

3.4. Franjevački samostan i crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Jastrebarskom

3.4.1. Franjevački red i tradicija donatorstva obitelji Erdödy

Franjevci ili Red male braće¹³¹ crkveni je red koji je 1209. g. osnovao sv. Franjo Asiški. Na području Hrvatske prisutni su još od vremena sv. Franje Asiškog došavši na ovo područje preko Dalmacije, odnosno Mađarske što je utjecalo na podijeljenost Reda u dvije Provincije - Ugarsku provinciju sv. Marije i Bosnu Hrvatsku u zapadnim krajevima. Podaci iz franjevačkih izvora govore kako su tijekom 13. stoljeća izgrađeni prvi samostani, uključujući i najstariji, Zagrebački, oko 1233. g. Nakon diobe Bosanske vikarije 1514. g. na Bosnu Srebrenu (pod vlašću ugarskog kralja) i Bosnu Hrvatsku (pod vlašću hrvatskog bana) mnogi su franjevci pobjegli na područje Hrvatske, današnje Austrije i Slovenije. U burnom 16. st. od tridesetak samostana,¹³² preostali su samo oni u Senju i na Trsatu. Provincija bi propala da u 17. st. nije došlo do obnove reda u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj prvenstveno osnivanjem novih samostana u Samoboru, Jastrebarskom, Klanjcu, Karlovcu, itd. Intervencijom provincijala Pavla Jančića došlo je do odjeljivanja hrvatskih samostana od mađarskih (Ugarske provincije sv. Marije) te su godine 1655. formirali Kustodiju sv. Ladislava. Prekosavski (slavonski) franjevci odijelili su se od onih pod Turcima (od Bosanske provincije) i 1757. g. formirali novu Provinciju sv. Ivana Kapistrana koja je obuhvaćala

¹³¹ Iz reda sv. Franje razvila su se: Manja braća (muški red), Klarise (ženski red), Franjevački Svjetovni Red i Franjevci trećoredci glagoljaši.

¹³² Neki od napuštenih samostana su bili: Krup 1565., Stin 1575., Podgrađe kod Siska 1577., Slunj 1578., Bišće 1586., itd., usp. Cvitanović 2000: 194.

samostane u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj te neke u Mađarskoj, Transilvaniji i Austriji.¹³³ Daljnje širenje Provincije prema zapadu u 17. st. očituje se naseljavanjem samostana u Klanjcu, Karlovcu, Ljubljani i Brežicama – na slovensko područje zbog čega je i sjedište iz Trsata preseljeno u Ljubljanu, a 1688. g. došlo do promjene imena u „Provinciju Kranjsku sv. Mihovila“ koja je tek 1708. g. prozvana „Provincija hrvatsko-kranjska sv. Križa“.¹³⁴ Godine 1900. ukinuta je provincija sv. Ladislava, Provincija sv. Križa spala je pod granice današnje Slovenije, Provincija sv. Ivana Kapistrana u granice Mađarske, a hrvatski samostani od ovih provincija ujedinjeni su u Hrvatsku provinciju sv. Ćirila i Metoda unutar koje su bili i samostani na Trsatu, u Karlovcu, Jastrebarskom, Klanjcu i Samoboru. Franjevci su vodili borbu protiv naleta islama s jedne strane i protestantizma s druge. Najzaslužniji su za širenje pismenosti i osnovnog školstva u Hrvatskoj jer su se škole držale u franjevačkim samostanima usprkos zabrani Tridentskog koncila i Klementa VIII., a već u 15. st. razvili su svoje visoke filozofske i teološke zavode. Njihova uloga u prosvjeti, kulturi, znanstvenom i literarnom djelovanju, katoličkoj obnovi, posebice nakon Tridentskog koncila, kao i pacifističkim nastojanjima bila je istaknuta na području Hrvatske te pogotovo Bosne i Hercegovine.

Veza između franjevačkog reda i grofova Erdödy kroz nekoliko generacija bila je snažna, a s druge strane ipak neobična i nerazjašnjena do kraja. Zašto su se grofovi pokazali kao izraziti štovatelji i donatori franjevaca, nije potpuno jasno. Zalaganjem raznih članova obitelji Erdödy, franjevci su dobili smještaj u napuštenim samostanima na njihovim posjedima ili su im izgrađeni novi objekti te, prije svega, omogućeno duhovno djelovanje na tom području. U nastavku će biti navedeno djelovanje i neke od brojnih donacija obitelji Erdödy. Đ. Cvitanović donosi podatak da je obitelj bila među prvim plemićima koji su odgovorili na poziv Klementa VII. koji je 1525. g. pozvao da se pomogne franjevcima prebjeglima iz Bosne, Like i Krbave.¹³⁵ Posebno su pomagali Provinciju Bosnu Hrvatsku (kasnije, Hrvatsko-Kranjsku sv. Križa). Na poziv **Petra I. Erdödyja** franjevci su došli na cesargradsko imanje gdje im je uredio samostan u mjestu Radakovo kraj Klanjca. Nakon neprilika koje su imali u Samoboru, gdje ih je Ivan Ungnad protjerao prešavši na protestantizam, Petar I. naselio ih je u Kotarima sagrađivši im najprije 1531. g. drvenu kuriju, a kasnije samostan, kraj zavjetne kapele Sv. Lenarta opata u Popovdolu pod Plešivicom gdje je pod pjevalištem pokopan Ljudevit Erdödy. Na čuvanje im je povjerio i kapelu u Rudama

¹³³ Usp. Emanuel, Hoško, *Pregled povijesti hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*

¹³⁴ U vrijeme najvećih zahvata na franjevačkom samostanu i crkvi u Jastrebarskom, sjedište provincije bilo je u Ljubljani od kuda su dolazile uredbe o djelovanju, nacrti za gradnju pa i sami majstori i nadgledatelji radova.

¹³⁵ Usp. Cvitanović 2000: 193.

nad Samoborom. **Petar II. Erdödy** brinuo se za dominikanski samostan (kasnije franjevački) u Jastrebarskom koji je osnovao Toma II., a **Petar III. Erdödy** zalagao se da franjevci iz Bosne preuzmu samostan gdje su se naposljetku i uselili 1602. g. **Toma II.** je zajedno sa suprugom pomagao franjevcima na Trsatu. Podario im je (franjevcima) zavjetnu kapelu Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju kraj Jastrebarskog. Nadogradio je samostan u Jastrebarskom te opremio liturgijskom opremom potrebom za obavljanje službe. Njegova supruga, Ana Marija, također donatorica, vratila im je gotičku kapelu sv. Marije od Milosti u Polju kraj Samobora, te omogućila povratak u Samobor 1622. g. Tomini sinovi, Stjepan I., Krsto I., Ivan II. i Žigmund I. također su poznati kao dobrotvori franjevačkih samostana osiguravši potrebna sredstva za obnovu i dogradnje samostanskih sklopova koje su podigli njihovi preci (u Jastrebarskom, Kotarima, Klanjcu).¹³⁶ **Nikola III. Erdödy** je doveo franjevce u Kostajnicu i podigao im privremenu drvenu kuriju i crkvu sv. Antuna. **Žigmund I. Erdödy** i Nikola III. izgradili su srušeni samostan u Radakovu, novi samostan u Klanjcu (s brojnim ukopima u kripti) i novu crkvu na mjestu grobne crkve Sv. Leonarda. Žigmund je oporučno ostavio zakladu za osnutak samostana čija je izgradnja počela 1644. g. u Krapini zaslugom supruge Ane Marije Keglević. Ona je još 1638. g. pozvala franjevce provincije sv. Ladislava iz Zagreba da se nastane uz kapelu sv. Katarine. **Juraj I. Erdödy** i supruga **Elizabeta Batthyani** obnovili su franjevački samostan u Remetincu kraj Novog Marofa. **Mirko I. Erdödy** zaslužan je za napredak i barokizaciju samostana u Jastrebarskom i kapele u Volavju. U Klanjcu je dovršio kapelu sv. Antuna pod kojom je uredio kriptu; obnovio i pozlatio glavni oltar, uz cinktor podigao kapelu sv. Lucije zbog problema s vidom, oporučno ostavio sredstva za opremu samostana – za orgulje, vječno svjetlo, dovršenje oltara i kapele. Donacijama **Aleksandra III.** i **Jurja III.** novčano i u građevinskom materijalu završeni su radovi na samostanskom sklopu u Jastrebarskom.¹³⁷

¹³⁶ Usp. isto: 193-194.

¹³⁷ Usp. isto: 194.

3.4.3. Povijest samostana i crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Jastrebarskom

Na području vlastelinstva Jastrebarsko, između trgovišta Jastrebarsko i slobodnog naselja Cvetković, osnovan je samostan i crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Najranija povijest samostana nije potpuno poznata. Možda ga je izgradio Petar I., njegov sin Petar II. ili je na tom mjestu postojao i prije dolaska obitelji Erdödy 1519. g. P. Cvekan navodi da su dominikanci u Jasku najvjerojatnije došli iz Zagreba te su im tada samostan ponudili Erdödyji kako bi svojim djelovanjem spriječili prodiranje protestantizma iz Kranjske u Hrvatsku. Spis iz arhiva navodi kako su crkvu i samostan za dominikance podigli grofovi Erdödy oko g. 1530.,¹³⁸ dok literatura navodi kako je točnije da su je podigli građani Jastrebarskog uz pomoć plemića i stanovnika mjesta Cvetković koji su u blizini imali svoje groblje i kapelu.¹³⁹ P. Cvekan navodi kako su po analogiji primjera iz Samobora,¹⁴⁰ grofovi Erdödy vjerojatno uz postojeću kapelu Blažene Djevice Marije dominikancima izgradili samostan.¹⁴¹ Nakon što su u Jastrebarskom boravili neko vrijeme u 16. st., usred brojnih nedaća, vjerojatno turskih provala (zbog čega su dominikanci napustili sve samostane Ugarske provincije koja 1599. g. i nestaje) te seljačke bune, bili su primorani u strahu napustiti samostan 1572. g. te su ga pritom „lišili svih spisa i namještaja“.¹⁴² Taj iznenadni odlazak i čin dominikanaca zabilježio je kroničar riječima: „već dovršenu crkvu su orobili ili opljačkali i napustili, uzevši crkvena dobra odoše“¹⁴³ pohranivši dragocjenosti na Kaptolu i naknadno vrativši zlatninu i srebrninu prioru jaskanskog samostana. Zadnji dominikanski prior boravio je u Jastrebarskom 1575. g., a zabilježeno je da već 1578. g. samostan služi kao žitnica za vojsku iz predjela između Kupe i Save.¹⁴⁴

Crkva iz razdoblja boravka dominikanaca imala je usko i dugačko svetište ravno zaključeno, drveno pjevalište te tabulat, a literatura navodi kako su je sami dominikanci izgradili „na način gradnje srednjovjekovnih crkava cistercitskog tipa“.¹⁴⁵ Đ. Cvitanović iznosi kako je svetište tip redovničkog dominikanskog svetišta (kao i npr. sv. Dominik u Trogiru), te ga ne nalazimo često u kontinentalnom dijelu, a pokazuje tradiciju

¹³⁸ Usp. Provincijalni arhiv, Jaska II., A) Vanjski dopisi, a; svežanj A.

¹³⁹ Usp. Cvekan 1982: 26.

¹⁴⁰ Uz kapelu sv. Leonarda, Petar I. podigao je samostan franjevcima.

¹⁴¹ Usp. isto.

¹⁴² Usp. isto: 28.

¹⁴³ isto. 27-28.

¹⁴⁴ Usp. isto.

¹⁴⁵ Usp. Potreblica, Matešić (ur.) 2001: 238.

srednjovjekovne redovničke arhitekture.¹⁴⁶ U tadašnje vrijeme samostan i crkva bili su izdvojeni iz naselja što je karakteristika dominikanskih samostana/sklopova. Kada su franjevci preuzeli samostan, s gradom su se povezali cestom koja je vodila do župne crkve u središtu grada gdje su vodili prebendu sv. Petra (koju im je darovao grof Žigmund Erdödy). Od prvotne dominikanske crkve ostalo je sačuvano svetište (s malim šiljasto zaključanim prozorom na sjevernoj strani svetišta) te zidovi lađe koji su u 18. st. povišeni. Crkva je bila udaljena od samostanskog kompleksa, no kasnijim nadogradnjama uklapa se u pravokutni samostanski sklop zatvorivši ga sa zapadne strane. Stariji sloj primjećuje se po zidovima jer je ranije korišten masivniji kamen koji je spojen u uglovnim zonama rustičnim tesancima.¹⁴⁷

3.4.4. Dolazak franjevaca

Pišući o povijesti prisustva franjevaca u Jastrebarskom, P. Cvekan navodi kako se u samostanskoj crkvi u od 16. st., a i prije, slavila Djevica Marija kao osobita pomoćnica bolesnika. Toma Erdödy se zajedno sa svojom ženom Marijom Anom rođ. Ungnad zavjetovao Gospi od Uznesenja u Jastrebarskom i Samoboru za uspjeh pobjede kod Siska 1593. g. te navodi kako je upravo njihov zavjet i pobjeda „postignuta s Božjom pomoću i milošću“ uvjetovao dolazak franjevaca u spomenuta mjesta.¹⁴⁸ O. Franjo Glavinić (provincijal Bosne Hrvatske) zapisao je kako je 1610. g. u Samoboru primio kapelu Bl. Djevice Marije na nebo uznesene kao ispunjenje zavjeta za uspjeh u bitci kod Siska, bana Tome Erdödyja i supruge Ane Marije sa željom da se franjevci tamo nastane i osnuju samostan.¹⁴⁹ Moguće je zaključiti da je isto učinio i sa posjedom u Jastrebarskom iako ne postoji darovnica o predaji samostana koja bi to potvrdila. Supružnici su posebno štovali Majku Božju kao zaštitnicu bolesnika jer im je sin Žigmund I. još kao dijete često bio bolestan. U tom razdoblju često su hodočastili na Trsat te Gospi Trsatskoj 1597. g. poklonili srebrni kip Madone (s natpisom i grbom obitelji). Ana Marija je svoju naklonost franjevcima namjeravala iskazati i izgradnjom samostana na svom posjedu u Samoboru, no on je izgrađen tek nakon njezine smrti, između 1618. i 1622. g., na temelju donacije.¹⁵⁰ Drugi izvor navodi dva razloga dodjeljivanju samostana franjevačkom redu: obzirom da je već bio namijenjen službi Božjoj, Erdödy je

¹⁴⁶ Usp. Cvekan 1982: 56.

¹⁴⁷ Usp. Cvitanović 1972: 119-120.

¹⁴⁸ Usp. Cvekan 1982: 7-8.

¹⁴⁹ Usp. isto: 32.

¹⁵⁰ Usp. Szabo 2000: 158.

smatrao da bi bilo nepravedno profanirati ga te, budući da su fratri ostali bez smještaja, „milosrđe je nalagalo“ da im se dodijeli postojeći samostan.¹⁵¹ Ovi podaci samo su neki od mnogih primjera iskazivanja izrazite naklonosti i poštovanja prema franjevcima od strane obitelji Erdödy. Nadalje, od useljenja franjevacu u samostan oko 1608. g. bilježi se porast broja vjernika zbog raznih milosti koje su primljena i ozdravljenja koja su se dogodila po zagovoru Majke Božje.

Točan datum dolaska franjevacu Provincije Bosne Hrvatske u trgovište Jastrebarsko nije nam poznat, no postoje podaci na temelju kojih se može okvirno zaključiti. Sva referentna literatura uzima 1602. g. kao odrednicu dolaska Male Braće; već tada u samostanu živi nekoliko franjevacu provincije Bosne Hrvatske, no smatra se da su oni neko vrijeme prije te godine bili smješteni u dvoru obitelji Erdödy. Provincijal Đuro dolazi u Jastrebarsko 12. svibnja 1601. g. kada je sastavljen najstariji sačuvani inventar samostana, a u sklopu njega se navode i popravci crkve i samostana Tome Erdödyja koji su najvjerojatnije izvedeni 1600. godine. Možemo, dakle, zaključiti da su franjevci tada došli u Jastrebarsko,¹⁵² a samostan i crkvu službeno su preuzeli 1602. g.¹⁵³ OECJ (Origo Ecclesiae et Conventus Jazkensis)¹⁵⁴ navodi i kako je grof Erdödy uz pomoć plemića i mnogih dobročinitelja priskrbio fratrima kaleže, svećeničku odjeću i ostale predmete potrebne za održavanje liturgije i život u samostanu te je tako samostan službeno obnovljen 1608. g. Toma II. im je 1610. g. dao za uzdržavanje posjed od „18 jutara oranica, 11 kosaca livada i šest kmetova koji su neke zemlje obrađivali za samostan uz dane im povlastice. Tijekom 17. st. dobili su nekoliko vinograda i jedan mlin te su osigurali svoju egzistenciju“.¹⁵⁵ Žigmund Erdödy 1629. g. izdao je povelju, potpisanu od strane kneza i gvardijana o. Franje Hervoya, kojom franjevcima daruje prebendu vezanu uz crkvu sv. Petra u Jastrebarskom s obvezom da svakog tjedna služe jednu misu za njihovu obitelj. Između samostana i općine dolazilo je do oštih sukoba glede daća kmetova na franjevačkim posjedima. Takvo stanje potrajalo je do 1686. g. kada je franjevcima zabranjeno privatno vlasništvo pa su svoje posjede prodali plemiću Ivanu Hrvoju.¹⁵⁶ Ovom prodajom u pitanje je doveden ostanak franjevacu u Jastrebarskom, no uz posredovanje općine Cvetković i Jastrebarsko, te zalaganjem bana Nikole III. osiguran im je ostanak. Početkom 18.

¹⁵¹ „Origo Ecclesiae et Conventus Jazkensis“, Arhiv SRH u Zagrebu MSC br. 456. – članak u prijevodu prof. Miljenka Šamšalovića donosi Đ. Cvitanović u: Cvitanović 1972: 117-131.

¹⁵² Usp. Cvekan 1982: 35.

¹⁵³ Usp. Buturac 1993: 46.

¹⁵⁴ V. bilješku br. 150.

¹⁵⁵ Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 122.

¹⁵⁶ Usp. Adamček 1975: 141.

st. jedan od članova obitelji Erdödy odredio je da će godišnje za 104 odslužene mise, samostanu sati namirnice i vino.¹⁵⁷ Na temelju sporazuma između franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda i Zagrebačke nadbiskupije, franjevci su 2. kolovoza 1982. g. na 20 godina samostan ustupili cistercitima koji su došli iz Austrije, a od 14. rujna 2008. g. ponovno ga vodi franjevac, o. Velimir Tomašković. Ovaj samostanski kompleks zaštićen je kao spomenik kulture prve kategorije.

3.4.5. Razvoj samostanskog sklopa

Kao što će biti prikazano u nastavku, adaptacija postojećeg nekadašnjeg dominikanskog samostana u franjevački kompleks trajala je tridesetak godina. Razlozi zbog kojih su se radovi tako odužili financijske su naravi. Dobročinitelji franjevačkog samostana u Jastrebarskom u 17. i 18. st. bili su grofovi Erdödy i okolni plemići te je važno spomenuti i napore cijele zajednice – visokog plemstva (brojnih članova moćne obitelji grofova Erdödy) i nižih plemića iz naselja Cvetković i okolice koji su se tijekom cijelog perioda zalagali za ostanak franjevaca u Jastrebarskom te vrlo značajnom i bitnom financijskom pomoći doprinijeli da se radovi proširenja i popravka izvedu. Brojne darovnice sačuvane u Provincijalnom arhivu to pokazuju. Godine 1629. grof **Sigismund I.** [Žigmund] Erdödy (1596.-1639.) darovao je samostanu „neku prebendu u župnoj crkvi trgovišta Jaska, osnovanu uz pobočnu kapelu sv. Petra sa svim pravima i prihodima.“¹⁵⁸ Samostan je dakle imao posjede i vlastiti novac. No, kako su po pravilima reda temeljne vrijednosti franjevačkog reda siromaštvo i odricanje od materijalnih bogatstva, tako im je taj posjed, zajedno sa svim dobrima i godišnjim prihodom, oduzet nakon reforme 1686. g. Zadržali su samo vrt i dvorište samostana te pravo korištenja nekih livada za uzdržavanje volova, dok su ostala nepokretna dobra predana Ivanu Hervoyu starijem¹⁵⁹ iz Gornje Reke za 700 funti. Taj je novac bio namijenjen za gradnju samostana. Početak radova na samostanskom kompleksu označila je oporučna zaklada **Mirka I. Erdödyja** koja je 1689. g. sastavljena u Klanjcu.¹⁶⁰ Nacrti za intervencije i gradnju sklopa dolazili su iz sjedišta provincijalata u Ljubljani, a nadziratelj gradnje bio je o. Nazarij Vidrič. Red je planirao ovu malu rezidenciju pretvoriti u konvent što se naposljetku i ostvarilo. Iako je postojao početni kapital za gradnju, zbog opsega radova koji

¹⁵⁷ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 122.

¹⁵⁸ Cvitanović: 1972: 130.

¹⁵⁹ Usp. Cvekan 1982: 45. navodi prezime „Hervoy“ dok već na slijedećoj strani kao „Hrvoj“.

¹⁶⁰ Usp. Cvitanović 2000: 199.

su bili planirani, franjevci su Mirka I. Erdödy tražili su da osnuje zakladu za održavanje samostana, a ljubljanski provincijal je zatražio pomoć od zagrebačkog biskupa.

Mirko I. Erdödy 1690. g. oporučno je ostavio 3000 forinti za gradnju samostana i crkve. Iste godine, spomenutu svotu je njegov nasljednik, grof Nikola III. Erdödy (1630.-1693.) predao Stjepanu i Ivanu Hervoy te ih zadužio da se brinu za gradnju. No, 2000 forinti dali su na kamate od 6% grofu Jurju Erdödy [**Juraj III. Erdödy**], a 1000 forinti okolnim plemićima od čega je kasnije produljena crkva, zidan svod i pjevalište te postavljene orgulje. Zakladno pismo izdao je „Đuro Erdödy, 14. srpnja 1701. g. nakon čega su započeli radovi koje je nadgledao Ivan Hervoy“.¹⁶¹ „Đuro“ je bio zadužen za dopremanje „građe, kamena i vapna s imanja grofa **Aleksandra Erdödyja**“.¹⁶² Iste godine Juraj Erdödy naložio je da jaskansko vlastelinstvo za redovnike izdvaja po 25 forinti, a 1706. je zatražio da se novac od glavnice što prije upotrijebi za daljnje radove na samostanu. Nakon njegove smrti, nasljednici Ladislav I. Adam, Juraj IV. Leopold, Gabrijel II. Antun te Mirko II. Juraj naslijedili su dugove i kamate.¹⁶³ Prvi radovi, izvedeni 1690. g. od oporučnog novaca, obuhvaćali su svođenje dominikanske crkve i zidanje pjevališta s obzirom da je postojeća crkva imala tabulat i drveno pjevalište. (v. **slika 32-35**) Nadalje, nakon prikupljanja potrebnih sredstava, u prve dvije godine gradnje (1704.-1706.) izgrađeno je istočno krilo samostana koje se nadovezalo na svetište crkve i spojilo s postojećim dominikanskim krilom. Krilo je bilo natkriveno, no unutrašnjost je ostala nedovršena zbog nedostatka novca. Iz istih (financijskih) razloga radovi su nastavljeni tek nakon 15 godina, 1721. g. Nastavak radova, odnosno druga faza gradnje počinje 1. kolovoza 1721. g. ponovno pod nadzorom o. Nazarija Vidriča te uz „pet iskusnih zidara iz Ljubljane“.¹⁶⁴ Donacijom od 500 ili 520 forinti radilo se na zapadnom krilu, poprečnim zidovima među sobama; podignut je novi svod nad refektorijem, uređena kuhinja, pekara, nekoliko soba i hodnik. Jednokatni samostan hodnicima je spojen u cjelinu. Financije su ponovno zaustavile radove te je o. Pučić donirao je 220 forinti za dovršenje radova, a **Mirko Erdödy** je 17. travnja 1727. g. jedini od gore spomenute braće vratio samostanu naslijeđen dug od 1500 forinti i 30 denara kamata od duga.¹⁶⁵ „**Ludovik [Ljudevit**

¹⁶¹ Cvitanović 1972: 118.

¹⁶² Vjerojatno je riječ o Jurju III., ali dalje u tekstu Đ. Cvitanović isto ime (Đuro) se nikako ne može odnositi na Jurja III. već je vjerojatno riječ o Jurju IV. Leopoldu koji je pomagao crkvu u Volavju te ga literatura navodi kao „Đuro“. Slijedeći spomenuti član je Aleksandar III. kojeg se spominje kako daruje novac i građu za samostan, usp. Cvitanović 2000: 194.

¹⁶³ Usp. Cvekan 1982: 47.

¹⁶⁴ Usp. Cvitanović 1972: 118.

¹⁶⁵ Usp. isto. 119.

I.] Erdödy,¹⁶⁶ nasljednik imanja, obnovio je 1. veljače 1726. zakladu osnovanu 1701. g.¹⁶⁷ Godine 1727. g. rezidencija je proglašena samostanom. Treća faza gradnje započeta je 28. svibnja 1731. g. i završena slijedeće godine. Nadozidani su vanjski zidovi crkve, podignuto novo krovšte nad crkvom, produžena crkva za jedan travej, prošireno pjevalište, uređeno novo pročelje te 1732. g. dovršen zvonik.

Nakon izgradnje kapele Majke Božje Škapularske i dovršetka opremanja unutrašnjosti, crkva je tek 1747. g. potpuno dovršena o čemu svjedoči natpis na nadvratniku ulaza u crkvu: „**HVC FLENTES CVRRITE PECCATORES, AC AVXILIUM VIRGINIS INVOCATE**“¹⁶⁸ s upisanom godinom 1747. g. (v. **slika 44**), a posvećena je 6. travnja 1750. g. U 19. st. samostan je služio kao bolnica nakon čega je bio u vrlo lošem stanju. Donacijama mještana je obnovljen pri čemu su izvedeni manji radovi – postavljena su nova vrata, probijen jedan prozor na istočnom pročelju, pregrađena je unutrašnjost.¹⁶⁹ Narednih godina dolazilo je do manjih zahvata na kompleksu od kojih ćemo spomenuti neke donacije: općina Cvetković 1789. g. pribavila je građevni materijal, 1811. g. vjerozakonska zaklada dodijelila je samostanu 800 forinti, biskup Maksimilijan Vrhovac osnovao je zakladu od 300 forinti za mise, općina Domagović donirala je građevinski materijal za popravak krovšta, od dobrovoljnih priloga sakupljeno je 300 forinti, a austrijski car donirao je još 1000 forinti.¹⁷⁰ Od ostalih donatora, treba spomenuti i stanovnike Jastrebarskog koji su ostali zabilježeni kao donatori. U katalogu dobrotvora spomenice samostana upisane su donacije Tome Erdödyja (srebrni kalež i crkveno ruho), kožni antependij sa slikom Blažene Djevice Marije, jastuk), supruga Ana Marija Ungnad (svileni antependij), Martin Ulassich (1604. g. darovao je slike, „relikvije pod kristalnim staklom“ i jastučić), Martin Dudas (jastučić ukrašen svilom i zlatom), Suzana Erdödy (zelena crkvena odijela), Stjepan Erdödy (oko 1606. g. darovao je jastučice za oltare), Katarina Habelić (svileni jastučić ukrašen zlatom), Grga Brozović (plašt i pokrov za kalež), i mnogi drugi.¹⁷¹ Manji plemići-donatori iz okolice Jastrebarskog bili su: Juraj Begović, Franjo Lybek (Ljubenko), Ivan Magdalenić, Juraj Peršić, Marko Pernar, Stjepan Ščitarjevački (jaskanski dvorski kaštelan), Stjepan Barečić.¹⁷² Donatori su imali pravo ukopa u lađi crkve, kao i stanovnici naselja Cvetković, dok su redovnici imali zidanu kriptu u

¹⁶⁶ U rodoslovnom stablu (v. Macan 1998: 56-57.) naveden je kao Ljudevit I. (1694-1753.)

¹⁶⁷ Cvitanović 2000: 119.

¹⁶⁸ Ovamo plaćući žurite grešnici i pomoć Djevice zazivajte.

¹⁶⁹ Usp. isto.

¹⁷⁰ Usp. isto.

¹⁷¹ Usp. Cvekan 1982: 36-37.

¹⁷² Usp. Cvitanović 1972: 129-130.

svetištu. Članovi bratovštine imali su kriptu u svojoj kapeli, a ispred kapele bratovštine sačuvan je grob obitelji Bonazza. Ostali se grobovi u lađi ne mogu otkriti jer su brisana imena, ali je poznato da su u crkvi pokapani: Regina Erdödy rođ. Stubenberg (umrla 1750.), Franjka Riff rođ. Zebić, Baltazar Vernić (poručnik banske vojske), Antun Vernić te Baltazar Delišimunović.¹⁷³

3.4.6. Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Samostanski sklop spojen s crkvom ne zatvara pravilan pravokutnik jer je crkva prvotno bila udaljena od samostana i postavljena paralelno samostanskom krilu, no u nepravilnom odklonu. Od prvotne crkve u potpunosti je sačuvano svetište i zidovi broda koji su obnovom povišeni. U crkvu se ulazi kroz arkadno otvoreno predvorje koje podupire prošireno redovničko pjevalište, funkcionira kao dio pročelja, ali i kao prostor iz kojeg se ulazi u samostan (s desne strane), dograđenu kapelu Bičevanog Krista te zvonik (s lijeve strane). Ulaz u samostan, odnosno klaustar ima jednostavno klesani dovratnik, dok ulaz u crkvu ima oblikovan profilirani ranobarokni dovratnik iz 17. st. kojem je kasnije uklesan natpis o dovršetku zdanja. Stilski srodne primjere izvedbe portala nalazimo na crkvi Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju gdje su baroknu obnovu izveli isti kranjski majstori. Nakon kratkog i uskog hodnika ulazi se u predvorje koje od glavnog broda odvajaju dva niska i masivna stupa povezana lukovima koji nose pjevalište. Klesani su od monolitnog mekog kamena s naglašenim entazisom i toskanskim kapitelima.¹⁷⁴ Crkva je jednobrodna, svođena masivnim bačvastim svodom s kratkim usječenim susvodnicama. **(v. slika 32)** Prije radova bila je duga 11,93 m te široka 8,20 m, a nakon radova kojima je produljena za 2,70 m, nova dužina iznosi oko 22 m te širina 8,20 m. Iako su zidari poslani iz Ljubljane, riječ je o kranjskim majstorima koji su, nadovezavši se na postojeće stanje, nastavili gradnju u istom stilu (koji je krajem 17. st. već mogao biti smatran zastarjelim) te u crkvu unijeli tradicionalan duh.¹⁷⁵ Zapadni dio samostana koji je najmlađi također je svođen bačvastim svodom što samostan u Jastrebarskom, ali i njemu srodan u Karlovcu, čini stilski starijima upravo zbog gradnje po starijim nacrtima iz Ljubljane. Zidovi broda artikulirani su pilastrima koji su blago istaknuti u prostor, a između njih je plitka polukružno zaključana niša s horizontalno

¹⁷³ Usp. isto.

¹⁷⁴ Usp. isto: 121.

¹⁷⁵ Usp. isto.

postavljenim pravokutnim prozorom na vrhu. (v. **slika 37**) Na zapadnoj strani nalazi se redovničko pjevalište s orguljama s dimenzijama 2,76 m x 6,20 m. (v. **slika 38**) Radovima početkom 17. st. tabulat je zamijenio bačvasti svod sa „široko razmaknutim i šiljasto usječenim susvodnicama s tipično šiljastim rezom [te je] konstruktivno najraniji tip baroknog bačvastog svoda“.¹⁷⁶ Izvedeni su i segmentno zaključani prozori, konično usječeni u zid. Unatoč većim prozorima na pjevalištu, cijeli prostor je mračan jer su zatvoreni prozori broda na južnom zidu, prema samostanskom krilu. Sa sjeverne strane broda nalazi se centralna kapela Majke Božje Škapularske koja je dograđena 1734. g. (v. **slika 39**) Brod od svetišta odvaja trijumfalni luk. Svetište je izduženo i ravno zaključano, duljine 7,45 m i širine 4,20 m. Natkriveno je zasebnim troslivnim krovom i znatno je niže od broda. Prilikom barokne obnove kada je svođeno, visina zidova nije mijenjana, za razliku od zidova broda koji su povišeni. Tjeme svoda svetišta tako je niže od broda, te, s obzirom da je svod jednostavno nadozidan na postojeće (niže) zidove, odnos širine i duljine broda nema proporcije ranobaroknih prostora. Od prvotne dominikanske crkve ostao je sačuvan na sjevernoj strani svetišta niski zatvoreni prozor („prozorčić svetišta“¹⁷⁷ koji je vjerojatno služio kao otvor u sakristiju), uokviren kamenim klesanim kamenom, šiljasto zaključan. Ovaj gotički prozor pokazuje na koji način su izvedeni klesarski radovi u prvotnoj crkvi. S južne strane svetišta nalazi se križno svođena sakristija dimenzija 7,5 m x 4,76 m.

Pročelje dominikanske crkve bilo je jednostavno artikulirano, zabatno zaključena ploha imala je tek otvore, nisko postavljenim prozorima nad pjevalištem, pod utjecajem primorskih crkava. Ovakav tip pročelja zadržan je na kapeli Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju.¹⁷⁸ Novo pročelje je dovršeno 1732. g. zajedno s glavnim (zapadnim) krilom samostana. (v. **slika 43**) U prizemlju je arkadno otvoreno te snažnim stupovima i lukovima nosi prošireno pjevalište na katu. Pročelni zid zaključen je zabatno. U središnjoj osi, iznad glavnog lučno zaključenog ulaza nalazi se (danas zazidani) prozor, iznad kojeg je polukružna niša uokvirena polukružnom profilacijom u kojoj se nalazi skulptura Blažene Djevice Marije, danas jedina skulptura na pročelju. Nakon radova u 18. st. pročelje je imalo 4 niše sa obojenim skulpturama sv. Sebastijana, sv. Roka, Blažene Djevice Marije i na vrhu sv. Ladislava. Iznad ispunjene niše nalazi se zazidana niša kojoj je još vidljiva profilacija. U sporednim osima, u sredini pročelja smještene su dvije niše s arhitektonski izvedenim

¹⁷⁶ Usp. isto, 120

¹⁷⁷ Usp. isto, 120.

¹⁷⁸ Usp. Cvitanović 1972: 199.

natprozornicima i profilacijama. Crkvi je sa sjeverne strane 1732. g. pridružen masivan i nizak zvonik za koji Đ. Cvitanović ističe kako nije karakterističan „franjevački zvonik“ s visokim i prizmatičnim tijelom, već se može svrstati u skupinu oktogonalnih zvonika koji su karakteristični jaskanskom kraju, a smatra se „suvremenijim baroknim zvonikom“.¹⁷⁹ U osnovi je nepravilnog pravokutnog oblika te se sužava u gornjim etažama. Horizontalno je podijeljen na tri etaže jednostavnim vijencem. Na vrhu je bogato profilirani završni vijenac iznad kojeg je piramidalni krov. Na svakoj etaži zvonik je otvoren s po jednim jednostavnim prozorom čija se dimenzija povećava prema višim etažama, dok je u zadnjoj izvedena monofora na sve četiri strane.

Crkveni inventar

U svetištu se nalazi oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije podignut 1733.-34. g. darovnicom grofice Barbare Sidonije Delišimunović rođ. Peranski.¹⁸⁰ (v. slika 36) Grofica je oporučno 12. kolovoza 1713. g. namijenila 800 forinti za izradu glavnog oltara. M. Repanić-Braun navodi kako sadašnji oltar nije dar grofice Peranski već je on uklonjen kada su franjevci nabavili novi oltar koji se danas nalazi u svetištu.¹⁸¹ Veliki mramorni oltar izradio je Giovanni de Rossi po narudžbi franjevačkog provincijalata u Ljubljani. Jedini je mramorni oltar u okolici Jastrebarskog, a P. Cvekan navodi kako je vrlo sličan mramornim oltarima na Trsatu i u Karlovcu.¹⁸² Ugovorom s majstorom dogovoreno je da će biti izrađen od bijelog mramora iz Genove, crvenog iz Verone, i afričkog. Koncipiran je vrlo jednostavno. U sredini je ravna ploha retable s polukružno zaključanom oltarnom palom Uznesenja Blažene Djevice Marije, rad Valentina Metzingera iz 1735. g.¹⁸³, flankirana s parom visokih, elegantnih

¹⁷⁹ Usp. Cvitanović 1972: 125.

¹⁸⁰ Potječe iz jednog plemena Šubić; istaknuta darovateljica crkvi na području ozaljskog kraja i karlovačkog Pokuplja; preuzela je patronat nad crkvom u Sveticama, raznim darovnicama darovala samostane, a Leopold I. dao joj je povlasticu da oporučno po volji raspolagaže svojim pokretnim i nepokretnim dobrom; usp. http://www.delisimunovic.com/Barbara_Peranski/barbara_peranski.html (20.10.2012.)

¹⁸¹ Ova tvrdnja suprotna je drugim izvorima, npr. usp. Potrelica, Matešić (ur.) 2001., Cvitanović 1972., Cvekan, 1972.; „Kipovi su po svoj prilici pripadali starom glavnom oltaru te crkve...(koji je) dala postaviti pomoću svog legata plemkinja Barbara Sidonija Peranski-Delišimunović poslije 1712. godine, pa je njoj u spomen na oltar postavljen lik njezine zaštitnice, sv. Barbare. Oltar je bio uklonjen kada su franjevci 1733. godine nabavili novi mramorni oltar kod kipara Giovannija de Rossija u Gorici, a dva spašena kipa postavljena su na oltar u pobočnoj kapeli.“ U svom radu autorica dalje analizira rad nepoznatog umjetnika koji je bio pod utjecajem slikara Marxa Schokotnigga; usp. Baričević, Doris, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2008.; 212.

¹⁸² Usp. Cvekan 1982: 50.

¹⁸³ Usp. Cvekan 1982: 64., dok drugi izvor navodi kako je djelo rad iz 1757. g. usp. Potrelica, Matešić (ur.) 2001: 239.

stupova kompozitnog reda od kojih su unutarnji polikromatski s crveno-bijelim kanelirama, a vanjski prirodne boje crvenog mramora. Stupovi nose gređe vizualno artikulirano crvenom, bijelom i crnom bojom na kojem se uočavaju bijele gute na crnom vijencu. Snažni istak vijenca u prostor funkcionira kao zaglavni kamen na tjemenu oltarne pale. Na atici su parovi bijelih anđela koji sjede na segmentima vijenca koji polukružno zaokružuju oltar i središnji prostor atike koji se sastoji od polukružnog medaljona s prikazom Duha Svetog (u obličju bijele golubice) unutar isprepletenog zlatnog akantusovog lišća na crvenoj podlozi. Bočno se nalaze otvori za ophod oko oltara iznad kojih su unutar okvira, bijeli mramorni kipovi sv. Franje i sv. Ane. Oltar karakterizira jednostavnost, polikromija i kvalitetna izvedba, koja odlično funkcionira zajedno s veličanstvenom Metzingerovom slikom Uznesenja. Oltar je restauriran 1982. g.

Iako niše u brodu odgovaraju veličini oltara, dva su smještena na kutovima pravokutnog tijela broda, uz sami trijumfalni luk. Uz trijumfalni luk, na sjevernom zidu je oltar sv. Franje Asiškog, a na južnom sv. Antuna Padovanskog izrađen po narudžbi Krste Lichovića. Oltari su drveni i rad Antuna Sumbacha, Josipa Gebhardta i Ivana Raucha.¹⁸⁴ Obnavljani su u 18. st., a zadnju obnovu izvršio je 1906. g. mariborski kipar Alojzije Zoratti. Tada je s oltara sv. Franje zamijenjena stara slika i kip sv. Bernarda, a s oltara sv. Antuna kipovi sv. Ćirila i Metoda te stara slika sv. Benedikta. Na sjevernom zidu unutar niše, na mjestu nekadašnjeg oltara sv. Križa, nalazi se oltar sv. Valentina naknadno postavljenog 1906. g. Naručili su ga Matija Reš (župnik u Petrovini), Đuro Gergec (župnik u Pokupskom) te Marija Wenzlin, a izradio Alojzije Zoratti. Preko puta, prazninu druge niše na južnom zidu ispunjava golema propovjedaonica zaobljenih stranica iz 1745.-6. g. koju natkriljuje školjka. Isti kipar obnovio je 1905. g. kapelu Bičevanog Krista u predvorju iz 1764. g. U 20. st. stare franjevačke orgulje zamijenjene su novima. U hodnicima samostana nalaze se kasnobarokne slike sv. Bonaventure, Kamenovanja sv. Stjepana te sv. Vuka.¹⁸⁵ Restauratorski radovi otkrili su zidni oslik u svetištu, brodu i na trijumfalnom luku koji potječe iz razdoblja dominikanaca. Zidovi bočne kapele bili su oslikani 1759. g.,¹⁸⁶ a danas je u cijeloj unutrašnjosti crkve oslik talijanskog slikara Osvalda Biertija koji je radove izveo 1908. g.

¹⁸⁴ Usp. Cvekan 1982: 65-68.

¹⁸⁵ Usp. Potrebića, Matešić (ur.) 2001: 240.

¹⁸⁶ Usp. isto.

Bratovština i kapela Majke Božje Škapularske

Bratovština Majke Božje Škapularske osnovana je 1719. g. nakon što je uslijed zidanja današnje župne crkve sv. Nikole biskupa srušena franjevačka prebenda sv. Petra. Bratovština je imala mnoge članove iz plemićkih krugova te je stekla pravo da uz franjevačku crkvu sazida kapelu ne bi li građane, a naročito važnu slobodnu općinu Cvetković vezali uz samostan.¹⁸⁷ Kapela je prigradena crkvi sa sjeverne strane, pri čemu je srušen srednji dio sjevernog zida između dva pilastra. Sagrađena je 1734. g. te svojim smještajem ne utječe na prostor crkve. Prvotno je u njoj bio premješten stari oltar iz svetišta crkve, a 1755. g. u nju je postavljen sadašnji oltar Majke Božje Škapularske, rad majstora predstavnika „istočno-alpskog baroknog kiparstva na našem tlu“.¹⁸⁸ (v. slika 39)

Centralnog je tlocrta oblika kvadrata osnovom skošenih uglova, te nadsvođena kupolastim svodom s usječnim susvodnicama nad širim stranicama. Duga je 6,40 m, široka 4,64 m te visoka 7,50 m. Od broda je odijeljena slavolukom. Zidovi kapele su u odnosu na crkvu izraženo visoki pri čemu oblikovanjem odskače od generalnog koncepta sklopa; artikulirani su pilastrima i kontinuiranim vijencem. Također, riječ je o vrlo svijetlom prostoru koji je osvjetljen velikim prozorima. Troslivno krovište spaja se s višim krovom crkve. Izvana je zidna ploha artikulirana dinamično, plitkim pravokutnim lezenama koje su na tri strane većih dimenzija te je u njima smješten prozor, a na uglovima poput uske trake. Kapela u manjoj i skromnijoj varijanti podsjeća na ljubljansku crkvu Križanke (Sv. Križa), koja je izgrađena po nacrtima venecijanskog graditelja Domenica Rossija, a izveo ju je domaći arhitekt Gregor Maček. Sličnosti su prvenstveno u tlocrtu i po načinu svođenja. Tip centralnog prostora crkve Križanke, postao je pogodan za manja svetišta, a u pojednostavljenom i prerađenom obliku razvijali su ga i širili (ljubljski) graditelji kruga oko Gregora Mačeka.¹⁸⁹ Stvoren je centralni prostor koji je potekao od nekadašnjeg grčkog križa, koji je krajnje reduciran do četverokuta; eliminirane su bočne kapele te je ostao samo jedan prostor artikuliran pilastrima koji gore završava kupolno sa susvodnicama. Početak razvoja ovakvog prostora na našem području bio je s poligonalnim svetištem u Volavju, usavršen je u

¹⁸⁷ Usp. Cvitanović 1972: 126; odnosi između franjevaca i građana Jaske, naročito općine Cvetković vjerojatno su bili loši do 17. st. s obzirom da se narod nije slagao s privatnim vlasništvom i kmetovima koje su franjevci posjedovali, no, odnosi su se promijenili, kao što navodi spis gvardijana samostana iz 1915. g.: „U dnevnicima našeg samostana čita se svake godine od najstarijih vremena velika blagonaklonost te slavne zajednice spram ovog samostana.“; Hrv. franj. provincija sv. Ćirila i Metoda, Jaska II., A) vanjski dopisi 2; svežanj A.

¹⁸⁸ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 240.

¹⁸⁹ Usp. Cvitanović 2000: 199.

kapeli Majke Božje Škapularske, a nalazimo ga i u kapeli sv. Ane u župnoj crkvi u Slavetiću te crkvi sv. Jurja na Plešivici.¹⁹⁰

3.4.7. Franjevački samostan

Sva krila samostanskog sklopa u prizemlju su svođena bačvasto, dok su redovničke ćelije nad dominikanskim krilom kao i samostanski hodnici križnobačvasto svođeni. Na katu su prostorije pod drvenom stropnom konstrukcijom.¹⁹¹ Izvana su sva tri krila dugačka 34,22 m, a iznutra su zapadno i istočno dugo 28,75 m, a južno 14,42 m. Najstarije, južno, dominikansko krilo razlikuje se od kasnije dograđenih krila po svojoj jednostavnosti i organizaciji prostora. (v. **slika 42**) Kroz južni ulaz, prerađen je u 20. st., ulazi se u križno svođeno predvorje. Krilo se sastoji od tri kata sa po sedam prozorskih osi (prozori su, međutim, probijeni prema potrebi u više nivoa), a osim šest redovničkih ćelija na najvišem katu sadrži dijelom ukopanu pivnicu, refektorij te nekadašnju kuhinju. S unutrašnje strane vjerojatno su bili hodnici ili drveni trijem.¹⁹² Obnova iz 17. st. vjerojatno se odnosila na prostorije prvog kata. Pročelje je prije obnove također bilo jednostavno i bez ukrasa, a kasnije dobiva profilacije oko prozora. Istočno krilo okrenuto je prema samostanskom vrtu te krajnje jednostavno oblikovano. U njemu se nalazila biblioteka (kasnije pregrađena u četiri manje prostorije), sakristija i soba koja je služila za odvijanje nastave, stubište te „komora“ za ostavu. Zapadno, reprezentativno krilo samostana je najmlađe, u strukturi šire od ostalih te djeluje „najbaroknije“. U njemu su novi refektorij, kuhinja i pekara te pomoćna prostorija. Ostale prostorije bile su gostinske te službene namjene. U sredini sklopa nalazi se klaustar povezan sa samostanom arkadnim trijemom na sve četiri strane s kontinuiranim hodnikom oko dvorišta. (v. **slika 40 i 41**) Radovima koji su izvedeni posljednjih godina¹⁹³ trijem je zazidan iz praktičnih razloga, a hodnik je obnovljen kao i većina prostorija u prizemlju koje su u funkciji. Komunikacija s prostorom crkve omogućena je prizemno kroz sakristiju, na prvom katu preko redovničkog pjevališta, oratorija i propovjedaonice. U cjelini, samostanski

¹⁹⁰ Usp. Cvitanović 1972: 129.

¹⁹¹ Usp. Cvitanović 2000: 199.

¹⁹² Usp. Cvitanović 1972: 121

¹⁹³ Ovaj podatak saznala sam u razgovoru s gvardijanom samostana.

sklop smatra se najizvornijom tradicijski građenom cjelinom po uzoru na srednjovjekovne samostane,¹⁹⁴ u kontekstu franjevačkih samostana Provincije sv. Ćirila i Metoda.

Franjevački samostan u kontekstu ostalih franjevačkih samostana Provincije sv. Ćirila i Metoda

Franjevačkom samostanskom sklopu u Jastrebarskom stilski je srodan samostan i crkva sv. Trojstva u Karlovcu. Na poziv Vuka Tržačkog Frankopana, franjevci su došli u Karlovac i preuzeli crkvu sa župnom kurijom 1658. g. Prva poveznica samostana u Jastrebarskom sa samostanom u Karlovcu bila bi činjenica da su se u oba slučaja franjevci nastanili u već postojeće zdanje uz renesansnu crkvu. Nadalje, imali su moćnog patrona koji im je mogao omogućiti prostorno širenje, adaptaciju ili gradnju novog adekvatnog samostanskog sklopa. Ono što će se pokazati kao daljnja poveznica s drugim srodnim građevinama je činjenica da su te plemićke obitelji (Erdödyji te Zrinski i Frankopani) imali brojne posjede. Tako je gradnja sklopa u Karlovcu bila povezana sa samostanom na Trsatu i Senju, području pod pokroviteljstvom tih plemićkih porodica. Na taj način moguće je pratiti prijenos arhitektonskih rješenja na toj relaciji, kao što će se pokazati i na primjeru prijenosa arhitektonskih elemenata realiziranim na samostanu u Jastrebarskom, a potom i na crkvama i kapelama pod Erdödyjevim patronatom – na Volavju, Plešivici, Sv. Jani, Donjoj Kupčini, itd. Za angažiranje istih majstora na drugim spomenicima na ovom području vjerojatno su zaslužni i sami franjevci koji su često pomagali drugim župnicima, npr. u župi na Plešivici, Sv. Jani, Slavetiću, Petrovini te Pokupskom.¹⁹⁵

Iako su franjevci u Karlovac došli nešto ranije, do barokne obnove je došlo otprilike u isto vrijeme kao i u Jastrebarskom.¹⁹⁶ Nacrti za pregradnju, kao i nadglednici i majstori, dolazili su iz sjedišta provincije u Ljubljani. Poput crkve Uznesenja Marijinog, crkva sv. Trojstva je drveni tabulat zamijenila (1730. g.) velikim, masivnim, bačvastim svodom sa susvodnicama te, iako je to rješenje već bilo dosta zastarjelo u vrijeme završnih radova na sakristiji 1749. g., provedeno je po cijelom prizemlju sklopa. Srodnost s kapelom Majke Božje Škapularske (dograđena 1734. g.) možemo naći u kapeli karlovačke konjice, podignuta 1749. g., svođena kupolom s lanternom. U samostanskom sklopu u Jastrebarskom, vidljiv je

¹⁹⁴ Usp. Cvitanović 2000: 199.

¹⁹⁵ Cvekan 1982: 87.

¹⁹⁶ Godine 1658. počeli su planovi za gradnju samostana uklapanjem u sklop župne kurije.

karakterističan tradicionalan stil majstora iz Ljubljane. Stupovi pjevališta, kao i nadvratnici klesani su jednostavno i ostavljaju dojam arhaičnosti. Jezgra samostana zatvorena je u pravokutni sklop s dva unutarnja dvorišta čineći jednu konzervativniju i kompaktnu cjelinu poput ove u Jastrebarskom.

Osim arhitektonskih naputaka koji su dolazili iz Ljubljane, nekadašnja provincija sv. Križa je vrlo dobro povezivala samostane u Karlovcu, Samoboru, Klanjcu, Jastrebarskom i Trsatu s Grazom, Trstom i Novim Mestom, dok su samostani nekadašnje Slavonske provincije sv. Ivana Kapistrana u Požegi, Sl. Brodu, Našicama, Osijeku, Iloku, itd. bili usmjereni prema strujanjima iz Pečuha i Budima. Unutar korpusa umjetničkih djela iz spomenika hrvatske franjevačke provincije Ćirila i Metoda nalaze se mnoga domaća i strana imena, poznatih i nepoznatih umjetnika koji su donosili štajerske, tirolske i bavorske utjecaje.¹⁹⁷ Tako su iz cjelokupnog opusa baroknog slikarstva vidljivi utjecaji međusobno diferenciranih kulturno-umjetničkih krugova, a posebno je zamjetan utjecaj tirolskog i talijanskog slikarstva. Preko franjevaca u našim samostanima nalazimo djela vrsnih majstora poput Hansa Geigera Geigerfelda (u Klanjcu i Varaždinu) ili Valentina Metzingera koji je od dolaska u Ljubljanu 1727. g. izradio preko 300 djela na području Slovenije i Hrvatske, uključujući i oltarnu palu za franjevačku crkvu u Jastrebarskom.¹⁹⁸ Ikonografija franjevačkih likovnih djela dosljedno je određena dogmama Rimokatoličke crkve i postulatima franjevačkog reda te je tako karakteristično štovanje tipičnih franjevačkih svetaca: sv. Franje Asiškog, sv. Antuna Padovanskog, sv. Bonaventure, sv. Bernardina Sijenskog, sv. Klare; posebno su istaknuti prikazi Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije te naklonost tipu Marije Pobjednice. Crkve koje su podizane nose titulare: sv. Križa, sv. Ivana Krstitelja, sv. Petra i Pavla, Presv. Trojstva, Sv. Duha, itd. Donatori iz redova bogatog građanstva, plemstva, bratovština, nižeg i višeg svećenstva prilagodili su se tematikom naručenih djela poslijetridentskoj i franjevačkoj crkvi.¹⁹⁹ Kao primjer ćemo spomenuti donaciju grofice Delišimunović-Peranski za glavni oltar Uznesenja Marijinog za crkvu franjevačkog samostana u Jastrebarskom, narudžbu Mirka Erdodyja glavnog oltara istog titulara za crkvu u Volavju te oltara sv. Franje Ksaverskog u crkvi na Plešivici, oltara sv. Ivana Nepomuka, itd.

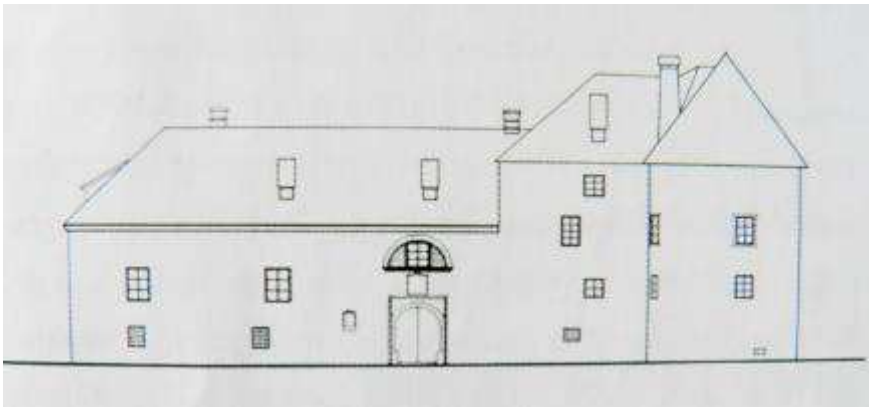
¹⁹⁷ Usp. Repanić – Braun, Mirjana, *Barokno slikarstvo u franjevačkoj Provinciji sv. Ćirila i Metoda*: disertacija. Dio 1., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest umjetnosti, 1999.; 14-17

¹⁹⁸ Usp. Repanić-Braun, Mirjana, *Barokno slikarstvo*, u: *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*; Galerija Klovičevi dvori, 12. siječnja - 23. travnja 2000., Zagreb, 241, 242, 247 i 257.

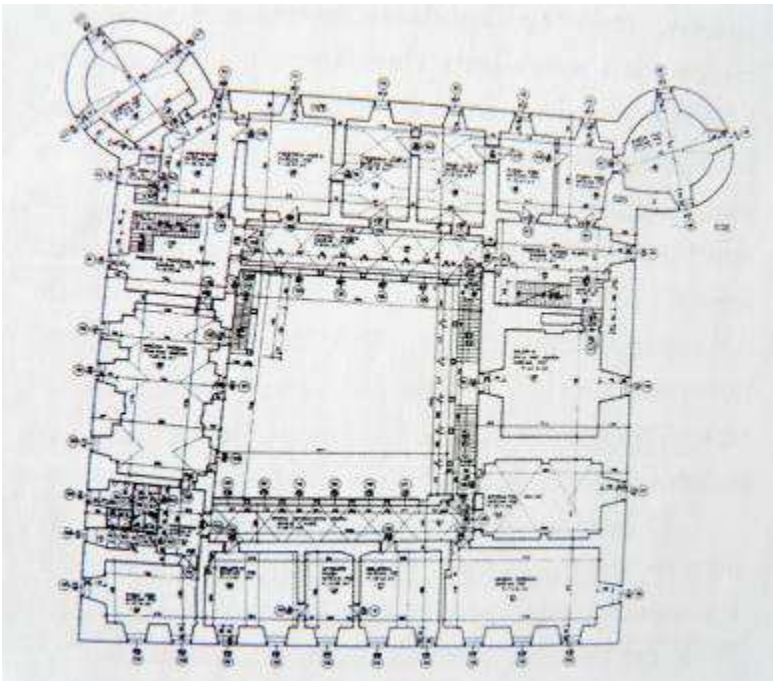
¹⁹⁹ Usp. Repanić – Braun 1999: 14-17.

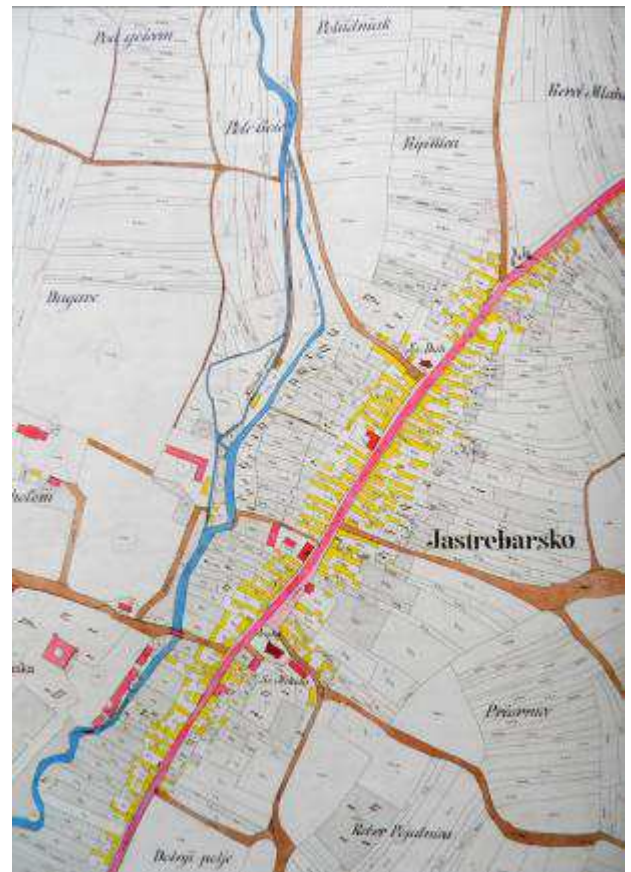
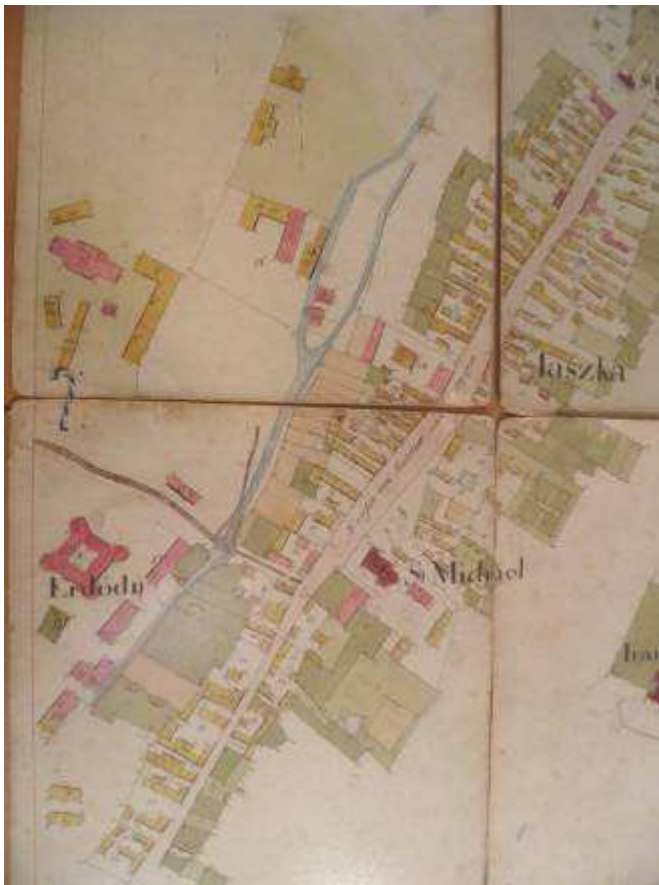
Slika 8. i 9. Dvorac Erdödy u Jastrebarskom (izvor: Potreblica, Matešić (ur.) 2001: 290)

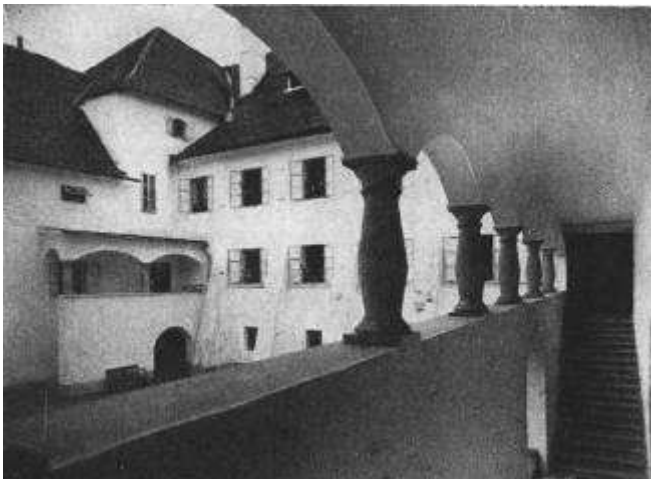
Slika 10. Presjek ulaznog pročelja dvorca Erdödy (izvor: Potreblica, Matešić (ur.) 2001: 291)

Slika 11. Tlocrt prvog kata dvorca Erdödy (izvor: Potreblica, Matešić (ur.) 2001: 291)

Slika 12. i 13. Grad Jastrebarsko - (lijevo) plan grada Jastrebarsko datiran u 1760. god., (desno) karta snimljena 1862. g. prilikom katastarske izmjere (izvor: Muzej grada Jastrebarsko, Potrebića, Matešić (ur.) 2001: 291)

Slika 14. i 15. Unutrašnjost dvorca Erdödy: pogled na stubište i dvorište te salon Ehermana u dvorcu (izvor: Laszowski 1935: 101, 102)

Slika 16 i 17. Unutrašnjost dvorca - privatne slike grofa Erdödy (izvor: Muzej grada Jastrebarsko)

Slika 18, 19, 20. Današnje stanje dvorca Erdody
(izvor: snimila P.Bateljja)

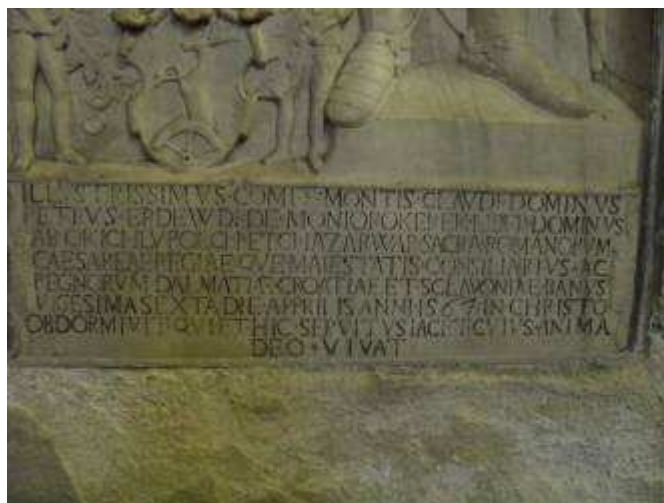

Slika 21. Župna crkva sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom (izvor: www.jastrebarsko.hr (5.11.2012.))

Slika 22. i 23. Sakristija župne crkve sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom, prikaz s jugozapada i istoka (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 24 i 25. (lijevo) Epitaf bana Petra II. u župnoj crkvi u Jastrebarskom i detalj s epitafa (natpis u podnožju) (izvor: snimila P.Batelja)

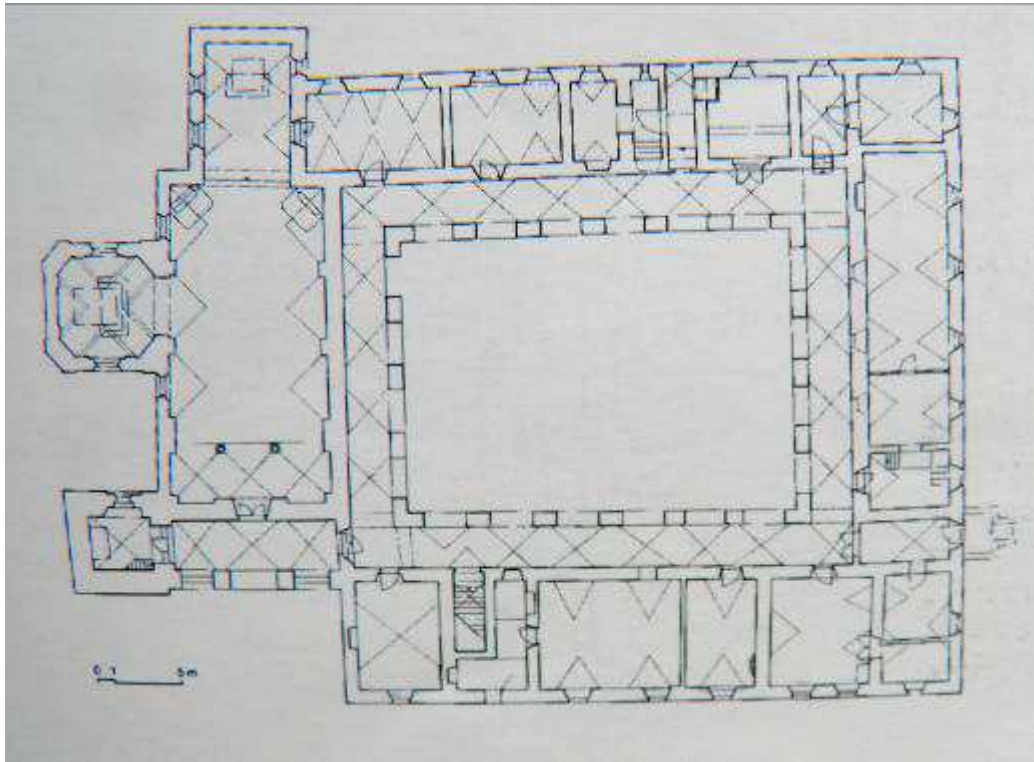
Slika 26. i 27. Glavno pročelje crkve sv. Duha u Jastrebarskom i (desno) pogled na bočno pročelje s jugoistoka. (izvor: snimila P.Bateljja)

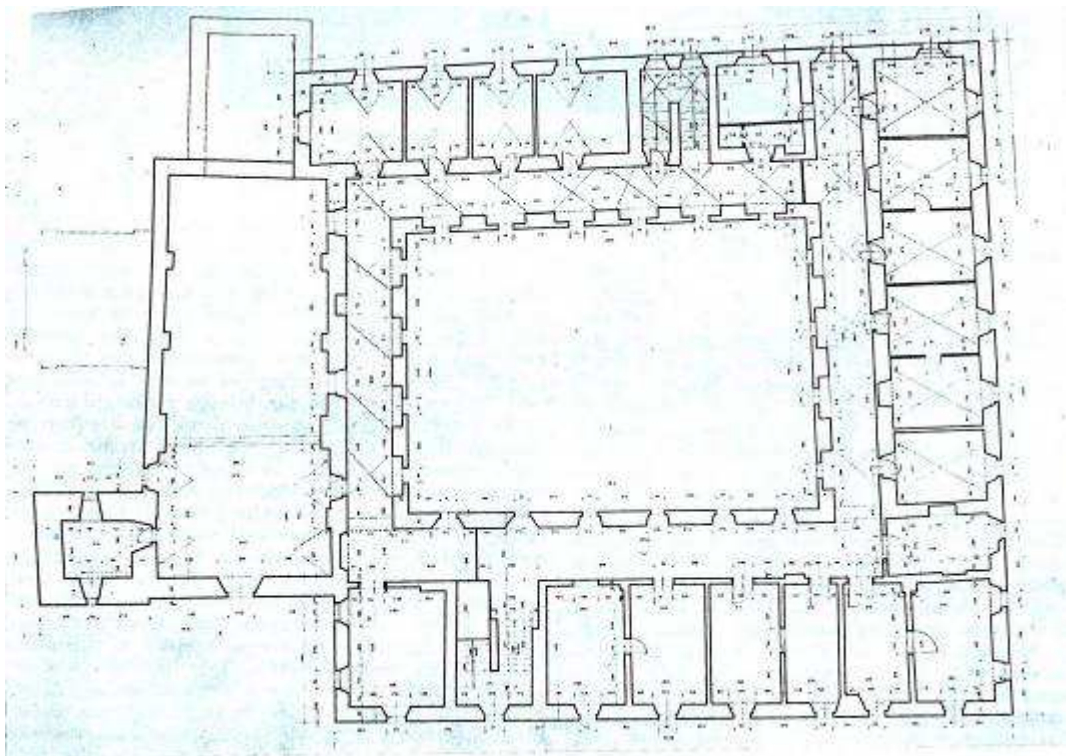
Slika 28. i 29. Unutrašnjost crkve sv. Duha (pogled prema svetištu) (izvor: snimila P.Bateljja)

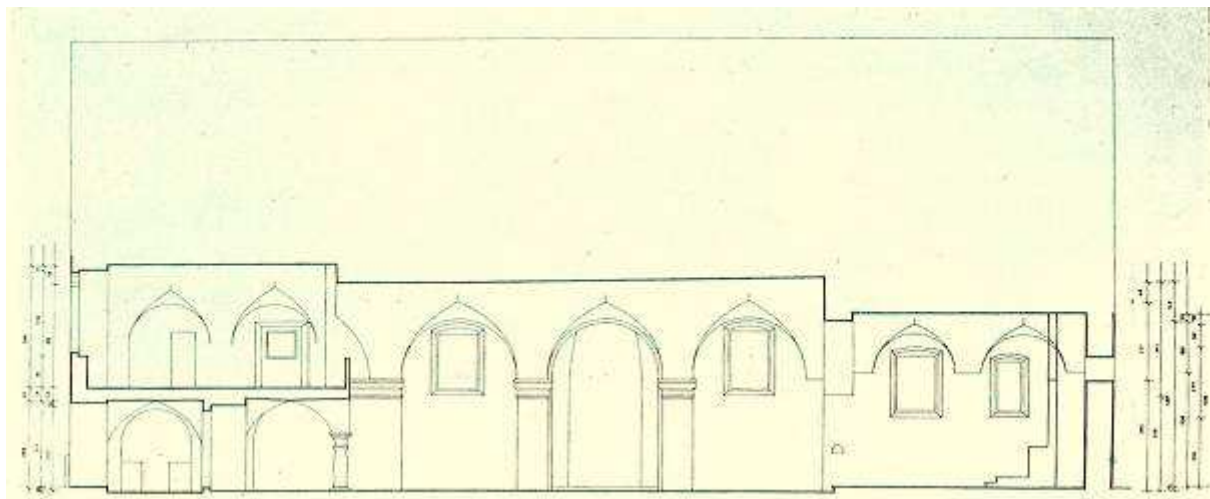
Slika 30 i 31 (lijevo) Unutrašnjost crkve sv. Duha, pogled prema pjevalištu i (desno) oslik na sjevernom zidu broda (izvor: snimila P.Bateljja)

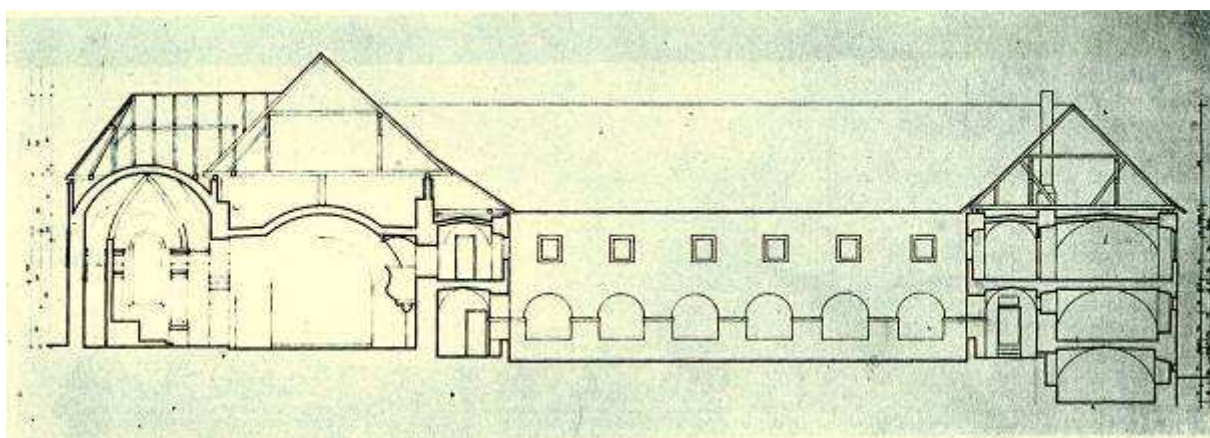
Slika 32. Tlocrt prizemlja franjevačkog sklopa u Jastrebarskom (izvor: Cvitanović 1972: 121)

Slika 33. Tlocrt prvog kata franjevačkog sklopa u Jastrebarskom (izvor: Cvitanović 1972: 124)

Slika 34. Uzdužni presjek crkve u Jastrebarskom (izvor: Cvitanović 1972: 119)

Slika 35. Poprečni presjek kroz dominikanski trakt i brod crkve s kapelom Majke Božje Škapularske (izvor: Cvitanović 1972: 128)

Slika 36. Glavni oltar u franjevačkoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije (izvor: slikala P.Batelja)

Slika 37. Pogled prema južnom zidu broda s oltarom sv. Antuna Padovanskog (izvor: slikala P.Batelja)

Slika 38. i 39. Unutrašnjost crkve Uznesenja Bl. Djevice Marije - pogled prema pjevalištu i (desno) kapela s oltarom Majke Božje Škapularske (izvor: slikala P.Batelja)

Slika 40 i 41. Sjeverni samostanski hodnik u prizemlju i (desno) klaustar (izvor: slikala P.Batelja)

Slika 42, 43, 44. (gore lijevo) Pogled na samostan s jugozapada, (gore desno) pročelje crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije, (lijevo) portal na ulazu u crkvu. (izvor: slikala P.Batelja)

4. Naručiteljska djelatnost obitelji Erdödy na širem području Jastrebarskog

4.1. Crkva Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne)

Crkva Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju (nekoć „de Podgoria“) sagrađena je u naselju koje se spominje još u 13. st., godine 1261. kada se prvi put spominje i crkva, odnosno svećenik u službi te crkve.²⁰⁰ Drugi podatak navodi kako se crkva spominje ranije, još u povelji hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. iz 1217.²⁰¹ g. te kasnije u popisu župa iz 1334. g.²⁰² Jedno je od najstarijih svetišta Majke Božje u Hrvatskoj, a počevši od E. Laszowskog pa nadalje, svi autori navode kako nastala istovremeno s prvostolnom crkvom u Zagrebu.²⁰³ Prvotna građevina bila je manja srednjovjekovna zavjetna kapela koja je narednih godina doživjela brojne promjene, naročito u 17. i 18. st. kada prestaje biti župna crkva,²⁰⁴ no prostorno se širi. Izvještaj kanonskih vizitacija 1668. – 1674. g. u literaturi se često krivo navodi kako je „kapela nekoć pripadala gospodinu grofu **Adamu Erdödy**“²⁰⁵ dok je pravilnije kako se nalazila na njegovom dobru (posjedu).²⁰⁶ Pregledom rodoslovnog stabla obitelji moguće je jedino da je riječ o Adamu, sinu Mirka I. čije godine rođenja i smrti nisu poznate, a spominje mu se supruga Elizabeta Rákóczy (umrla 1707. g.).²⁰⁷ Adam je jedini član obitelji koji se izričito spominje kao vlasnik zemlje na kojem je crkva. Vizitacije iz 1821. g. ponovno navode kako je kapela podignuta kao zavjetni dar obitelji Erdödy, a govoreći o kapelama na području župe Petrovina te spomenuvši najveću i najznačajniju, onu Blažene Djevice Marije Volavske, navode kako nije poznato „tko joj je udario temelje, kao ni njeno podrijetlo.“²⁰⁸ Darovnicom „grofa Mirka Erdödyja izdana u Novim Dvorima Klanječkim 31. svibnja 1690.“ obvezao je braću Ivana i Stjepana Hrvoja da istodobno obave gradnju samostana u

²⁰⁰ Isprava iz 1261. g. spominje Martina, svećenika sv. Marije u Podgorju, u: Laszowski 1899: 57; dok V. Repar navodi 1264. godinu, usp. Repar, Vladimir, *Postanak crkve Majke Božje u Volavju*, Hrvatska straža (Tjednik za katolički dom), g. X (23. VIII. 1942.), br. 34; 4.

²⁰¹ Podatak navodi i Petrić, Tomo, *Šematizam Zagrebačke nadbiskupije*, Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1996., 153.

²⁰² E. Laszowski navodi da je riječ o godini 1354., Laszowski 1899: 57.

²⁰³ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 127., usp. Draganović, Bezić, Crnković, Mršo, Reven, Weber, 1974: 100., izvor navodi kako je iz 12. st.

²⁰⁴ Središte župe Petrovina postaje crkva sv. Petra i Pavla u Petrovini

²⁰⁵ Vidi. Kovačić, Gojislav, *Katolička župa Petrovina i svetište Majke Božje Volavje*, Petrovina, 1991., 127.

²⁰⁶ Usp. isto: 121.; „in bons domini domini comitis quandam Adamj Erdody. ...que magnam habet amirationem et devotionem amnibus festivis diebus B. Virginis inceptis Purificationis et Assumptionis festibus et omnibus dominicis noviluniis, alijs etiam privatis ferialibus diebus concurrentibus pijs Christianis pro...“, Knjiga vizitacija – Arhidakonat Gorica, Protokol br. 118/I-129/XII, str. 108., (1668-1842).

²⁰⁷ U obitelji je poznat još jedan član pod imenom Ladislav I. Adam (1677.-1736.) koji je rođen devet godina prije spomenutih vizitacija.

²⁰⁸ Kovačić 1991: 127.

Jastrebarskom i kapele u Volavju.²⁰⁹ Ovdje je riječ o **Mirku I. Erdödyju** (1620.-1690.) s obzirom da mu je kao suvremenik spomenut Ivan Hrvoj koga E. Laszowski navodi kao gradskog provizora za vrijeme Mirkovog vladanja vlastelinstvom Jastrebarsko.²¹⁰ Darovnicom je predao franjevcima upravu nad crkvom Blažene Djevice Marije Volavske.²¹¹ Vizitacije iz 1668.-1674. navode kako je crkva uređena te je u svetištu podignut svod; dio ispod svoda i ostali zidovi su oslikani, a spominje se i visok toranj.²¹² Iako radovi počinju 1684. g., većina se odvija usporedno s radovima na samostanu u Jastrebarskom od 1704.-1710. g. U narednom razdoblju povećano je svetište, podignut novi široki svođeni brod s velikim pjevalištem, te prigradna poligonalna kapela.

Crkva je jednobrodna, bačvasto svođena s šiljatim susvodnicama koje se oslanjaju na pilastre. (v. **slika 47, 49, 50**) Između njih se nalaze polukružne plitke niše koje su rastvorene pravokutnim prozorom, ili su unutar njih smješteni oltari. Svod je obojan plavom bojom s naslikanim medaljonima što je vjerojatno rezultat kasnijih radova. Veliki, oslikani, trijumfalni luk, s naglašenim zaglavnom kamenom i bez profilacija, razdvaja prostor broda i užu prostor ispred samog svetišta. Riječ je o uskom prostoru od dva traveja s klupama za vjernike, nalik srednjovjekovnom koru, jednako svođen kao i brod. (v. **slika 49**) Osvijetljen je prozorima s južne strane, a sa sjeverne povezan sa zapadnim dijelom sakristije vratima koja imaju reljefno oblikovan nadvratnik. Srednjovjekovna crkva vjerojatno je obuhvaćala ovaj prostor s obzirom da su zidovi oslikani freskama datiranim u 16. st. te da južni zid sadrži izvorni gotički prozor iz 2. pol. 14. st. Prostor je od samog prostora svetišta ponovno odvojen trijumfalnim lukom. Donacijom grofa Mirka Erdödyja od 500 forinti, 1709. g. na mjestu starog gotičkog svetišta izgrađena je poligonalna kapela koja je svođena kupolno s radijalno usječnim susvodnicama.²¹³ Sadrži monumentalni oltar Blažene Djevice Marije koji omogućuje ophod oko oltara poput mnogih drugih hodočasničkih crkava. Prostor je vrlo dobro osvjetljen kroz šest velikih pravokutnih prozora koji su naknadno probijeni. Na sjevernoj strani nalazi se ulaz u veći dio dvodjelne, križno-bačvasto svođene, sakristije koji je bogato arhitektonski izveden poput portala – nadvratnik je riješen kao prekinuti zabat, rastvoren na vrhu iz čijeg središta se diže „piramida ukrašena ljuskastim motivima i renesansni oblik kugla kao krunište zabata“ s

²⁰⁹ Isto: 75., dok Cvitanović navodi da je riječ o ispravi izdanoj u Klanjcu 1689. godine.

²¹⁰ Usp. Laszowski 1935: 102.

²¹¹ Moguće da je darovnicom samo potvrđena odluka Tome II. koji je još ranije franjevcima podario kapelu; usp. Cvitanović 2000: 193.

²¹² Usp. Kovačić, 1991: 121.

²¹³ Usp. Horvat, Anđela, *Između gotike i baroka /Umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.*, Zagreb, 1975., 231-232.

uklesanom razlistanom rozetom.²¹⁴ Na zapadnom dijelu crkve nalazi se predvorje od jednog traveja, križno-bačvasto svodeno iznad kojeg je pjevalište, a nose ga dva stupa dorskog reda povezana lukovima. Ulaz na pjevalište je iz broda, s južne strane preko kratkog jednokrakog kamenog stubišta koji je odvojen niskim zidom sa malim stupom. Pjevalište je prostrano, a nalazi se pod istim svodom kao i brod. (v. slika 51)

Velik broj vjernika koji su redovito hodočastili na Volavje zahtijevao je povećanje prostora, naime, pismeno izvješće župnika Karla Jaugcera iz siječnja 1866. g. spominje kako se u tom prošteništu godišnje sakupljalo i do 30 tisuća hodočasnika iz pet biskupija i grkokatolici iz Križevačke biskupije,²¹⁵ zbog čega je 1732. g. izgrađeno predvorje uz južni zid, tzv. hodočasnički trijem. (v. slika 52 i 53) Za podizanje ovog trijema zaslužan je „grof Juraj Erdödy“ [Juraj IV. Leopold (1672.-1759.)]. Bio je to prostrani, pravokutni, otvoreni trijem s 12 jakih i okruglih stupova s jednostavno profiliranim bazama i kapitelima, postavljen poprečno na brod. Trijem ima ulazni portal (v. slika 57) na istočnoj strani, te polukružne niše na istočnom i zapadnom uglu izvana. Godine 1921., zbog raznih vremenskih nepogoda, trijem je zazidan i otvoren prozorima, a pojedini stupovi se još uvijek primjećuju u strukturi zida izvana i iznutra. Na južnom zidu trijema, između dva stupa, nalazi se oltar sv. Ivana Nepomuka, a tu se nalaze i ispovjedaonice te izvorni čudotvorni kip Majke Božje Volavske. (v. slika 53) Trijem je s crkvom povezan vratima koja sadrže elemente rokoka. Oko 1741. g.²¹⁶ gradi se visoki cinktor oko crkve s bogato oblikovanim ulaznim portalom na kojem je postavljena skulptura Bogorodice okružene anđelima. (v. slika 56) Sa stražnje strane kipa uklesana je 1777. godina. Ogradni zid nije reljefno ukrašen i osim glavnog ulaza, otvoren je i sa zapadne strane. Do sakristije, sa sjeverne strane, nalazi se velik zvonik iz 17. st. koji u donjim zonama daje dojam zatvorenosti s malim pravokutnim prozorima, dok se na najvišoj etaži, koja je rezultat dogradnje u 18. st., otvara biforama sa sve četiri strane. Na uglovima su vidljivi ostaci oslika crvenkaste boje.

²¹⁴ Usp. Kovačić 1991: 75.

²¹⁵ Usp. isto: 394.

²¹⁶ Potrebica, Matešić, (ur.) 2001., navodi da se cinktor gradi usporedno s postavljanjem zadnjeg oltara, sv. Ivana Nepomuka, dakle, godine 1741. dok ploča Hrvatske turističke zajednice s informacijama o spomeniku navodi da je cinktor građen 1732. g.

Crkveni inventar

Što se tiče inventara, crkva je 1688. g. imala tri, 1706. šest, a 1821. g. pet oltara. Godine 1706. u svetištu su uz glavni oltar bili i oltar Majke Božje Žalosne, i Sv. Ane, a na mjestu današnjeg oltara sv. Stjepana stajao je oltar sv. Obitelji. G. Kovačić donosi prijevod vizitacija iz 1704. g. koje opisuju raskošni kameni oltar, koji je „ukrašen slikama u drvenim stupovima, a djelo je zlatara, kipara i slikara“,²¹⁷ koji se nalazio u svetištu zajedno s oltarom posvećenim Evanđeoskom Srcu.²¹⁸ Isti izvor iz godine 1741. navodi kako je naručitelj oltara bio grof Aleksandar,²¹⁹ prema legatu pokojnog strica Emerika [Mirka].²²⁰ Oltar koji je naručio Aleksandar,²²¹ vjerojatno nije isti oltar kao i raniji, onaj iz vizitacija 1704. g.²²² Drugi izvor navodi kako je monumentalni „barokni glavni oltar iz 1706. g. dar grofa Mirka Erdödyja i prvi je primjer oprostorenog baroknog rješenja [arhitekture oltara] na ovome području...izrađen u stilu ranog baroka pavlinske radionice“,²²³ čime potvrđuje 1706. kao godinu postavljanja oltara i Mirka kao njenog (izvornog) naručitelja. Podatak da je Mirko zadužio nećaka Aleksandra da podigne oltar objašnjava zabune u literaturi vezano uz atribuciju. Nekad se na oltaru nalazio grb obitelji Erdödy čime je otklonjena svaka sumnja o donatorima oltara. Vizitacije iz godine 1901. navode kako je iste godine obnovljen glavni oltar, no o eventualnim izmjenama nema podataka.²²⁴ Današnji oltar je monumentalan, izrazito tektoničan, polukružno tlocrtno izveden i veličinom prilagođen apsidi. (**v. slika 48**) Horizontalno je podijeljen na dva dijela: u donjem, postavljen na visokim bazama, u središnjoj osi nalazi se polukružna pala Bogorodice s Djetetom koja je 1741. g. imala dodanu srebrnu, pozlaćenu krunu i žezlo ukrašeno dragim kamenjem, dar Danijela Raucha.²²⁵ Riječ je o čudotvornoj slici Gospe koja se nakon liturgije pokriva pokrovom s identičnim motivom. Slika je naknadno umetnuta na oltar s obzirom da je tadašnji mali kip Gospe bio premali u odnosu na veliki oltar. Sadašnja slika, izrađena po uzoru na kip iz 16. st., smatra se jednako čudotvornom. Kip je premješten u hodočasnički trijem i još uvijek se nosi u procesijama.²²⁶

²¹⁷ Kovačić 1991: 122.

²¹⁸ Usp. isto: 122.

²¹⁹ Usp. isto: 124.

²²⁰ Usp. isto: 76.

²²¹ Vjerojatno je riječ o Aleksandru I. koji je bio uključen u razdiobu dvorca zajedno sa svojim bratićima; no moguće je da to bio i Aleksandar II. – također nećak Mirka I.

²²² S obzirom na opis ovog oltara koji uključuje dijelove (skulpture) koji se kasnije ne spominju, moguće da ga je zamijenio potpuno drugi oltar 1706. g.

²²³ Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 274-276.

²²⁴ Usp. Kovačić 1991: 135.

²²⁵ Usp. Nežić. 1939: 25.

²²⁶ Usp. isto: 388.

Bogorodica je prikazana u stojećem, frontalnom stavu, s Isusom u lijevoj ruci i žezlom u desnoj. Iznad glave joj lete dva anđela koji je krune zlatnom krunom. Isti motiv anđela s krunom ponavlja se u skulpturalnom obliku iznad pale. U pravokutnim poljima, odijeljeni korintskim stupovima, nalaze se kipovi biskupa i đakona umjesto kojih su izvorno stajali sveti. Iznad njihovih glava vise bujne polumjesečaste girlande od plodova (mogranja) koje vizualno spajaju kapitule. Gređe s prostorno naglašenim i snažnim vijencem razdvaja donju zonu od zone atike. U središnjoj osi uatici nalazi se ovalna oltarna slika s prikazom sv. Trojstva, a sa svake strane pravokutno polje omeđeno je korintskim stupovima unutar kojeg su po dvije svetice (Ana, Ursula, Barbara i Katarina) iznad kojih je girlanda od cvijeća i plodova iz koje se spušta feston koji razdvaja svetice poput stupa. Skulpturalni ukras naatici jedini je izvorni ikonografski prikaz na oltaru, dok su likovi u donjem dijelu oltara zamijenjeni oko 1750. g.²²⁷ Noviji kipovi kvalitetnije su izvedbe te vjerojatno rad stranog autora; možda istog koji je izradio oltar sv. Ivana Nepomuka, a radio je i kipove za porušeni glavni oltar župne crkve sv. Marije Magdalene u Donjoj Kupčini.²²⁸ D. Baričević ga navodi kao jednog od kipara koji nastavljaju tradiciju „snažne i krepko oblikovane svetačke figure“ s naglaskom na pokret, a slabosti mu vidi u ukočenosti likova kojima je zapravo „sav pokret koncentriran na zamah plašteva“.²²⁹ Na vrhu, u središnjoj osi nalazi se amblem uokviren zlatnim okvirom koji je ukrašen florealnim elementima, a okružuju ga dvije predimenzionirane volute. Na rubovima retabla razvija se akantusovo lišće protkano vrpcom. Raskoši oltara doprinosi bogata upotreba pozlate na kapitelima, girlande, ukrasni motivi na frizu te na odjeći likova. Oltar je do danas izgubio originalni Marijin kip, obiteljski grb Erdödyja te likove iz donjeg dijela oltara, no i dalje odiše duhom manirizma i baroka.²³⁰

Za svetište se posebno brinuo „grof Juraj Erdödy, predsjednik požunske carske komore“. U djelu o. Mavra Fajdige „Bosna Seraphica“ iz 1777. g., navodi se da je grof Juraj Erdödy svojim pismom od 9. rujna 1740. ustanovio zakladu po kojoj su franjevci trebali održati svakog mjeseca po jednu svetu misu pred Majkom Božjom Volavskom za žive i mrtve članove njegove obitelji.²³¹ Iz spomenice župe Petrovina poznato je da je Juraj uputio pismo u rujnu 1740. župniku Petrovine pišući: „....Ovim šaljem antipendij Bl. Dj. Mariji, na koljena i

²²⁷ Usp. isto: 76.

²²⁸ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 276.

²²⁹ Usp. Baričević, Doris [et al.], *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*; Galerija Klovićevi dvori, 12. siječnja - 23. travnja 2000., Zagreb; 316.

²³⁰ Usp. isto.

²³¹ Usp. Kovačić 1991: 381.

ničice padajući pred noge iste Presvete Majke...“ te daje obećanje da će položiti glavnicu za uzdržavanje vječne luči pred njezinim oltarom²³² što je kasnije i učinio. Dao je upute za vječno svjetlo koje će gorjeti pred slikom Majke Božje, počevši od, 21. studenoga, na dan Prikazanja Marijina te piše: „kao što će ta svjetiljka svijetliti i gorjeti, da tako milost Bl. Djevice Marije i zaštita njezina svijetli u smrtnoj borbi“ njemu i njegovoj ženi, kako bi duše njihove vječno svijetlile pred Svemogućim Bogom.²³³ Određuje i da se svake godine na taj dan slavi misa na njegovu nakanu. Spomenuti grof vjerojatno je **Juraj IV. Leopold**, sa suprugom Terezijom Esterházy, za kojeg izvori potvrđuju da je bio predsjednik Ugarske komore i da je živio do sredine 18. st. „Slične je odredbe o svjetiljci dao 17.7.1775. godine i grof Krsto Erdödy.“²³⁴ [**Krsto III. Erdödy** (? – 1793.)] Dana 29. srpnja 1759. g. beogradski ili smederevski naslovni biskup Stjepan Puc (Putz) posvetio je crkvu Blažene Djevice Marije Volavske, čime je zamijenjen stari titular (Uznesenju) Blažene Djevice Marije u crkvu Majke Božje Snježne. O činjenici da je ona oduvijek bila posvećena Uznesenju Bogorodice govori i oltarna slika s tim prikazom, te unatoč promjeni titulara, do danas se zadržalo proštenje odvija na Veliku i Malu Gospu. Do promjene naziva možda je došlo zbog franjevačkog samostana u Jastrebarskom čija je crkva bila posvećena Uznesenju Marijinom, odnosno Blaženoj Djevici Mariji te je zbog toga vjerojatno biskup Puc odredio promjenu titulara crkve u Volavju.²³⁵ Promjenu titulara slijedi i legenda o crkvi Majke Snježne u Volavju²³⁶ koja je ostala sačuvana u obliku pjesme koji je u 20. st. napisao Josip Restek. Pastiru Jankoviću ukazala se Majka Božja koja mu je naredila gdje želi svoju kapelu, a nakon što ju je zatražio trajni znak ona mu je rukom dotakla lice na kojemu se trajno zadržao otisak njezinih prstiju. Iako je bilo ljeto, na tom je mjestu zapao snijeg što je odlučilo da se kapela posveti Majci Snježnoj.

Od ostalog inventara, u brodu su smještene tri oltara i to: oltar Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije (u starijoj literaturi nazivan oltarom sv. Marije) na sjevernom zidu, te oltari sv. Tri kralja i sv. Stjepana na trijumfalnom luku. Oltari sv. Tri Kralja i sv. Stjepana datiraju se u 1690. godinu. Prilagođeni su donekle suženom prostoru trijumfalnog luka. Oltari su vjerojatno rad domaće radionice,²³⁷ stroge i plošne kompozicije dok ornamentika pripada „tipu manirističkog hrskavičnog prepleta“.²³⁸ Retabli u donjoj zoni sadrže oltarne pale sa

²³² Usp. isto: 387.

²³³ Usp. isto: 172.

²³⁴ Isto; riječ je o grofu Krsti III. jer je imenjaka prethodnik umro 1704. g.

²³⁵ Isto: 301.

²³⁶ Pjesma o legendi Volavske kapele, v. Kovačić 1991: 295., 298-299.

²³⁷ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 276.

²³⁸ Kovačić 1991: 75.

slikama Kamenovanja sv. Stjepana (iz 1821.) odnosno, sv. Tri kralja; skulpture svetaca sa strane, te ponovljenu kompoziciju sa umanjenom slikom i skulpturama na atici. Oltar Bezgrešnog Začeca Blažene Djevice Marije 1701. g. naručio je pukovnik barun Pavao Andrassi. Riječ je o oltaru koji je naglašeno visok i uzak, s retablom na dva kata. Sadrži naglašenu središnju os u kojoj se nalazi oltarna pala Djevice Marije flankirana s dva stupa korintskog reda. Tijelo stupa je bijele boje te pokriveno akantovim lišćem čime daje dojam elegantno isklesanog stupa. Sa svake strane su konzole gdje su, u zatvorenoj niši ispod školjke, smještene skulpture svetica (sv. Katarine i sv. Lucije) slobodnog pokreta i naglašene dinamike kako u kretanjama (iskorakom u prostor nogom i pružanjem ruke prema naprijed) tako i u modelaciji odjeće. U gornjoj zoni, iznad razlomljenog gređa, ponavlja se struktura samo u manjim dimenzijama – u sredini je manja oltarna slika sv. Barbare polukružnog formata, flankirana korintskim stupovima glatkog debla, a sa strane na postoljima su skulpture sv. Klare i sv. Terezije. Na vrhu je nekad stajao kip sv. Jakoba, a sad se nalazi križ.²³⁹ Oltar je ukrašen šiljastim akantovim lišćem. Datiran je u isto vrijeme kao i propovjedaonica koja se nalazila u njenoj blizini, na sjevernom zidu, a koja je u međuvremenu uklonjena. Oltar sv. Ivana Nepomuka u hodočasničkom trijemu atektonski je oltar neobičnog izgleda te se doima kao zaokružena kiparska cjelina. „Dar je grofa Jurja Erdödyja, predsjednika požunske carske komore“,²⁴⁰ a to je najvjerojatnije bio **Juraj IV. Leopold**.²⁴¹ Godina njegovog nastanka nije potpuno potvrđena s obzirom da literatura navodi 1732. g.²⁴² te 1741. g.²⁴³ Na samom oltaru, jedan od anđela drži otvorenu knjigu u kojoj piše „1741“, što je najvjerojatnije godina nastanka. S obzirom da literatura ne navodi postav oltara osim u trijem, postavlja se pitanje da li je oltar postavljen istodobno s podizanjem hodočasničkog trijema, ili kasnije. Stipes čini postolje izvedeno kao kapitel kojem su krajevi volute, dok je na njega postavljena oltarna nadgradnja (kiparska cjelina) koja sadrži prizor sv. Ivana Nepomuka s anđelima i Bogorodicom. Likovi anđela smješteni su na krajevima, a oko Sv. Nepomuka iz oblaka

²³⁹ Usp. isto: 124.

²⁴⁰ Usp. isto: 76.

²⁴¹ S obzirom da izvori navode 1732. kao godinu donacije oltara, vjerojatno nije riječ o Jurju I. i Jurju II. (članovima obitelji imena Juraj koji su umrli prije 1700.), kao ni Jurju III. koji je umro 1712. g. Također, autori su grofove distincirali navevši ih kao Mirko i Juraj, iz čega slijedi da u ovom slučaju vjerojatno nije riječ o Mirku II. Jurju već je moguće da je to Juraj IV. Leopold (1672.-1759.).

²⁴² Usp. isto: 304-305.; V. Repar navodi kako je 1732. crkva imala oltar sv. Ivana Nepomuka, usp. Repar 1942:4

²⁴³ Usp. Kovačić 1991: 76.

izviruju anđeoske glavice. Iz oblaka se šire zrake sunca, a ispod sveca je natpisna kartuša s tekstom: „Posui ori meo custodia, cum consisteret peccator adversum me!“²⁴⁴

Glavno pročelje crkve vertikalno je podijeljeno na tri osi, a horizontalno se vizualno može podijeliti na dvije. Središnja vertikalna os artikulirana je portalom s vratima koji imaju reljefno oblikovan nadvratnik i dovratnike. Iznad je jednostavan pravokutni prozor. Sa svake strane portala, ne prelazeći visinu samih vrata, nalaze se dva kvadratna prozora uokvirena jednostavnom profilacijom. Horizontalna podjela uvjetovana je činjenicom da su otvori koncentrirani u donjoj zoni pročelja dok je iznad najvišeg prozora (na dijelu koji odgovara pjevalištu) zidna ploha zatvorena i bez otvora. Tek se pri vrhu ispod krova nalazi mali prozor poput onih u nižim etažama zvonika. (v. slika 45 i 46) Cijeli kompleks crkve Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) još uvijek sadrži dijelove prošlih razdoblja. Od prvotne građevine, na dijelu južnog zida sačuvan je gotički prozor, datiran u 2. pol. 14. st. čime dokazuje postojanje zidanih crkava tijekom 14. st.²⁴⁵ Vizitacije iz 17. st. opisuju crkvu kao gotičku građevinu s „presvođenim svetištem i bogato oslikanim tabulatom iznad lađe, s tri oltara, te zidnim slikama“.²⁴⁶ Restauratorski radovi iz 1950.-ih godina otkrili su tragove gotičkih zidnih oslika na južnom zidu. Freske su datirane u oko 1500. g., rad su domaćih majstora, a smatraju se tipom oslika koji se javlja krajem srednjeg vijeka u istočnim alpskim krajevima.²⁴⁷ Izvana se nalazi oslik s velikim likom sv. Kristofora, djelomično sačuvan (od pojasa naniže) zbog kasnije izvedenog prozora, te prikaz sv. Jurja sa zmajem od kojeg je danas vidljiv samo mali fragment glave zmaja jer ga je prozor gotovo potpuno uništio. Između oslika nalazi se mali gotički prozor. Radovima su otkrivene freske na južnom zidu (s prikazom dva svetačka lika), te potvrđeno postojanje fresaka na sjevernom zidu koje su zbog vlage uništene. (v. slika 54 i 55)

Već spomenuta darovnica Mirka Erdödy kojom je crkva u Volavju povjerena na brigu franjevaca sa sjedištem u Jastrebarskom, pokazuje da su franjevci bili odgovorni za njezino stanje. Đ. Cvitanović potvrđuje tvrdnju kako je crkva u Volavju sagrađena pod nadzorom franjevaca koji su bili nastanjeni u samostanu u Jastrebarskom.²⁴⁸ Radove su dakle izvodili isti majstori (primorski klesari) koji su izvršili obnovu kapele sv. Duha i dvorca u Jastrebarskom. Arhitektonski elementi koji to pokazuju vidljivi su pri oblikovanju portala – na

²⁴⁴ Postavio sam stražu na usta svoja, kad navali (ustane) grešnik protiv mene.

²⁴⁵ Usp. Horvat, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 227.

²⁴⁶ Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 273.

²⁴⁷ Usp. isto.

²⁴⁸ Usp. Cvitanović 1972: 127.

ulazu u sakristiju, glavni portal na ulazu u crkvu te u trijem (**v. slika 57**), kao i na stupu na ogradi prema pjevalištu,²⁴⁹ a rađeni su u duhu tradicionalnog kasnorenesansnog, pomalo zastarjelog stila. Preko franjevacu su na područje Jastrebarskog, a zamjetno je da su to spomenici na području patronata obitelji Erdödy,²⁵⁰ dolazili novi arhitektonski oblici i utjecaji ljubljanskog graditeljskog kruga, odnosno talijanske umjetnosti koja je utjecala na njih. Đ. Cvitanović kao najbolji primjer ističe prvenstveno poligonalno svetište u Volavju koje je „prva centralna građevina na tom području“.²⁵¹

4.2. Crkva sv. Jurja na Plešivici

Kolatori župe Plešivica oduvijek su bili vlasnici grada i vlastelinstva Jastrebarsko te stoga ne čude donacije koje se spominju za župnu crkvu sv. Jurja i kapelu sv. Franje Ksaverskog. Crkva sv. Jurja (nazivana i sv. *Juraj pod Gorom Plešivicom* i sv. *Juraj u Jurjevčanu*), spominje se 1334. g. u popisu župa u mjestu Prilipje, smještena ispod zadružne kuće plemićke obitelji Hervoje. Obitelj se navodi kao glavni pokrovitelj izgradnje nove crkve u selu Plešivica, na mjestu stare gotičke kapele, te je isto tako zaslužna za sve radove uređenja u 17. i 18. st. Juraj I. Hervoje, žumberački podkapetan bio je pokrovitelj radova povećanja postojeće stare crkve (1668. g.), o čemu svjedoči i epitaf iz 1672. g.²⁵² s likovima Ivana Hervoje u odori i supruge Eve Dreffel (Drefell) u narodnoj nošnji postavljen na južni zid svetišta.²⁵³ (**v. slika 60**) U pravokutnom formatu, u središtu prizora je raspeti Isus Krist kojem s lijeve strane kleči Eva, a s desne Ivan; ispod raspela prikazana je lubanja i vojni oklopi. Ispod kamenog epitafa nalazi se ploča s natpisom.

Crkva je građena 1768. g., a temeljito je obnovljena i proširena prije 1776. g.²⁵⁴ Današnji izgled crkve rezultat je obnove iz 1960. g.²⁵⁵ (**v. slika 58**) Radi se o širokoj jednobrodnoj crkvi s pravokutnim svetištem iza kojeg je u produžetku sakristija, a iznad na katu župna dvorana. Brod je bačvasto svođen i sastoji se od tri traveja od kojih je srednji uži.

²⁴⁹ Usp. Potrebeca, Matešić (ur.) 2001: 274.

²⁵⁰ Utjecaj ljubljanskih arhitekata pronađen je na franjevačkom samostanu i crkvi u Jastrebarskom, u crkvi sv. Jurja na Plešivici, te na crkvama u Slavetiću i Sv. Jani.

²⁵¹ Cvitanović 1972: 128.

²⁵² Info ploča Hrvatske turističke zajednice ispred objekta navodi 1680. godinu.

²⁵³ Usp. Buturac 1993: 51.

²⁵⁴ Usp. Nežić 1939: 16.

²⁵⁵ Usp. Petrić 1996: 153.

Andela Horvat to navodi kao poveznicu s graditeljima koji su bili upoznati s djelima Gregora Mačeka; s obzirom da su ti graditelji radili na samostanu u Jastrebarskom, možda su bili angažirani i za ovaj projekt.²⁵⁶ Artikulacija zida je jasna, vertikalno je izvedena pilastrima na koje se oslanjaju pojasnice, a horizontalno vijencem koji kontinuirano teče brodom. U svakom traveju, u gornjoj zoni iznad vijenca, nalazi se mali polukružno zaključan prozor koji je duboko usječen u susvodnice. Zid je žućkaste boje, kapiteli i vijenac su bijele boje, a svod nebesko plave. (v. **slika 61**) Prostor svetišta je od broda odvojen neoslikanim trijumfalnim lukom te osvijetljen s dva velika prozora. Na južnom zidu postavljen je epitaf, a svetište zatvara glavni oltar. Svetište je svođeno češkom kapom, vjerojatno oko 1888. g. te oslikano plavom bojom sa medaljonima s prikazima iz Marijina života te likovima Evanđelista. Između svetišta i broda u podu se nalazi kriptna koja je danas prazna. Ulaz u crkvu je sa zapadne strane, kroz južna vrata, u podnožju zvonika koja vode u mali predprostor kroz koji se zatim ulazi u prostor crkve. Prostor od jednog traveja iznad kojeg je pjevalište omeđen je s tri uska i elegantna stuba koji nose lukove. (v. **slika 61**) Kroz sjeverna vrata s glavnog pročelja, ulaz je na pjevalište koje je izgrađeno 1864. g. gdje se nalaze velike orgulje koje su rad ljubljanskog graditelja Ferdinanda Malahovskog, i u zvonik s urom koji je nadograđen 1847. g., pomaknut uz južni rub pročelja. Izvana je zid svetišta trokutno zaključan, a u njemu su otvori iz kasnije faze, jer se na toj strani, iza svetišta nalazi sakristija i druge župne prostorije. Sakristija se nekad nalazila na sjevernoj strani, no zbog vlage je preseljena na južnu stranu.²⁵⁷ Godine 1821. spominje se iza glavnog oltara gdje je ostala do danas. Na pojedinim dijelovima zida crkve vidljivi su tragovi starijeg oslika crvene i sive boje.

Na južni zid broda, blizu trijumfalnog luka, prigradena je kapela Blažene Djevice Marije. (v. **slika 64**) Izvana je pravokutno, a iznutra polukružno zaključana i svođena češkom kapom. U kapeli se nalazi drveni, obojani, kasnobarokni oltar Majke Božje Loretske sa zavjetnim kipom Crne Madone. Oltar se spominje u novo prizidanoj kapeli već 1704. g. koja tada mijenja naziv iz kapele Navještenja Marijinog u Majke Božje Lauretanske (Loretske).²⁵⁸ Kip se datira u 1760. g., a u crkvu je dopremljen 1820. g. Nakon restauratorskih radova izvedenih 2003. i 2006. g., ustvrđeno da je oltar jedini gotovo u cijelosti sačuvani primjer iz 18. st. u ovom dijelu Hrvatske posvećen Mariji Loretskoj.²⁵⁹ U podu ispred oltara bila je

²⁵⁶ Usp. Horvat 1982: 38.

²⁵⁷ Usp. Nežić 1939: 16.

²⁵⁸ Usp. isto.

²⁵⁹ <http://www.plesivica.com/index.php/povijest/55-oltar-majke-boje-loretske-crkva-svjurja> (12. 8. 2012.)

grobница za članove bratovštine kršćanskog nauka.²⁶⁰ Na sjevernoj strani broda nalazi se oltar Presvetog Srca Isusova umetnut u plitku polukružnu nišu koja ne izlazi izvan okvira crkve. (v. **slika 65**) Prazne niše u brodu crkve, jedna na sjevernom zidu do pjevališta te druga na južnom zidu do kapele Majke Božje Loretske, indiciraju nekadašnji položaj preostala dva oltara. Naime, sve do 19. st. crkva je uz glavni oltar sv. Jurja imala i tri bočna oltara (sv. Antuna koji je u crkvi bio još 1886. g. i Sv. Tri kralja koji je 1776. g. zamijenio oltar Ranjenog Isusa) i propovjedaonicu. Propovjedaonica je kasnobarokni rad nepoznatog majstora nastala 1767. g. Prije odlaska na restauraciju nalazila se uz južnu stranu trijumfalnog luka.

Monumentalni oltar u svetištu postavljen je 1791. g. kao dar grofa Mirka Erdödyja o čemu svjedoči obiteljski grb na okviru slike sv. Jurja. Iako se ne može s potpunom sigurnošću tvrditi o kojem je grofu riječ, to mogu biti Mirko I. (1620.-1690.) ili Mirko II. Juraj (?-1736.). S obzirom da je riječ o oltaru sv. Jurja koji sadrži istoimenu oltarnu palu, moguće da je naručitelj bio Mirko II. Juraj. (v. **slika 62**) Oltar je „jedini oltar tih razmjera iz toga vremena, s izvornom oltarnom palom i 4 svetačka lika.“²⁶¹ Oltar u potpunosti visinom i širinom ispunjava prostor svetišta. Vertikalno podijeljen na tri dijela. Središnji dio sadrži oltarnu palu sv. Jurja te prikaz Boga Oca, okružen glavicama anđela, iz kojeg izvire sunčeve zrake. Pokrajnje strane oltara sadrže polukružno zatvoren prolaz za ophod oko oltara, odnosno, omogućen je ulaz u sakristiju. Oltar je simetričan te sadrži po dva svetačka lika svaki na svom postolju, u zoni atike pri čemu su unutarnja lika postavljena sučelice jedan drugome, dok su vanjska dva okrenuta više prema vjernicima. Riječ je o apostolima Petru i Pavlu, utemeljiteljima kršćanske Crkve, uz koje je do oltarne pale prikazan gavran u letu; te evanđelistima Ivanu i Mateju, uz koje je prikazan mali dječčić. Likovi imaju diferencirana lica, u ruci drže atribute, a odjeveni su u duge pozlaćene haljine, izrađeni u duhu klasicizma. Vertikalno ih razdvajaju stupovi crvenkaste, odnosno plave boje s pozlaćenim bazama i kapitelima. Iznad svetaca nalazi se duplo gređe, obojano svijetloplavom bojom, a na vrhu, sa svake strane sjedi po jedan krilati anđeo ogrnut haljinom ili perizomom zlatne boje. U gornjoj zoni, na kratkom gređu crvenkaste boje nalaze se još dva manja krilata anđela u crveno-zlatnoj haljini. Na tjemenu oltarne pale Sv. Jurja, nalazi se grb obitelji Erdödy (v. **slika 63**) zbog čega bez sumnje oltar pripisujemo narudžbi obitelji.

²⁶⁰ Osim spomenute bratovštine, u crkvi su 1887. g. osnovane i bratovština Presvetog Srca Isusova te Prečistog Srca Marijina.

²⁶¹ Horvat 1982: 253-255.

4.3. Kapela sv. Franje Ksaverskog na Plešivici

U 17. st. na tom mjestu je bila manja drvena kapela, a 1680. g. izgrađena je nova zidana kapela osmerokutnog tlocrta sa stožastim krovom i tornjićem na vrhu.²⁶² Podaci iz vizitacija iz 1741. g. spominju „oktogonalnu kapelu s okruglim krovom i kupolom, usred koje je stajao tornjić“.²⁶³ Ulaz je bio s južne strane, a na mjestu današnjeg ulaza bilo je predvorje s kipovima.²⁶⁴ Nagovorom isusovaca koji su na Plešivici držali pučke misije, posebno zaslugom zagrebačkog kanonika Jurja Resa, te uz pomoć župljana, 1752. i 1757. g. počela je gradnja nove kapele iz temelja koja je dobila današnji izgled.²⁶⁵ (v. **slika 66 i 67**) Literatura ne navodi koja je bila uloga patronata kapele obitelji Erdödy za vrijeme gradnje. Osmerokutnoj osnovi dodane su tri kapele čineći tako trolisni tlocrt – kapele djeluju kao krajevi transepta, a u njima su smješteni oltari. (v. **slika 68**) Na vratima na pročelju upisana je godina (1757.) završetka radova, no zvonik sa južne strane dograđen je 1822. g.²⁶⁶ Na južnom zidu broda izvana se nalazi nadgrobna ploča gdje je pod zidom 1841. g. pokopan župnik Josip Zrnaj.²⁶⁷ Zadnja obnova bila je 1927. te 1946. g. kada je crkva pokrivena limom.

Centralni prostor lađe je svođen polukupolastim svodom te je izrazito prostran.²⁶⁸ (v. **slika 69**) Na uglovima gdje se glavni brod spaja sa apsidama, zidni odsječak sadrži po dva pilastra dorskog reda postavljena radijalno. Vijenac je kontinuiran i pruža se apsidama i brodom, sve do pjevališta gdje se prekida. Apside su svođene polukalotama te su vidljivo niže od centralnog prostora, što se ne uočava izvana. Iznad vijenca u apsidama nalazi se okulus, a svod je obojan u plavo sa zlatnim zvjezdicama. Osim okulusa u apsidama, ispod vijenca u brodu zid je otvoren pravokutnim prozorima čime prostor dobiva dodatnu svjetlost. Na zapadnoj, ulaznoj strani nalazi se pjevalište iznad trijema na dva stuba dorskog reda. Pjevalište sa zavijenom prostornom tlocrtnom linijom prekinuto je na sredini gdje se nalaze orgulje iz 1835. g. (v. **slika 70**) Prostor je svođen križno-rebrasto s duboko usječenim susvodnicama, osvjetljen velikim prozorom i oslikan - u medaljonu je prikazan Isus kao

²⁶² Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 270.

²⁶³ Isto.

²⁶⁴ Usp. Buturac 1993: 58.

²⁶⁵ Usp. isto.; na stranici Ministarstva kulture Republike Hrvatske, u opisu kapele sv. Franje Ksaverskog navodi se kako je sagrađena 1752.-57., 1822. joj je dograđen zvonik, a 1847. je konačno obnovljena pri čemu nije jasno u kojoj fazi je izvedeno pročelje, podizanje pjevališta i gradnja sakristije; usp. www.min-kulture.com (5.11.2012.); drugi izvor navodi kako je 1752.-57. pregrađena i povećana, usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 270.;

²⁶⁶ Buturac 1993: 58 navodi kako je toranj podignut 1754.

²⁶⁷ Usp. Nežić 1939: 19.

²⁶⁸ Usp. Škvorčević 1994: 240

pastir s tekstem ispod: „Ja sam dobar pastir - poznam ovce moje i moje mene!“ te identičnim motivima (zvjezdicama na plavom nebu) poput ostatka crkve. Konkavno i zabatno pročelje artikulirano je jednom osi u kojoj se nalaze ulazna vrata s reljefno izvedenim dovratnikom s naglašenim kamenom na tjemenu i volutama na stranama; te prozorom iznad s jednako artikuliranim doprozornikom. Na samom vrhu pročelja, zabatno polje je naglašeno konkavnim vijencem, a sadrži mali okulus i nišu u kojoj je stajala drvena skulptura koja je nedavno uklonjena. Na pročelje je s južne strane prislonjen zvonik koji je arhitektonski vijencem horizontalno podijeljen na četiri pravokutna polja od kojih svaki sadrži otvor različite veličine. Na vrhu je zabatni završetak i reljefno izveden slijepi okulus. Na ostale tri strane, zvonik sadrži samo donje polukružne otvore i prozor u gornjoj zoni. Na južnoj strani broda izvana nalazi se spomen ploča (možda i kripta) plešivićkom župniku, iz 1842. g.

U unutrašnjosti je sačuvan vrijedan barokni inventar. U svetištu se nalazi glavni oltar sv. Franje Ksaverskog koji je naručila obitelj Erdödy oko 1770. g. (v. **slika 71**) Dokaz tome je i obiteljski grb iznad središnjeg prizora. Većih je dimenzija od pokrajnjih oltara, no nikako nije monumentalniji i raskošniji poput onog iz crkve sv. Jurja, istog naručitelja. Oltar je vertikalno podijeljen na tri dijela. U središnjoj osi nalazi se izdužena polukružna niša sa skulpturalno izvedenom scenom smrti sv. Franje na otoku Sancijanu.²⁶⁹ Sv. Franjo je prikazan kako leži u isusovačkom odijelu ispod drvene nadstrešnice koja simbolički označava kolibu gdje je i umro, sklopljenih očiju i ruku skrštenih na prsima. Ususret mu leti anđeo s križem u ruci. U pozadini u daljini se vidi nebo, planine i jedrenjak, označavajući da se svetac nalazi na osamljenom otoku. Iznad središnjeg prikaza nalazi se grb obitelji Erdödy. U gornjoj zoni, iznad razlomljenog gređa, prikazan je Bog Otac koji sjedi u oblacima, a iz njega isijavaju sunčeve zrake. Pokrajnje osi oltara artikulirane su stupovima, tričtvrtnim stupovima i pilastrima korintskog reda. Na svakoj strani ih je pet i to: vanjski su pilastri, unutarnji tričtvrtni stupovi, a središnji je stup čije je deblo svijetloplave boje i djelomično kanelirano. Osim središnjeg stupa, svi su izrađeni kao imitacija mramora. Stupovi nose razlomljeno gređe na kojem u gornjoj zoni sjede anđeli raznih veličina i u različitim aktivnostima, potpuno asimetrično. Osim što raščlanjuju oltar, stupovi arhitektonski razdvajaju skulpture sv. Ignacija i Dominika te sv. Ladislava i Stjepana. Oko oltara moguć je ophod kroz luk kojem na tjemenu stoje crnčići s palminom granom u ruci i globusom pod nogama. Bogata ornamentika glavnog oltara upućuje na stilska rješenja rokoka, no obrada likova daje potpuno drugačiji dojam,

²⁶⁹ Usp. Nežić 1939: 18.

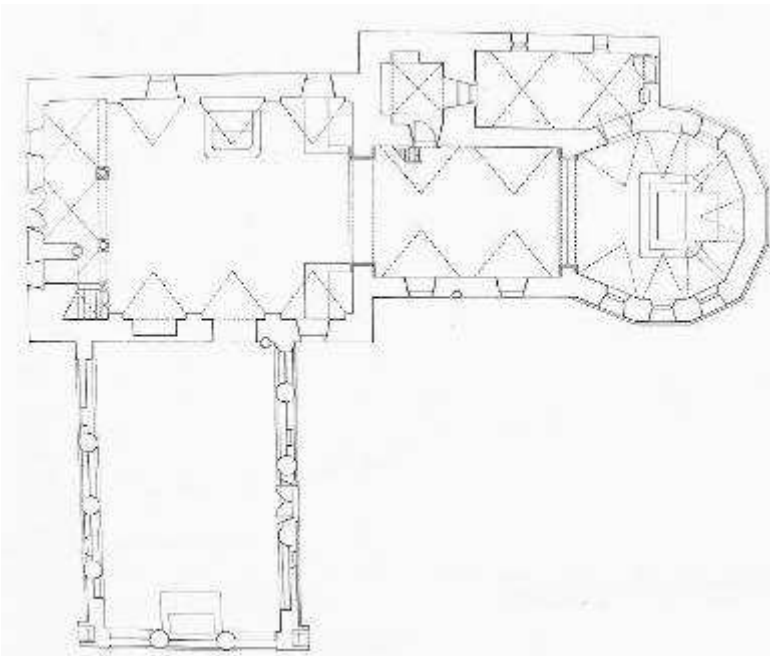
rustikalnosti.²⁷⁰ U sjevernoj apsidi je oltar sv. Urbana iz 1683. g. i pala s prikazom istog sveca te slikom Blažene Djevice Marije na atici (iz poč. 18. st.). (**v. slika**) Oltar pripada kasnomanirističkoj grupi oltara iz druge polovice 17. st.²⁷¹ Vrijedna je i slika sv. Urbana nastala 1887. g., rad franjevca Prokopa Golda koja je naslikana kao oltarna slika za ovaj oltar koji je do tada bio posvećen sv. Jurju. U južnoj kapeli oltar je Majke Božje Žalosne iz oko 1741. g. s prizorom Pietà i bočnim svetačkim kipovima. (**v. slika 73**) Na zidu između svetišta i sjeverne kapele nalazi se drvena oslikana propovjedaonica iz 1760. g. koja pripada tipu pavlinske radionice 1760.-ih godina. Na zidu između broda i južne kapele nalazi se slika Marije od sedam žalosti (s početka 18. st.). U crkvi su i postaje križnog puta. Na pandantivima iznad kapitela u glavnom brodu 1887. g. Ivan Močvan iz Karlovca naslikao je svece u medaljonima - sv. Ambrosa (Ambrozija), sv. Augustina, sv. Petra i sv. Pavla.

²⁷⁰ Usp. Potrebica, Matešić (ur.) 2001: 272.

²⁷¹ Usp. isto.

Slika 45 i 46. Crkva Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju; (lijevo) pogled na ulazno pročelje i nekadašnji hodočasnički trijem, (desno) pogled na južni zid (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 47, 48, 49-51 (gore lijevo) Tlocrt crkve Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne), (desno) glavni oltar u svetištu crkve, (dolje) pogled prema pjevalištu (izvor: Škvorčević 1994: 259; snimila P.Batelja)

Slika 52 i 53. Nekadašnji hodočasnički trijem i (desno) oltar sv. Ivana Nepomuka (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 54 i 55. Zidni oslik s unutarnje (lijevo) i vanjske strane (desno) južnog zida (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 56 i 57. Ulaz u cinktor (lijevo) i ulazni portal u hodočasnički trijem (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 58 i 59. (lijevo) Crkva sv. Jurja na Plešivici, (desno) pogled sa pjevališta prema svetištu. (izvor: slikala P.Batelja)

Slika 60. Epitaf Jurja I. Hervoja i Eve Dreffel (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 61. Unutrašnjost crkve sv. Jurja na Plešivici - pogled prema pjevalištu (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 62. Glavni oltar sv. Jurja u istoimenoj crkvi na Plešivici (izvor: snimila P.Batelja)

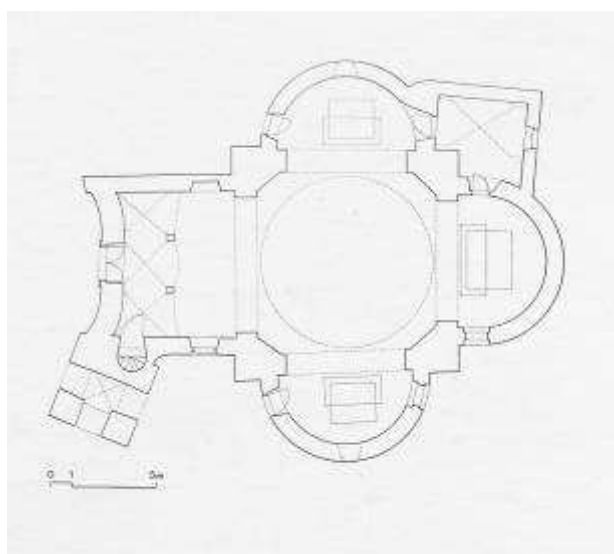
Slika 63. Grb obitelji Erdödy na glavnom oltaru u crkvi sv. Jurja na Plešivici (izvor: snimila P.Batelja)

Slika 64 i 65. (lijevo) Kapela i oltar Majke Božje Loretanske te (desno) oltar Presvetog Srca Isusova u crkvi sv. Jurja (snimila P.Batelja)

Slika 66 i 67. Kapela sv. Franje Ksaverskog na Plešivici (izvor: snimila P.Bateljja)

Slika 68 i 69. Tlocrt kapele sv. Franje Ksaverskog i (desno) unutrašnjost (pogled prema svetištu) (izvor: snimila P.Bateljja)

Slika 70 i 71. Unutrašnjost kapele sv. Franje Ksaverskog i (desno) glavni oltar (izvor: snimila P.Bateljja)

Slika 72 i 73. Oltar sv. Urbana u sjevernoj kapeli i (desno) oltar Majke Božje Žalosne (izvor: slikala P.Bateljja)

5. Zaključak

Obitelj Erdödy ostavila je važan trag u hrvatskoj povijesti prvenstveno svojim političkim djelovanjem. No, dok su za vrijeme turskih prodora zemlju gorljivo branili na ratištu, u vrijeme mira borbu su nastavili za zaštitu tradicije katoličanstva i očuvanje kulturne baštine. Zaslužni su za dovođenje franjevaca u razne krajeve Hrvatske, podizanje i dogradnje mnogih sakralnih i profanih objekata te opremanje crkvi raznim inventarom i liturgijskim priborom. U krajevima gdje su boravili kontinuirano i predano su sudjelovali u umjetnosti ostavljajući nam za sobom vrijedne spomenike i umjetnička djela. Mnoga od njih zasigurno su još uvijek neistražena i nisu dovedena u vezi s obitelji Erdödy. Istraživanje naručiteljske djelatnosti obitelji na području Jastrebarskog u ovom radu ograničeno je na objekte za koje je pronađena referentna literatura te koji su danas pod upravom grada. Dvorac Erdöd je bio jedan od obiteljskih rezidencija skoro pet stoljeća, a u tom periodu vlasnici su od prvotnog kaštela barokizacijom stvorili dvorac stambene namjene. Naklonost obitelji Erdödy prema franjevačkom redu rezultirala je naseljavanjem franjevaca i u grad Jastrebarsko gdje su preuzeli i uz pomoć visokog plemstva i građana stvorili vrijedan kompleks franjevačkog samostana i crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije stilski srodan samostanu u Karlovcu. Važnost spomenika leži i u činjenici da je adaptiran i barokiziran prema nacrtima iz sjedišta Provincijalata u Ljubljani odakle su angažirani i majstori. Neki arhitektonski elementi izvedeni na franjevačkom kompleksu isti majstori ponovit će i na drugim spomenicima, najuočljivije na crkvi Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju. Spomenuta crkva, koja postoji još od 12. st., zaslugom obitelji Erdödy (prvenstveno Mirka, Aleksandra i Jurja) u 18. st. je obnovljena, nadograđena te opremljena novim vrijednim oltarima Uznesenja Blažene Djevice Marije te sv. Ivana Nepomuka. Poligonalna kapela koja je zamijenila staro svetište smatra se početkom centralnih prostora na ovom području, a ta ideja će se razviti u kapeli Majke Božje Škapularske koja je dograđena uz franjevačku crkvu u Jastrebarskom. Na ovom primjeru također se očituju utjecaji slovenskih majstora. Povijest gradnje crkve sv. Jurja i kapele sv. Franje Ksaverskog nije detaljno zabilježena, a jedan ili dva člana obitelji (Mirko I. i/ili Mirko II.) donatori su glavnih oltara u svetištima. Aleksandar I. zaslužan je za obnovu kapele sv. Duha u Jastrebarskom. Ban Petar II. podigao je kapelu u koju je pokopan 1567. g., a sačuvao se samo epitaf s likom naručitelja koji se danas nalazi u župnoj crkvi. Istraživanje je također pokazalo kako se djelatnost obitelji nije ograničavala samo na članove koji su boravili u Jastrebarskom, već su u radove bili uključeni i ostali članovi šire obitelji – bratići, nećaci,

rođaci. Tako smo u istraživanju navedenih objekata naišli na ukupno dvadeset i jednog člana obitelji Erdödy dok ih je za samo jedanaest poznato da su stanovali u dvorcu Erdödy i bili vlastelini grada Jastrebarsko. Prilikom proučavanja literature dolazilo je do poteškoća vezano za identifikaciju članova obitelji koje sam uz pomoć rodoslovnog stabla iz Hrvatskog biografskog leksikona u nekoj mjeri razriješila. Naručiteljska djelatnost članova plemićke obitelji Erdödy pokazala se značajnom ne samo zbog vrijednih umjetničkih ostvarenja koja su ostavili za sobom čime umjetnost jaskanskog kraja nije zaostajala za ostatkom Hrvatske, već i utjecajem koji su neposredno imali na cjelokupnu zajednicu koja je sigurno pokušavala slijediti taj uzor.

6. Popis slikovnih priloga

1. Aktualna karta grada Jastrebarsko gdje je ljubičastom bojom označena granica
2. Rodoslovno stablo obitelji Erdödy
3. Grb obitelji Erdödy s gospodarske zgrade u Novim Dvorima Klanječkim
4. Grb s epitafa bana Petra II. u župnoj crkvi sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom
5. Grb Žigmunda I. Erdödyja
6. Grb obitelji Erdödy na ulazu u dvorac Jastrebarsko
7. Grb obitelji Erdödy s klupe u župnoj crkvi sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom
8. i 9. Dvorac Erdödy u Jastrebarskom
10. Presjek ulaznog pročelja dvorca Erdödy
11. Tlocrt prvog kata dvorca Erdödy
12. i 13. Grad Jastrebarsko - plan grada Jastrebarsko datiran u 1760. god. i karta snimljena 1862. g. prilikom katastarske izmjere
14. i 15. Unutrašnjost dvorca Erdödy: pogled na stubište i dvorište te salon Ehermana u dvorcu
15. Unutrašnjost dvorca Erdödy – današnje stanje
16. i 17. Unutrašnjost dvorca - privatne slike grofa Erdody
- 18, 19 i 20. Današnje stanje dvorca Erdody
21. Župna crkva sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom
22. i 23. Sakristija župne crkve sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom, prikaz sa jugozapada i istoka
24. i 25. Epitaf bana Petra II. u župnoj crkvi u Jastrebarskom i detalj s epitafa (natpis u podnožju)
26. i 27. Glavno pročelje crkve sv. Duha u Jastrebarskom i pogled na bočno pročelje s jugoistoka.
28. i 29. Unutrašnjost crkve sv. Duha (pogled prema svetištu)
30. i 31. Unutrašnjost crkve sv. Duha, pogled prema pjevalištu te (desno) oslik na sjevernom zidu broda.

32. Tlocrt prizemlja franjevačkog sklopa u Jastrebarskom
33. Tlocrt prvog kata franjevačkog sklopa u Jastrebarskom
34. Uzdužni presjek crkve u Jastrebarskom
35. Poprečni presjek kroz dominikanski trakt i brod crkve s kapelom Majke Božje Škapularske
36. Glavni oltar u franjevačkoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice
37. Pogled prema južnom zidu broda s oltarom sv. Antuna Padovanskog
- 38 i 39. Unutrašnjost crkve Uznesenja Bl. Djevice Marije - pogled prema pjevalištu i (desno) kapela s oltarom Majke Božje Škapularske
- 40 i 41. Sjeverni samostanski hodnik u prizemlju i (desno) klaustar
- 42, 43, 44. (gore lijevo) Pogled na samostan s jugozapada i (gore desno) pročelje crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije, (lijevo) portal na ulazu u crkvu.
- 45 i 46. Crkva Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne) u Volavju; (lijevo) pogled na ulazno pročelje i nekadašnji hodočasnički trijem, (desno) pogled na južni zid
- 47, 48, 49 – 51. Tlocrt crkve Blažene Djevice Marije Volavske (Snježne), (desno) glavni oltar u svetištu crkve, (dolje) pogled prema pjevalištu
- 52 i 53. Nekadašnji hodočasnički trijem i oltar sv. Ivana Nepomuka
- 54 i 55. Zidni oslik s unutarnje i vanjske strane južnog zida
- 56 i 57. Ulaz u cinktor i ulazni portal u hodočasnički trijem
- 58 i 59. Crkva sv. Jurja na Plešivici, (desno) pogled sa pjevališta prema svetištu.
60. Epitaf Jurja I. Hervoj i Eve Dreffel
61. Unutrašnjost crkve sv. Jurja u Plešivici - pogled prema pjevalištu
62. Glavni oltar sv. Jurja u istoimenoj crkvi u Plešivici
63. Grb obitelji E. na glavnom oltaru u crkvi sv. Jurja u Plešivici
- 64 i 65. Kapela i oltar Majke Božje Loretanske te oltar Presvetog Srca Isusova u crkvi sv. Jurja
- 66 i 67. Kapela sv. Franje Ksaverskog u Plešivici
- 68 i 69. Tlocrt kapele sv. Franje Ksaverskog i unutrašnjost (pogled prema svetištu)
- 70 i 71. Unutrašnjost kapele sv. Franje Ksaverskog i glavni oltar

72 i 73. Oltar sv. Urbana u sjevernoj kapeli i (desno) oltar Majke Božje Žalosne

Ostali prilozi:

Tablica 1. Kulturna dobra iz Registra kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske

7. Literatura

1. Adamček, Josip, *Povijest trgovišta i vlastelinstva Jastrebarsko*, u: *Zbirka vodiča časopisa „K A J“*; Društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, br. 1-2, VIII, sij.-velj; str. Zagreb, 1975; 121.-149.
2. Bajić, Koralka, *Dvorac Erdödy u Jastrebarskom*, (diplomski rad), Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, 1997.
3. Baričević, Doris, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2008.
4. Baričević, Doris [et al.], *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*; Galerija Klovićevi dvori, 12. siječnja - 23. travnja, Zagreb, 2000.
5. Batelja, Juraj, *Blaženi Alojzije Stepinac i grad Jastrebarsko (Euharistijski kongres 1939. i pohod ratnoj siročadi 1943.)*, Zagreb, 2008.
6. Bedić, Marko, *Hrvatska velikaška obitelj Erdody*, Zbornik Moslavine, 5/6(2002/2003), Kutina, 2002/2003; 47-63.
7. Bedić, Marko, *Velikaška obitelj Erdödy – uspon i pad*, u: „K A J“, 29 (1996), 3, Zagreb, 1996; 31-52.
8. Botica, Dubravka, *Četverolisne crkve u srednjoj Europi: problem tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća: doktorska disertacija*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, 2007.
9. Buturac, Josip, *Regesta Jastrebarskog i okolice: 1237.-1919.*, Jastrebarsko, 1993.
10. Paškal, Cvekan, *Franjevački samostan u Klanjcu: povijesno-kulturni prikaz prisutnosti i djelovanja Franjevaca u Klanjcu prigodom 350. g. dolaska Franjevaca u Klanjec (1632.-1982.)*, Virovitica, 1983.
11. Cvekan, Paškal, *Franjevci u Jaski: povijesno-kulturni prikaz prisutnosti franjevaca u slobodnom, kraljevskom naselju Jastrebarska prigodom 260 godina proglašenja formalnog samostana i 380 godina dolaska u Jastrebarsko*, Jastrebarsko (i.e) Virovitica, 1982.
12. Cvitanović, Đurđica, *Crkveno graditeljstvo – Skriveno blago iz riznice umjetničkih znamenitosti jastrebarskog kraja*, u: „K A J“ 8, *Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske*, Zagreb, 1975.; str. 29-52.

13. Cvitanović, Đurđica, *Franjevački samostan u Jastrebarskom*, u: *Peristil*, br. 12-13, 1969-70., Zagreb: Društvo historičara umjetnosti SR Hrvatske, Zagreb, 1972.; 117-132.
14. Cvitanović, Đurđica, *Grofovi Erdödy – pokrovitelji franjevaca*, u: *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*, Baričević, Doris [et al.], 12. siječnja - 23. travnja, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2000.; 193.-203.
15. Cvitanović, Đurđica, *Sakralna arhitektura baroknog razdoblja*, Zagreb, 1985.
16. Cvitanović, Đurđica, *Tragovi prisutnosti dominikanaca*, ČIP, XX/243., Zagreb, 1973.
17. Čebotarev, Andrej, *Prvi svjetski rat u očima grofa Stjepana Erdödyja*, u: *Gazophylacium*, 1-2. Zagreb, 1995.; 33-58.;
18. Damjanović, Dragan, *Herman Bollé i obnove baroknih sakralnih građevina u stilu njemačke neorenesanse*, izvorni znanstveni članak, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2011.
19. Dobronić, Lelja, *Dvor Jastrebarsko*, u: *Zbirka vodiča časopisa „K A J“*; Društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, br. 1-2, VIII, sij.-velj., Zagreb, 1975., 149.-159.
20. Dobronić, Lelja, *Marijini likovi i svetišta u okolici Zagreba u 17. i 18. st.*, Zbornik Melioris Mundi Origo (Međunarodni mariološki kongres MMO – Marija i Hrvati u barokno doba; ur. Rebić, A.), Zagreb, 1988.
21. Draganović, Krunoslav, Bezić, Srećko, Crnković, Rafael, Mršo, Ivan, Reven, Zdravko, Weber, Hinko, *Opći šematizam katoličke crkve u Jugoslaviji*, Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb, 1974.
22. Horvat, Anđela, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982.
23. Horvat, Anđela, *Između gotike i baroka /Umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.*, Zagreb, 1975.
24. Hoško, Emanuel fra, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.
25. Hoško, Emanuel fra, *Pregled povijesti hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*; online izvor skinut sa: <http://www.ofm.hr/index.php/feature/iz-nase-povijesti> (pregledano: 3.11.2012.)

26. Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća: knjiga četvrta, treće doba: vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301 – 1526) (III); Doba Matijaša Korvina i Jagelovića (1458.-1526.)*, Zagreb, 1974.
27. Kovačić, Gojislav, *Katolička župa Petrovina i svetište Majke Božje Volavje*, Petrovina, 1991.
28. Laszowski, Emilij, *Franjevački samostan u Jastrebarskom*, u: *Vjesnik Kr. državnog arhiva u Zagrebu*, god. I/1925., II. 1/1925., Zagreb; 115-156.
29. Laszowski, Emilij, *Grobnica bana Petra Erdoda u Jastrebarskom*, u: *Novosti*, 20 (1926), 19, XII, str. 11.;
30. Laszowski, Emilij, *Jastrebarsko*, u: *Narodne starine*; sv. 35, Zagreb, 1935.; online izvor preuzet sa <http://hrcak.srce.hr/> (download i uvid u datoteku: hrcak.srce.hr/file/104572);
31. Laszowski, Emilij, *Stara hrvatska županija Podgorska*, Zagreb, 1899.; url: <http://www.dlib.si/v2/Preview.aspx?URN=URN:NBN:SI:doc-GI8GEXIG> (pregledano: 5. 11. 2012.);
32. Lopašić, Radoslav, *Jastrebarsko*, Vienac, br. 23., 1881.
33. Lučić, Branko, *O konzervatorskom zahvatu na južnom pročelju kapele u Volavju*, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 6., Zagreb, 1955.
34. Macan, Trpimir (ur.), natuknica *Erdödy*, u: *Hrvatski biografski leksikon 4, E-Gm*, Zagreb, 1998.; 54.-73.
35. Maroević, Ivo, *Nužnost konzervatorskog zahvata na franjevačkom kompleksu u Jastrebarskom*, u: „*K A J*“, (časopis za kulturu i prosvjetu), god. VIII, br. 7, Zagreb, 1975.
36. Nežić, Dragutin, *Povijest župa i crkvi Jastrebarskog dekanata*, Jastrebarsko, Odbor za euharistijski kongres, 1939.
37. Obad-Šćitaroci, Mladen, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga Zagorja*, Zagreb, 1991.
38. Paravina, Emil, *Jastrebarsko*, Zagreb, 1972.
39. Pavišić, Ivančica, *Srednjovjekovni kaštel i dvorac Mali Tabor u Prišlinu*, *ann.Inst.archaeol.III/2007.*, str. 75-78.; online izvor: hrcak.srce.hr/file/20299;
40. Peić - Čaldarović, Dubravka, *Grbovi hrvatskoga plemstva – činjenice kulturnog naslijeđa i identiteta*, Zagreb, 2006.; 88.-100.

41. Petrić, Tomo (ur.), *Šematizam zagrebačke nadbiskupije*, Zagrebačka nadbiskupija, 1996.-XXIV.
42. Perivoj/ Dvorac Erdödy Jastrebarsko, tiskano prigodom: *Izložba fotografija (ne) otkriveni dragulj u središtu grada, lipanj 2003.*; Jastrebarsko, 2003.
43. Pongrac, Tin, *Obitelj Erdödy u 16. st.*, (diplomski rad), Zagreb, 2009.
44. Potrebica, Filip, Matešić, Krunoslav (ur.), *Jastrebarsko: 1249.-1999.: 750 godina grada*, Jastrebarsko, 2001.
45. Provincijalni arhiv, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, Kaptol 9, Jaska, kutije I-VI.
46. Reberski, Ivanka (ur.), *Krapinsko-zagorska županija: sakralna arhitektura s inventarom, feudalna arhitektura, spomen-obilježja*; Umjetnička topografija Hrvatske; knj. 4.; Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2008.
47. Repanić – Braun, Mirjana, *Barokno slikarstvo u franjevačkoj Provinciji sv. Ćirila i Metoda*: disertacija. Dio 1., Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, 1999.
48. Repanić-Braun, Mirjana, *Barokno slikarstvo*, u: *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*; Galerija Klovićevi dvori, 12. siječnja - 23. travnja 2000., Zagreb, 241.-260.
49. Repar, Vladimir, *Postanak crkve Majke Božje u Volavju*, Hrvatska straža (Tjednik za katolički dom), g. X (23. VIII. 1942.), br. 34; 4.
50. Szabo, Agneza *Istaknute grofice iz obitelji Erdödy i osnivanje Bratovštine sv. Barbare u Brdovcu*, Zaprešićki godišnjak (ur. LALJAK, S.), Zaprešić, 12(2002), 2. izdanje, 1991.
51. Szabo, Agneza, *Istaknute žene iz jastrebarske i zagorske grane grofova Erdödy*, Pro historia Croata 1, Zagreb, 2002; 157.-169.
52. Szabo, Agneza, *Jastrebarska grana grofova Erdoedy (Erdedi)*; u: *Gazophylacium*, 14 (2009), 1/2; 99-111.
53. Szabo, Agneza, *Tradicija donatorstva i javnih djelatnosti ogranaka obitelji Erdödy u Klanjcu od početka 17. st. do sredine 19. st.*, Anali Galerije Antuna Augustinčić, br. 12, Klanjec, 1981.; 23-33.

54. Škrabe, Nino, *Po dragome kraju – područje Jastrebarskog*, u: *Zbirka vodiča časopisa „K A J“*; Društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, br. 1-2, VIII, sij.-velj., Zagreb, 1975; 65.-121.

55. Škvorčević, Antun [et al.] (organizacijski odbor), *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije: 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994.*, Zagrebačka nadbiskupija: Institut za povijest umjetnosti: Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1994.

56. http://www.jastrebarsko.hr/jastrebarsko/kuturna_bastina/sakralni-objekti/; članak: Franjevački samostan i crkva Blažene Djevice Marije, Jastrebarsko; (pregledano: 3.1.2012.)